PLATON • SOFİST / ΣΟΦΙΣΤΗΣ

PLATON

Sofist
ΣΟΦΙΣΤΗΣ

Türkçesi
Cenap Karakaya

SOSYAL YAYINLAR

DÜNYA KLASİKLERİ KÜLTÜR DİZİSİ: 21

SOFİST / ΣΟΦΙΣΤΗΣ

PLATON / Çeviren: Cenap Karakaya / Yayımlayan: Sosyal Yayınlar / Kapak düzeni: İsa Çelik / Dizgi: Girişim Dizgi / Baskı: Kitap Matbaacılık / İstanbul, 2000.

SOFİST
ΣΟΦΙΣΤΗΣ

PLATON

SOFİST
ΣΟΦΙΣΤΗΣ

Çeviren:
Cenap Karakaya

SOSYAL YAYINLAR
Babali Cad. No: 14 Cağaloğlu-İSTANBUL
Tel: 522 52 13 - 528 33 14
Faks: 522 52 13

KONUŞANLAR:

THEODOROS
SOKRATES
ELEALI YABANCI
THEAİTETOS

SOFİST

[veya *varlık üzerine*, mantık türü]

THEODOROS: İşte Sokrates, dün buluşmak için verdiğimiz sözü tutup geldik ve şu yabancıyı da yanımızda getirdik: kendisi aslen Elealı'dır, Parmenides'in, Zenon'un öğrencileri çevresinden bir kişi; yani kısacası, tam bir filozof. 216a

SOKRATES: Theodoros, sakın sen bir yabancı yerine, Homeros'un dediği gibi, bilmeden bir tanrı getirmiş olmayasın? Çünkü, Homeros'un dediğine göre, adalete büyük saygısı olan insanlara yoldaşlık eden tanrılar varsa b eğer, bunların başında, insanların eylemlerindeki hakka aykırılıkları, ya da uygunlukları böyle denetlemeye gelen Yabancılar Tanrısı yer alır. Kimbilir, belki senin yanınsıra bize gelen kişi de, bu yüce varlıklardan biridir ve, tanrısal fikir çürütücü olarak, biz değersiz tartışmacıları denetlemek ve çürütmek için çıkagelmiştir.

THEODOROS: Hayır, Sokrates, bu yabancı hiç de c senin dediğin gibi değil: tartışma sanatının ateşli dostlarından çok daha ölçülü. Ben, bu adamı asla bir tanrı olarak görmüyorum; ama, bir tanrısal varlık olarak, evet; çünkü, bütün filozoflara bu sıfatı veririm, ben.

SOKRATES: Doğru da yaparsın, dostum. Ama, korkarım, bu tür insanları tanımak, deyim yerindeyse, tanrıları tanımaktan hiç de daha kolay değildir. Çünkü, bu tür insanlar –görünüşte değil, gerçekte filozof olanlar, "şehir

şehir dolaşarak", tepeden bir bakışla, şu aşağı dünyanın insanlarının hayatını gözden geçirmeye giriştiklerinde[1], d cahil kalabalığın kafasında son derece farklı görüntüler oluştururlar. Kimilerine göre, hiçbir değerleri yoktur; kimilerine göreyse, değerlerine paha biçilmez[2], Bazen devlet adamı, bazen sofist görüntüsüne bürünürler, hattâ bazen kimi insanlar üzerinde hepten hezeyan ediyormuş izlenimi bırakırlar. Eğer sorumu hoş karşılayacak olursa, 217a yabancıya sormak isterim, acaba onun yurdunda insanlar, bu kimselere ne gözle bakıyorlar, onlara ne ad veriyorlar.

THEODOROS: Kimlere?

SOKRATES: Sofiste, devlet adamına, filozofa[3].

THEODOROS: Tam olarak neyi bilmek istiyorsun, bunlar hakkında sorduğun, cevaplandırılmasını istediğin soru ne?

SOKRATES: Şu: bu topluluğu tek bir birlik olarak mı görüyorlar, yoksa iki birlik olarak mı? Yahut da, burada üç ad bulunduğuna göre, herbir ad için ayrı olarak üç cins mi belirliyorlar?

THEODOROS: Sanırım, yabancı bunu açıklamakta

---

1. Platon, burada *Odysseia*'nın mısralarını değişik bir şekilde aktarıyor (XVII, 483*ff*).

2. Gramerciler, bazen, *Sophistes*'in dilini mahkûm etmekte acele ederler. Cobet (Mnem. IX, 343), *plastos philosophoi* deyimini yanlış buluyor, ama *Devlet* 485d'deki *peplasmenos philosophos* ve *Kanunlar* 642d'deki *plastos agatkoi* deyimlerini unutuyor. Ayrıca, Cobet (*ayn. es.* 347) ve Madvig, bütün editörleri arkalarına alarak, Plutarkos'a atfedilen *Çocukların Eğitimi Üzerine* adlı eserde (VII, 4F) geçen *tou medenos timisi* deyimini kesinlikle yanlış saymaktadırlar.

3. Bu üç kişi arasında bir kıyaslama için bkz. *Timaios* 19e ve dev.

hiç zorluk çekmiyecektir. Öyle değil mi yabancı, hiç zorluk çekmeden bunu cevaplandırabiliriz değil mi?

YABANCI: Elbette öyle, Theodoros. Bunlara üç ayrı b
cins gözüyle bakıldığını söylemek, gerçekten de benim için ne zordur, ne de bir meziyettir. Ama, bunların ne olduklarını, teker teker, açıkça tanımlamak, hiç de öyle küçük, ya da kolay bir iş değildir.

THEODOROS: Çok isabetli bir soru sordun Sokrates, çünkü dokunmuş olduğun konular, tam da bizim, buraya gelirken, yabancıya sorduklarımıza yakın konular; ve o, şimdi sana karşı ileri sürdüğü güçlükleri, aynen bize karşı da bahane olarak kullanıyordu[1]. Çünkü, kendi ifadesine göre, bu konular hakkında pek çok ders dinlemiş ve dinlediklerini de sıkıca aklında tutmuş[2].

SOKRATES: Öyleyse, kerem et de ilk dileğimizi ye- c
rine getirmeyi reddetme, yabancı. Ama, önce de bize: genellikle tercih ettiğin yol hangisidir? Kanıtlamak istediğin tezi, uzun bir açıklamayla tek başına sunmak mı, yoksa soru-cevap metodu mu? Nitekim, yıllar önce bir gün Parmenides, bu ikinci metodu kullanarak, benim önümde hârikulâde kanıtlar geliştirmişti. O zamanlar, ben henüz bir delikanlıydım; o ise oldukça ileri bir yaşta bulunuyordu[3].

---

1. Tartışmayı, bu şekilde, hemen önceki bir konuşmamın devamı olarak başlatma konusunda bkz. *Parmenedes*, 135d, *Theaitetos*, 147c/d.

2. Bu durumda, yabancının açıklamaları, hiç de temelsiz açıklamalardan ibaret olmıyacak, fakat sağlam bir öğretiyi yansıtacaktır. Karş. *Kratylos*, 413d; *Symposion*, 201d.

3. Karş. *Parmenides*, 127d; *Theaitetos*, 183e.

YABANCI: Karşında hatır sayan, uyumlu bir muha-
d tap bulunuyorsa, en kolay metot budur, Sokrates, yani karşılıklı konuşma metodu. Aksi halde, tek başına argümantasyon yapma yolu daha iyidir.

SOKRATES: O halde, burada bulunanlar arasından dilediğini seçebilirsin, çünkü hepsi de senin uyumlu muhatabın olacaktır. Ama, bana sorarsan, bir genci, meselâ şu Theaitetos'u seçebilirsin, ya da gözünün kestiği bir başkasını.

YABANCI: Sokrates, bu ilk karşılaşmada, düşüncelerimizi kısa kısa cümlelerde birbirimize aktararak sohbet edecek yerde, çok geniş kapsamlı bir argümantasyonu,
e tek başıma, ya da bir başkasıyle konuşarak, âdeta bir hitabet gösterisi yapıyormuşçasına uzun uzun geliştirmeye kalkışmaktan doğrusu biraz utanıyorum. Çünkü, el attığımız mesele, hiç de senin ifade ettiğin gibi, ilk ortaya konulduğunda sanılabileceği kadar basit değildir. Tam tersine, çok uzun bir açıklamayı gerektirir. Ama, beri yandan, benim, yani konuğunuzun, senin ve dostlarının ısrarlarına boyun eğmememin, özellikle söylemiş olduğun sözlerden sonra, nezaketsizlik ve kabalık olacağını da çok iyi görü-
218a yorum. Onun için, kendisiyle daha önce yapmış olduğum konuşmalardan edindiğim izlenime dayanarak ve senin de isteğin üzerine, gerekli cevapları bana Theaitetos'un vermesini seve seve kabul ediyorum.

THEAİTETOS: İstediğin gibi olsun, yabancı; Sokrates'in dediği gibi, bu davranışınla hepimizi hoşnut kılmış olacasın.

YABANCI: Bu konuda başkaca söylenecek bir söz, korkarım gereksiz olur. Ama, öyle görünüyor ki, Theaite-

tos, bundan böyle tartışmanın yükü senin omuzlarında olacak. Bu uzun iş sana biraz ağır gelecek olursa, bu yüzden asla bana değil, fakat burada bulunan dostlarına gücenmen gerekir.

THEAİTETOS: Öyle hemencecik yorulmıyacağımdan eminim. Ama, böyle bir şey başıma gelecek olursa, şurada duran Sokrates'i de aramıza alırız. Kendisi Sokrates'in adaşı ve benim yaşıtımdır; o da benimle aynı öğretimi görüyor; çalışmalarıma büyük ölçüde katılmak, hiç de onun alışık olmadığı bir şey değildir. b

YABANCI: İyi dedin. Bu zaten senin bileceğin iş; argümantasyonun seyri içinde buna kendin karar verirsin. İkimize düşen işe gelince, bu, bence, bu araştırmaya önce sofistten başlamak ve sofistin ne olduğunu bulup, bunu açık bir şekilde tanımlamaya çalışmaktır. Çünkü, şu an, c sen ve ben, ancak sofistin adı üzerine anlaşmış durumdayız. Ama, bu adın onda işaret ettiği fonksiyona gelince, bu konuda, her birimiz kafamızda tamamen kişisel bir kavram taşıyor olabiliriz. Oysa, her zaman, her araştırmada, söz konusu şeyi belirleyen nedenler vasıtasıyle o şey üzerinde mutlaka anlaşmış olmak; yoksa, tanımlama işini bir yana bırakarak, yalnızca o şeyin adı üzerinde anlaşmakla yetinmemek lâzımdır. Araştırmamızın konusunu oluşturan soya gelince, sofistin ne olduğunu anlamak hiç de kolay bir iş değildir. Fakat, başarılması gereken iş ne kadar büyük olursa olsun, bu gibi durumlarda herkesçe, her zaman kabul edilen bir kural vardır: önce daha küçük ve daha kolay örnekler üzerinde denemeler yapmak ve d ancak bundan sonra asıl büyük konulara geçmek. İşte, Theaitetos, ben de, bu nedenle, şu içinde bulunduğumuz

durumda böyle davranmamızı salık vererek diyorum ki: sofist denen yaratığı ele geçirmek için yapılması gerektiğini bildiğimiz güç ve zahmetli avı şimdilik bir yana bırakıp, önce, bu araştırmada kullanacağımız metodu, nispeten daha kolay konular üzerinde deneyelim; tabiî, senin önereceğin daha kolay bir yol yoksa eğer.

THEAİTETOS: Hayır, önerebileceğim başka bir yol yok.

YABANCI: Öyleyse, büyük konumuz için bir model bulmak üzere, basit bir konu üzerinde bir araştırma yapalım ister misin?

e *THEAİTETOS:* İsterim.

YABANCI: Bilinmesi kolay ve küçük olmakla birlikte, herhangi bir daha büyük konunun içerebileceği tanımdan daha az verimli olmayan bir tanımı içeren bir konu olarak neyi önerebiliriz? Meselâ, oltayla balık avlamayı alsak, ne dersin? Hem çok bilinen hem de çok fazla özen gerektirmeyen bir konu, öyle değil mi?

THEAİTETOS: Öyle.

219a *YABANCI:* Böyle olmakla birlikte, bu konunun gerektirdiği metotta ve onun tanımında, yine de amacımız bakımından bize yararlı olacak bir şeyler bulmaktan geri kalmıyacağımızı sanıyorum[1].

THEAİTETOS: Çok iyi olur bu.

---

1. Meselâ, *Menon*'da (75a), Sokrates, Menon'dan *erdem* hakkında vereceği tanım için *bir hazırlık olmak üzere*, önce *şekil*'i tanımlamayı denemesini ister. Yine, Sokrates, *Devlet*'de (308d), deneme modeli olarak, büyültülmüş bir modeli aldığı zaman, bu prosede tersine çevrilmiş gibi görünmekle birlikte, bilimsel metot aynıdır. Karş. Descartes, *Aklın idaresi için kurallar* (Kural X).

YABANCI: Öyleyse, konuya şu şekilde yanaşabiliriz: söyle bana, balık avcılığı bir sanat mıdır ya da, eğer sanat değilse, onu nasıl bir faaliyet türü olarak görebiliriz?

THEAİTETOS: Onun bir sanat olmadığını söylemek, en onaylanamıyacak cevap olurdu.

YABANCI: Ama, her hakikî sanat, sonuçta, özetini iki formda bulur.

THEAİTETOS: Hangi formlarda?

YABANCI: Tarım ve ölümlü cisimlerin varlığımın korunmasını sağlayan her türlü bakım işi; taşınır şeyler b
diye adlandırdığımız, terkip ve teşkil edilmiş[1] şeylere ait her türlü emek; ve, nihayet, taklit. Bütün bunlar, haklı olarak, tek bir ad altında toplanamaz mı?

THEAİTETOS: Nasıl ve hangi ad altında?

YABANCI: Daha önce var değilken, daha sonra var hale getirilen her şey için, getirmek, meydana getirmek; getirilmek de, meydana getirilmek'tir diyebiliriz[2].

THEAİTETOS: Diyebiliriz.

YABANCI: İmdi, bu güç, yukarıda saydığımız sanatların hepsinde vardır.

THEAİTETOS: Doğru.

YABANCI: Öyleyse, bütün bu sanatlara verilecek ortak ad: üretim olmak gerekir.

THEAİTETOS: Tamam. c

YABANCI: Bundan sonra, bilim ve bilgi, daha sonra da para kazanma, mücadele, av gibi şeyler gelir. Gerçek-

1. Kompoze edilmiş ve şekillendirilmiş. (T.Ç.)
2. Bu tanım için bkz. *Symposion*, 205b/c.

te, bunların hiçbiri imâl etmez; yalnızca, önceden var olanı, evvelce üretilmiş [meydana getirilmiş] bulunanı, bazen sözle ya da eylemle ele geçirir, bazen de ele geçirmek isteyenlere karşı onları korur. Öyleyse, sonuçta, yapılacak en iyi şey, bütün bu bölümleri, sahiplenme sanatı adı altında toplamaktır.

THEAİTETOS: Evet, böylesi gerçekten iyi olur.

d *YABANCI:* Peki, Theaitetos, sahiplenme ve üretme, sanatların tümünü kapsamına aldığına göre, balık avcısının sanatını hangi bölüme koyacağız?

THEAİTETOS: Besbelli, sahiplenme bölümünde bir yere.

YABANCI: Ama, sahiplenmenin de iki şekli yok mudur[1]? Bir yanda, bağışlama, kiralama, satın alma gibi karşılıklı rızaya dayanan mübadele; öbür yanda ise, söz ya da eylemden başka bir şeye dayanmayan ele geçirme sanatı olmak üzere iki şekli...?

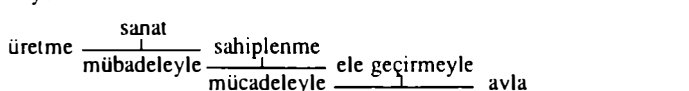
THEAİTETOS: Söylediklerimizden bu çıkıyor?

YABANCI: Peki, ele geçirme sanatının da iki bölüme ayrılması gerekmez mi?

THEAİTETOS: Nasıl yani?

---

1. Bölümlere ayırma işi –daha ileride (264e) söyleneceği gibi–, daima *sağ taraftaki bölümü* ikiye ayırmak suretiyle aşağıdaki şekli alıyor:

Bu *dikotomi* (*Devlet* 302e), sınıflandırmadan çok, tanımlamayı hedef alır: bu, bir zincirleme eleme yöntemidir.

YABANCI: Burada açıktan açığa yapılan her şey, mücadele bölümüne; kurnazlıkla yapılan her şey ise, av bölümüne girer.

THEAİTETOS: Evet.

YABANCI: Ama, eğer mantıksızlık etmek istemiyorsak, av sanatını da iki bölüme ayırmamız gerekir.

THEAİTETOS: Hangi bölümlere, söyler misin?

YABANCI: Bu bölümlerden birincisi, cansız avından, ikincisi ise canlı avından oluşur.

THEAİTETOS: Elbette: bunların ayrı ayrı şeyler olduğu inkâr edilemez.

YABANCI: Nasıl edilebilir ki? Fakat, cansız avı, ancak dalgıçlık mesleğinin bazı dallarında ve sınırlı sayıda başka bazı sanatlarda özel adlar taşıdığından, onu tümüyle bir yana bırakabiliriz. Gerisi, yaşayan, canı olan varlıkların avlanmasıdır ki, biz buna canlı avı diyeceğiz[1]. 220a

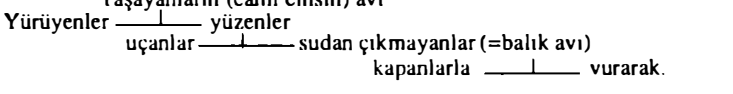
THEAİTETOS: Tamam.

YABANCI: Ama, bu canlı avının da iki ayrı şekli olduğunu haklı olarak söyleyemez miyiz? Yani pek çok şekil ve ad altında yeryüzüne dağılmış bulunan ayaklılar cinsi için, karada yürüyenlerin avı; yüzücü canlıları içeren öteki cins için de suda yaşayanların avı diyemez miyiz[1]?

THEAİTETOS: Elbette deriz.

---

1. Şema şu şekilde olacaktır:

b *YABANCI:* Sonra, bu yüzücü cinsi de, uçan hayvanlar ve suda yaşayan hayvanlar diye ikiye ayıramaz mıyız[1]?

THEAİTETOS: Şüphesiz ayırabiliriz.

YABANCI: Uçan cinsin avına gelince, sanırım bunun her türlüsüne kuş avı diyoruz, değil mi?

THEAİTETOS: Evet, gerçekten ona böyle deniyor.

YABANCI: Buna karşılık, hemen hemen bütün suda yaşayanların avına, balık avı denir.

THEAİTETOS: Evet.

YABANCI: Fakat, bu çeşit avı da, en önemli bölümlerine göre, kendi içinde, ikiye ayıramaz mıyız?

THEAİTETOS: Hangi bölümlerine göre?

YABANCI: Kendiliğinden kapanıp, avı içine hapseden araçlar vasıtasıyle yapılan av ile, vurarak yapılan ava göre[2].

THEAİTETOS: Ne demek istiyorsun, bu iki avı birbirinden nasıl ayırıyorsun?

c *YABANCI:* Birinci şekilde, yakalanması istenen avı kuşatan ve içine hapseden her şeye, pekâlâ kapan adı verilebilir.

THEAİTETOS: Elbette.

---

1. Aristoteles, kuşlar sınıfının böyle tutarsız iki bölüme ayrılmasını eleştirir (*Peri zoon morien*, 642b, 10 ve dev.).

2. Yaşlı Atinalı, *Kanunlar*'da (823d-824b) cesaret göstermeyi gerektirmeyen her çeşit avı –balık iğnesi veya sepetle ya da ağ kullanarak yapılan balık avı gibi– kınayacak ve yerecektir. Ne var ki, bilim hiçbir önyargı tanımaz, karş. aşağıda 227a/c.

YABANCI: Ağdan veya sazdan sepetler, ağlar, tuzaklar ve bu çeşit başka araçlara, kapandan başka bir ad verebilir miyiz?

THEAİTETOS: Veremeyiz.

YABANCI: Şu halde, avın bu kısmına, kapanla av, ya da buna benzer bir ad vereceğiz.

THEAİTETOS: Evet.

YABANCI: Oysa, olta iğnesi veya üç dişli yaba ile d
yapılan av, bu birinci tür avdan farklıdır. Bu tür ava, biz, genel olarak, yaralayıcı av adını verebiliriz. Buna, daha iyi bir ad verilebilir mi, Theaitetos?

THEAİTETOS: İsim önemli değil, kaldı ki, bu uygun görünüyor.

YABANCI: Bu yaralayıcı av, geceleyin yapıldığında, bu meslekten olan insanlarca, sanırım, genel olarak, ateşli av diye adlandırılır.

THEAİTETOS: Çok doğru.

YABANCI: Gündüzün, yabaların dişlerine balık iğnesi takılarak yapılan ava, genellikle balık iğnesiyle avlanma denir.

THEAİTETOS: Gerçekten, ona böyle denir. e

YABANCI: Fakat, bu yaralayıcı av, böyle iğne kullanılarak ve yukarıdan aşağıya doğru vurularak yapıldığında, asıl kullanılan yabadır. Yabayla balık avı adı, sanırım buradan geliyor.

THEAİTETOS: Hiç değilse, bazıları ona böyle diyorlar.

YABANCI: Bütün geri kalan kısmın tek bir şekli olduğu söylenebilir.

THEAİTETOS: Hangi şekil?

YABANCI: Birincisine göre ters yönden vuran ve silâhı balık iğnesi olup, yabayla olduğu gibi balığı vücudu-
221a nun rastgele bir yerinden vurmayarak, daima, başının ya da ağzının bir yerinden vuran ve onu su yüzüne sopa veya kamış yardımıyla, aşağıdan yukarıya doğru çekip çıkaran av şekli. Ne ad vermemiz gerekir buna, Theaitetos?

THEAİTETOS: Sanırım, az önce araştırmayı kararlaştırdığımız şeyi, böylece bulmuş oluyoruz.

YABANCI: O halde, sen ve ben oltayla balık avı ko-
b nusunda anlaşmış bulunuyoruz; hem de yalnız bunun adı üzerinde değil, aynı zamanda, bunun birlikte yapmış olduğumuz bir tanımı üzerinde de[1]. Gerçekten de, tümüyle ele alındığında, bu sanatın yarısı sahiplenme; sahiplenmenin yarısı ele geçirme; ele geçirmenin yarısı avlanma; avlanmanın yarısı canlı avı; canlı avının yarısı su avlarının avıdır. Su avları avının alt bölümü, tümüyle balık avından; balık avının alt bölümü, yaralayıcı balık avından; yaralayıcı balık avının alt bölümü, balık iğnesiyle yapılan balık avından oluşur. Bu sonuncusunda, darbesini bir oltanın aşağıdan yukarıya doğru çekilmesi suretiyle vuran
c balık avı, adını bizzat bu işlemin kendisinden almıştır: bu balık avı, bizim ne olduğunu araştırdığımız balık avından başkası değildir ve adı da *aspalieutikos*[2] veya oltayla balık avıdır.

---

1. Karş. yukarıda 218c; ve *7 mektup*'taki (341b-343d) enteresan açıklamalar.

2. *Aspalieus* (balık avcısı) kelimesinin etimolojisi bilinmemektedir (bkz. Boisacq, *Dictionnaire Étimologique*). Platon, bunu, yukarıya doğru çekme (*ana*, yüselerek – *span*, çekmek) fikrinde anıyor, alaylı bir şekilde; bililtizam bilgiçge formüller kullanılıyor.

THEAİTETOS: İşte, tam anlamıyla apaçık bir ispatlama.

YABANCI: Öyleyse, bu ispatlamayı örnek alıp, aynı şekilde, sofistin de ne olduğunu bulmaya çalışalım.

THEAİTETOS: Çok iyi olur.

YABANCI: İmdi, birinci konuda başlangıç sorusu şuydu: oltayla avlanan balıkçıyı, meslekten olmayan sıradan bir kişi olarak mı ele alacağız, yoksa teknik sahibi bir kişi olarak mı?

THEAİTETOS: Evet öyleydi.

YABANCI: Peki, ya şimdiki adamımızı nasıl ele ala- d
cağız: mesleğine yabancı bir kişi olarak mı, yoksa sofistlite tamamen uzman bir kişi olarak mı?

THEAİTETOS: Kesinlikle mesleğinin yabancısı olarak değil, çünkü ne demek istediğini çok iyi anlıyorum: böylesine büyük bir isim taşıyan bir kişinin dört başı mâmur olması gerekir.

YABANCI: Görünüşe göre, belirli bir sanatın ehli olarak ele alacağız onu.

THEAİTETOS: Ama, tam olarak hangi sanatın?

YABANCI: Tanrılar aşkına, iki adamımız arasındaki akrabalığı gözden kaçırıyor muyuz, yoksa?

THEAİTETOS: Hangi iki adam?

YABANCI: Oltayla avlanan balıkçı ile sofist.

THEAİTETOS: Hangi akrabalık?

YABANCI: Avcılar arasındaki akrabalık: bence, onların ikisi de apaçık avcıdırlar.

e *THEAİTETOS:* Peki, ikincisininki ne cins bir av ola? Çünkü, birincisininkini söylemiş bulunuyoruz.

YABANCI: Az önce, sanırım, her türlü canlı avını iki bölüme ayırma ve bir bölüme yüzenlerin avını, ötekisine de yürüyenlerin avını koymuştuk[1].

THEAİTETOS: Evet.

YABANCI: Bunlardan birini, yani suda yaşayan yüzenleri inceledik. Yürüyenleri ise, sadece bunların pek çok şekli bulunduğunu söyleyerek, hiç bölmeden, olduğu gibi bıraktık.

222a *THEAİTETOS:* Doğru.

YABANCI: Yani, sofist ve balık avcısı, sahiplenme sanatından hareketle, bir noktaya kadar, aynı yolu beraberce yürüdüler.

THEAİTETOS: En azından, öyle görünüyorlar.

YABANCI: Ama, canlı avından sonra, onların yolu artık ayrılır. Biri, denize, belki nehirlere ve sulak arazilere doğru gider: oralarda yaşayan canlıları avlıyacaktır.

THEAİTETOS: Şüphesiz.

YABANCI: Öteki ise, kara yönüne, başka çeşit nehirlere, tâbir câizse, zenginliğin ve gençliğin fışkırdığı çayırlara doğru yol alır: buralardan beslenenler, ona iyi bir av olacaktır.

b *THEAİTETOS:* Ne demek istiyorsun?

---

1. Aşağıda birbirini izleyen bölümlere ayırma işlemlerinden her biri, bir önceki işlemde solda kalan *cinsler*'in birinden hareket ediyor. Burada, *yürüyenler yüzenler* ayrımı tersyüz edilerek ele alınıyor ve ilerlemeye sağdan başlanıyor.

YABANCI: Yürüyelerin avı iki çok geniş kısma ayrılır[1].

THEAİTETOS: Nedir bu iki kısım?

YABANCI: Biri evcil hayvanların avı, öteki de yabani hayvanların avı.

THEAİTETOS: Evcil hayvanların da mı avı oluyor yani?

YABANCI: Evet, eğer insan evcil bir hayvansa öyle. Şimdi şu tezlerden birini seç: ya evcil hayvan diye bir şey bulunmadığını, ya da bulunduğunu, ama insanın dışında bulunduğunu ve de insanın yabani olduğunu kabul et; yahut da, insanın evcil olduğunu, ama insan avı diye bir şeyin bulunmadığını söyle. Bu formüllerden beğendiğini seç ve kararını bize bildir.

THEAİTETOS: Peki, yabancı, kararımı verdim. Biz- c
ler evcil hayvanlarız ve insan avı da vardır, diyorum.

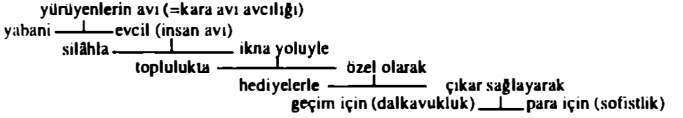
YABANCI: O zaman, evcil hayvanların avının da iki türlü olduğunu söyliyeceğiz.

THEAİTETOS: Ne bakımdan?

YABANCI: Haydutluğu, köle avcılığını, zorbalığı,

---

1. Muhakeme şeması şu şekildedir:

Burada, kara avları ve yürüyenler, eşanlamda kullanılmıştır (karş. *Timaios*, 40a, fakat yine *Timaios*, 92a'da *yürüyenler* ve *ayaksızlar* ayrımı yapılmaktadır).

her şekliyle savaşı bir bütün olarak alıp, bunun adına şiddete dayanan av diyeceğiz.

THEAİTETOS: Peki.

YABANCI: Öte yandan, mahkeme huzurunda veya
d halk karşısında verilen söylevleri, özel konuşmaları da tek bir bütün olarak alıp, buna da ikna sanatı adını vereceğiz.

THEAİTETOS: Doğru.

YABANCI: Bu ikna sanatını da, iki cinse ayıracağız.

THEAİTETOS: Hangi cinslere?

YABANCI: Özel kişilere hitap eden cinsle, halka hitap eden cinse.

THEAİTETOS: Öyleyse, bunların herbirini ayrı bir ikna sanatı şekli olarak alalım.

YABANCI: Özel kişi avcılığı da, kazanç sağlamak amacıyle, ya da armağanlar vasıtasıyle yapılmaz mı?

THEAİTETOS: Anlayamadım?

YABANCI: Herhalde, dikkatini henüz gönül avcılığına vermemişsin de ondan.

THEAİTETOS: Verseydim ne görecektim?

e *YABANCI:* Avı izlemenin, armağanlar eşliğinde yapıldığını.

THEAİTETOS: Hakikaten öyle.

YABANCI: Öyleyse, bu gönül avcılığı sanatını ayrı bir av şekli yapabiliriz.

THEAİTETOS: Tamam.

YABANCI: Fakat, çıkar avında, lûtuflarla kendine kapıları açtırmak, yalnızca zevki kendine amaç edinmek,

kendi geçiminden başka bir kazanç aramamak, sanırım, 223a
hepimizin dalkavukluk veya yaltaklık[1] dediğimiz şeydir.

THEAİTETOS: Başka ne ad verilebilir ki buna?

YABANCI: Oysa, aksine, konuşmalarında erdemin çıkarından başka çıkar bulunmayan, ama bu iş için bol para alan hoca, farklı bir adla anılması gereken cinsten bir kişi değil midir?

THEAİTETOS: Öyledir, şüphesiz.

YABANCI: İyi ama, hangi adla? Hele bir düşün bakalım.

THEAİTETOS: Gayet açık; sofistin ta kendisi bu. Bence burada söz konusu olan odur. Böyle demekle, sanırım adamımıza en uygun adı vermiş oluyorum.

YABANCI: Öyleyse, yürüttüğümüz muhakemeyi b
şöyle bir özetliyelim: öyle görünüyor ki, Theaitetos, sahiplenme sanatında, avcılıkta, canlı av, karada yaşayan av, evcil av, insan, özel kişi avcılığında, para karşılığında yapılan bir takastan başka bir şey olmayan ve ders verme kisvesi altında yapılan menfaat avcılığında, zengin ve soylu gençleri hedef alan avcılığa verilmesi gereken ad, şu yürüttüğümüz muhakemenin bizi vardırmış olduğu gibi, sofistlik'tir.

THEAİTETOS: Kesinlikle.

YABANCI: Başka bir görüş açısını daha ele alalım.

---

1. Platon, burada *Gorgias*'ta anlatılan (464b-466a, 501a-503a, 517b-522e) *dört çeşit dalkavukluk'tan* –yemek yapma sanatı, süslenme sanatı, retorik ve sofistlik– yalnız ilk ikisini, yani bedenle ilgili olanları alıyor. Sofistlik, burada, dalkavukluktan ayrı tutuluyor, çünkü o para karşılığında ders vermektir. Fakat, Platon'un sofistlikte asıl nefret ettiği şey, onun oportünistliğidir (*Devlet*, 493a/c).

c Çünkü, araştırdığımız şeyin ait olduğu sanat, hiç de basit değildir: tam tersine son derece karmaşıktır. Nitekim, yapmış olduğumuz bölümlemelere bakacak olursak, bu şeyin, şimdi tanımladığımız gibi olmayıp, başka bir türün simülasyonu[1] olduğunu görürüz.

THEAİTETOS: Nasıl yani?

YABANCI: Sahiplenme sanatının, sonuç olarak, iki şekli vardı: biri avlanma, diğeri de mübadele.

THEAİTETOS: Doğru.

YABANCI. Şimdi, mübadelenin de, bir elden ele mübadele, bir de ticarî mübadele olmak üzere iki şekli olduğunu söyliyeceğiz.

THEAİTETOS: Tamam.

YABANCI: Ve buna, ticarî mübadelenin de iki bölüme ayrıldığını ekliyeceğiz.

d *THEAİTETOS:* Hangi bölümlere?

YABANCI: Birincisi doğrudan doğruya üretici tarafından yapılan satış bölümü; ikincisi de, başkaları tarafından üretilen şeyleri alıp satmaktan ibaret olan ticaret bölümü.

THEAİTETOS: Çok doğru.

YABANCI: İmdi, bu ticaretin aşağı yukarı yarısını, şehir içi mübadeleler oluşturur. Buna küçük ticaret deniliyor, değil mi?

THEAİTETOS: Evet, öyle deniliyor.

YABANCI: Şehirler arasında yapılan alışverişlerin oluşturduğu mübadeleye ise, büyük ticaret denilmiyor mu?

---

1. Gerçeğin yerini alan gerçek benzeri görüntü. (T. Ç.)

THEAİTETOS: Neden denilmesin?

YABANCI: İmdi, büyük ticarette de bir farklılaşma görmüyor muyuz: burada da, para karşılığında satılan ve e
mübadele edilen şeyler, bazen bedenin, bazen de ruhun beslenmesine veya istifadesine yarayan şeyler değil midir[1]?

THEAİTETOS: Ne demek istiyorsun bununla?

YABANCI: Burada açıkça göremediğimiz husus, olsa olsa ruhla ilgili olandır; yoksa, diğerini açıkça gördüğümüzü sanırım.

THEAİTETOS: Evet.

YABANCI: Öyleyse şöyle diyelim: şehir şehir dolaş- 224a
tırılan ve bir yerden alınıp, başka bir yerde satılan, her şekliyle, müzik; resim, hokkabazlık sanatı[2] ve yine ruha hitap eden ve gerek süs eşyası, gerekse ciddî etüt objeleri olarak taşınıp satılan daha bir sürü meta, bunları taşıyan

---

1. Bkz. *Gorgias*, 517d. Burada, sofistlik hakkındaki teoriyi açıklamak amacıyle, "vücudun beslenmesine veya istifadesine yarayan şeyler" ile bunları üretenler ve tüketime sunan tüccarlar sayılmaktadır.

2. Karş. *Protagoras*, 312d ve bkz. *Kanunlar* (658b/d). Bu sonraki eserde, halkı eğlendirenler arasında –*merak ve hayret uyandıran hünerler göstericisi (ton ta thaumata epideiknunta)* diyebileceğimiz kimselerin yanısıra– komedyacılar, tragedyacılar, rapsodlar da sayılıyor. *Thauma*, genellikle, elle ya da iple oynatılan *kukla* anlamına gelir: *Kanunlar*'da ileri sürüldüğüne göre (644e ve dev.) bizler, ipleri tanrıların elinde bulunan kuklalar sayılırız. Şaşırtıcı gösteriler sanatı, Platon'a mağara alegorisini ilham etmiştir (*Devlet*, 514b). Bu mağara, "kuklacıların, kendileriyle seyirciler arasına koydukları ve üstünden kuklalarını oynattıkları paravan'a benzeyen" duvarlarıyle gerçek bir kukla tiyatrosudur. Bu hünerlerin ve hârikulâdeliklerin bilimsel detayları için bkz. İskenderiyeli Horon, *Peri Automatopoietikon (Otomatlar kitabı)*.

kimselere –yiyecek, içecek satanlara olduğu gibi– tüccar adıyle anılma hakkını verir.

THEAİTETOS: Çok doğru söyledin.

b *YABANCI:* Bilimlerin toptan satıcılığını yapan, şehir şehir dolaşıp bu bilimleri para karşılığında sunan kimseye de aynı adı vermez misin?

THEAİTETOS: Veririm elbet.

YABANCI: Bu gayrimaddî metalar ticaretinin bir kısmına, çok haklı olarak, gösteri sanatı denilemez mi? Öbür kısmına gelince, buna da, birincisinden daha az gülünç olmayan, ama sattığı şey bilimler olduğuna göre, zorunlu olarak, yaptığı işin adına yakın bir ad vermemiz gerekmez mi?

THEAİTETOS: Gerekir şüphesiz.

YABANCI: Öyleyse, bilimlerle ilgili bu toptancı tica-
c rette, çeşitli tekniklerle ilgili bilimleri içeren bölümün bir adı; erdem denen meta ile ilgili bölümünse başka bir adı olmak gerekir.

THEAİTETOS: Elbette.

YABANCI: Birincisine uygun düşen ad, teknikler üzerine toptan ticarettir. İkincisine gelince, buna uygun düşen adı bulmayı bir dene bakalım.

THEAİTETOS: Araştırmakta olduğumuz ünlü cins bu: sofistlik; ona uygun düşecek tek ad varsa o da bu olsa gerek.

YABANCI: Evet, ta kendisi. Şimdi, söylediklerimizi
d toparlamaya çalışıp, şöyle diyebiliriz: sahiplenmenin, mübadelenin, ticarî mübadelenin, büyük ticaretin, toptancı gayrimaddî meta ticaretinin bu bölümü, yani erdem

üzerine konuşma ve ders verme ticareti – işte, sofistliğin ikinci veçhesi budur.

THEAİTETOS: Çok doğru.

YABANCI: Sofistliğin üçüncü veçhesine gelince: diyelim ki, bir şehrin piyasasında yer edinmiş bir kimse, söz konusu dersleri kısmen satın almakta, kısmen de kendisi üretmekte ve geçimini bu yoldan sağlamaktadır. Bu kimseye, az önce söylemiş olduğun addan başka bir ad vermeyi düşünmezsin, sanırım.

THEAİTETOS: Nasıl düşünürüm ki?

YABANCI: Demek ki, ister ikinci elden bir satış, is- e
ter doğrudan doğruya üretici tarafından yapılan bir satış olsun –bu fark etmez–, eğer ticaret söz konusu derslerle ilgili ise, mübadele yoluyla, ticarî mübadele yoluyla kazanç elde etme, sana göre her zaman açıkça sofistlik olacaktır, öyle mi?

THEAİTETOS: Zorunlu olarak: kaçınılması imkânsız bir sonuç bu.

YABANCI: Öyleyse, izini sürdüğümüz cinsi, bunun gibi başka bir şeye daha benzetip benzetemiyeceğimize bir bakalım.

THEAİTETOS: Nasıl bir şeye? 225a

YABANCI: Sahiplenme sanatının bölümlerinden biri de, mücadele idi.

THEAİTETOS: Doğru.

YABANCI: O halde, mücadeleyi iki bölüme ayırırsak, konu dışına çıkmış olmayız.

THEAİTETOS: Bölümlemeni açıkla hele.

YABANCI. Bölümlerden biri, sıradan rekabet; diğeriyse çatışmadır.

THEAİTETOS: Peki.

YABANCI: Çatışma göğüs göğüse yapıldığı zaman, bu çatışmayı, kısaca, bir kaba kuvvet saldırısı olarak tanımlamak, ona mâkul ve uygun bir ad vermek olmaz mı?

THEAİTETOS: Olur.

YABANCI: Peki, Theaitetos, ya kanıta karşı kanıtla çıkılan, karşıt kanıtlar arasındaki çatışmaya, tartışma'dan
b başka bir ad verebilir miyiz?

THEAİTETOS: Hayır, başka hiçbir ad veremeyiz.

YABANCI: İmdi, tartışma denen cinsi de ikiye ayırabiliriz.

THEAİTETOS: Ne bakımdan?

YABANCI: Uzun bir kanıtlamaya, aynı uzunlukta bir aksi kanıtlamayla karşı çıkmak şeklindeki bir tartışma, eğer adalet ve adaletsizlik meseleleri üzerine halk önünde yapılmakta ise, hukukî bir tartışma demektir.

THEAİTETOS: Evet.

YABANCI: Ama, soru ve cevapların art arda gelişi içinde küçük parçalara bölünen kişiler arası özel tartışmaya gelince, tartışmanın bu türlüsüne, mûtaden, karşılıklı tartışma mı deriz, yoksa başka bir ad mı veririz?

THEAİTETOS: Başka hiçbir ad vermeyiz.

YABANCI: Mukavelelere karşı itiraz da şüphesiz bir
c tartışmadır, ama bunun öyle gelişigüzel ve sanatsızca yapılmış bir itiraz olmayıp, mutlaka düzenli bir şekli olması gerekir: bunun kendine özgü niteliği, konuşmamızdan açıkça ortaya çıkıyor. Fakat, bizden önce gelenler, ona özel bir ad vermemişler. Şimdi bu adı bulmaya çalışmak, zahmetimize değmeyecek bir iş olur.

THEAİTETOS: Doğru: onun bölümleri gerçekten son derece küçük, son derece çeşitlidir.

YABANCI: Buna karşılık, sanatına uygun bir şekilde yönetilen ve bizatihi âdillik, bizatihi gayriâdillik ve daha başka genel determinasyonlarla ilgili tartışmaya, biz, genellikle, *eristik* adını vermiyor muyuz?

THEAİTETOS: Başka ne ad verilebilir ki?

YABANCI: İmdi, eristik, insana bazen para kaybet- d
tirir, bazen de para kazandırır.

THEAİTETOS: Çok doğru.

YABANCI: Şimdi bunların herbirine ne ad verilmesi gerektiğini bulmaya çalışalım.

THEAİTETOS: Evet, çalışalım.

YABANCI: İnsan kendini böyle bir uğraşın sihrine kaptırıp, şahsî işlerini ihmal eder, ve konuşma tarzına, dinleyici topluluğunun hoşuna gidecek bazı güzellikler katmazsa, onun konuşmasına düpedüz gevezelik denir[1].

THEAİTETOS: Gerçekten, böyle denir.

YABANCI: Peki, ya özel tartışmalardan para kaza- e
nan karşıt sanata ne denir? Bunun adını da sen bul bakalım.

THEAİTETOS: Yanılma tehlikesine düşmeden bir kere daha söyliyebileceğin şey, şundan başka ne olabilir: yine o itibarlı, parlak kişi, işte izini sürdüğümüz ve dördüncü kez karşımıza çıkan o kişi: sofist?

YABANCI: Demek ki, görünüşe göre, eristik'ten, iti- 226a

1. Karş. *Phaidon*, 70b; *Kratylos*, 401b; *Devlet*, 488e; ve özellikle *Phaidros*, 269e ve *Parmenides*, 135d. Proklos (in *Parm.*, Cousin, s. 657/8) bu pasajı mükemmel bir şekilde yorumlayarak, burada gevezeliğin diyalektiçi'nin kastedildiğini görmüştür.

razdan, tartışmadan, çatışmadan, mücadeleden, sahiplenmeden kazanç sağlayan bir cins karşısında bulunuyoruz. İşte, şu şimdiki tanıma göre sofist, budur.

THEAİTETOS: Muhakkak.

YABANCI: Bu hayvanın kaypak ve değişken olduğunu ve "tek elle hiçbir şey tutamazsın" diyen atasözünün doğruluğunu kanıtladığını söyleyenlerin ne kadar haklı olduklarını görüyorsun değil mi?

THEAİTETOS: Demek ki, işe iki elle sarılmak gerekiyor.

YABANCI: Öyle gerekiyor, şüphesiz. Şimdi, onun
b izini bu yolda sürerek, gücümüz yettiğince, bu işi başarmaya çalışalım. Söyle bana: ev işlerini adlandırmakta kullandığımız bir takım kelimeler yok mudur?

THEAİTETOS: Bir sürü kelime var. Bunların arasında seni ilgilendirenler hangileri acaba?

YABANCI: Şu cinsten olanlar: süzmek, elemek, savurmak, ayıklamak.

THEAİTETOS: Başka?

YABANCI: Bunlardan başka, hallaçlamak, taramak, argaçlamak ve daha binlercesi. Bildiğimiz gibi, çeşitli mesleklerde bunlar bol bol geçer, öyle değil mi?

c *THEAİTETOS:* Peki, bunlarla neyi kanıtlamak istiyorsun ve hangi soruya hazırlık bütün bu örnekler?

YABANCI: Bütün bu kelimeler, ayrımı ifade ediyorlar.

THEAİTETOS: Evet.

YABANCI: Benim bundan çıkardığıma göre, bu kelimelerin hepsi de aynı bir sanatı içeriyorlar; tek bir ad altında gösterebileceğimiz bir sanatı.

THEAİTETOS: Peki, ne ad vereceğiz bu sanata?

YABANCI: Ayıklama sanatı.

THEAİTETOS: Öyle olsun.

YABANCI: Şimdi bak bakalım, bu sanatta herhangi bir açıdan iki şekil ayırt edebilir miyiz[1]?

THEAİTETOS: İstediğin inceleme bana biraz hızlı geliyor.

YABANCI: Oysa, sözünü ettiğim ayıklamalar, ya iyi- d
yi kötüden, ya da benzeri benzerden ayıran ayıklamalardır.

THEAİTETOS: Şimdi sen söyleyince, mesele aşağı yukarı aydınlanmış oldu.

YABANCI: İkinci ayıklama şeklini belirtecek bir ad bilmiyorum, ama birincisi için, yani iyiyi muhafaza edip, kötüyü atan ayıklama şekli için bildiğim bir ad var.

THEAİTETOS: Söyle öyleyse.

YABANCI: Benim düşünceme göre, bu çeşit ayrımların hepsine, genel olarak, arındırma adı verilir.

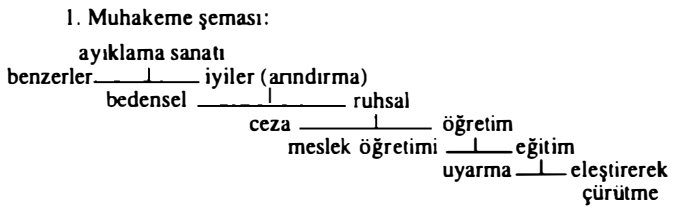
THEAİTETOS: Evet, bu ad verilir.

YABANCI: İmdi, bu arındırma şeklinde, bir ikilik e
olduğu ilk bakışta görülmüyor mu?

THEAİTETOS: Düşününce belki evet, ama ben şimdilik hiç böyle bir şey görmüyorum.

---

1. Muhakeme şeması:

YABANCI: Her halükârda, bedene uygulanan türlü çeşit arındırma şekilleri tek bir ad altında toplanabilir.

THEAİTETOS: Hangi şekiller, hangi ad?

YABANCI: Canlı cisimlerde, jimnastiğin ve tıbbın,
227a dakik bir ayrım sayesinde gerçekleştirdiği bütün iç arınmalarla; adı ne kadar adi olursa olsun, hamamcılık sanatının tarif ettiği dış arınmaların tümü[1]; cansız cisimlerde ise, tokaçlama veya, genel bir deyişle, perdahlama sınıfına giren, gülünç görünüşlü bir sürü adlar taşıyan bütün işler.

THEAİTETOS: Gerçekten çok gülünç.

YABANCI: Hepten gülünç desen daha iyi olur, Theaitetos. Ama, ne de olsa, kanıtlama metodu; birinin arındırma etkisinin bizim için ötekinden daha çok, ya da daha az şifalı olduğuna bakarak, süngere ya da sıvı ilâca daha
b çok değer vermez. O, zihne daha derin bir görüş kazandırmak için, bütün sanatları büyük bir dikkatle inceleyerek, aralarındaki benzerlikleri, ya da farklılıkları keşfetmeye çalışır; ve bu görüş noktasından, hepsini eşit şekilde değerlendirir. Sanatlar arasındaki benzerlikleri incelerken, bunlardan birini diğerinden daha gülünç bulmaz[2]. Ordu komutanlığı sanatının; avcılık sanatının, bit kırıcılık

---

1. *Kratylos* (405a), hekimlerin ve kâhinlerin arındırmalarını, "insanı gerek bedence, gerekse ruhça arındırma gücüne sahip" ilâçları ve abdestleri birarada zikrettiği halde, burada ritüel arındırmalar ruha ait işlemler arasında zikredilmemektedir. Bunları yasa-yapıcı düzenliyecektir (*Kanunlar*, 735, 868, 872, v.s.). Filozofa gelince, onu "doğru düşünce arındırır" (*Phaidon*, 69c).

2. Meselâ, Malebranche'a göre, kesin bilimler'in sağladığı hakikî mutluluk, "zihnin kapsam ve kapasitesi"ni (*Recherche de la Vérité*, VI, 4 ve 5) arttırmasıdır. O da, hissedilir büyüklük fikrinin doğurduğu bilimsel peşin hükümlerle alay eder: "Gökbilimci olan ve bundan gu-

sanatıyla kıyas edilemiyecek kadar yüksek bir örneğini oluşturduğunu asla kabul etmez ve hattâ, çoğu kez, onda abartıdan, şişinmeden başka bir şey görmez. İşte, kanıtlama metodu, bu meselede, canlı ya da cansız cisimlere özgü arındırıcı etkenlerin tümüne ne ad verilmesi gerektiğine dair sorduğun soruya böyle bakar: hangi adın daha yakışıklı olacağı onu hiç ilgilendirmez. O, yalnızca, ruhtan başkasını arındıran her şeyi, ruhu arındıran şeyden ayırmak ve onu yeni bir genel bütüne bağlamakla yetinir. Bu metodun amaçlarından bir şey anlıyorsak eğer, onun burada yapacağı şeyin, düşünceyi hedef alan arındırmayı belirlemek ve bunu bütün diğer arındırmalardan ayırmak olduğunu görürüz. c

THEAİTETOS: Bu anlaşıldı; iki arındırma şekli olduğunu kabul ediyorum: bunlardan birinin objesi ruhtur ve bedeni hedef alan diğerinden tamamen ayrıdır.

YABANCI: İşte bu çok iyi. Şimdi, bundan sonra söyleyeceklerime dikkat et ve bu bölme işlemini izlemeye çalış. d

THEAİTETOS: Beni hangi aşamalardan geçirerek götürürsen götür, bu bölme işinde sana eşlik edeceğim.

YABANCI: Bizim için, kötülük, ruhta erdemden farklı olarak bulunan bir şeydir, değil mi?

THEAİTETOS: Elbette.

---

rur duyan hükümdarlar ve krallar görülmüştür; yıldızların büyüklüğü, onlara, mevkilerinin büyüklüğü ile uyuşuyormuş gibi görünüyordu. Ama, anatomiden ve bir kalbi veya bir beyni usulünce teşrih etmekten şeref duyan bir hükümdar veya bir kral görüldüğünü hiç sanmıyorum." (*ayn. es.*, V, 7).

YABANCI: Öyleyse, arındırmak, ruhta bulunabilecek her türlü kötülüğü atıp, gerisini muhafaza etmektir.

THEAİTETOS: Tastamam öyle.

YABANCI: O halde, ruhta bulabileceğimiz ve kötülüğü yok etmeye yarayan her türlü vasıtaya da arındırma dersek, doğruluktan şaşmış olmayız.

THEAİTETOS: Hiç şaşmış olmayız.

YABANCI: Ruhta kötülüğün, kendini iki şekilde gösterdiğini söylememiz gerekiyor.

THEAİTETOS: Hangi şekillerde?

228a *YABANCI:* Bu şekillerden biri, bedende başgösteren hastalık; ötekisi de çirkinliktir.

THEAİTETOS: Anlamadım.

YABANCI: Hastalıkla uyumsuzluk arasındaki aynılığı göremediğin için mi acaba?

THEAİTETOS: Buna da ne cevap vereceğimi bilemiyorum.

YABANCI: Peki, uyumsuzlukta, doğanın akraba yaptıklarında herhangi bir uyum kopukluğunun doğurduğu bozukluktan başka bir şey görüyor musun?

THEAİTETOS. Hayır, başka hiçbir şey görmüyorum.

YABANCI: Ya, çirkinlikte, aslî biçimsizliğini her bir yana yayan ölçüsüzlükten başka bir şey görüyor musun?

b *THEAİTETOS.* Hayır, başka hiçbir şey görmüyorum.

YABANCI: Peki, kötülerin ruhunda kanılarla arzuların, cesaretle hazların, akılla acıların karşılıklı ve genel bir uyumsuzluk içinde olduğunu görmüyor muyuz?

THEAİTETOS. Apaçık görüyoruz.

YABANCI: Ama, yine de, bütün bu şeyler arasında kaçınılmaz bir akrabalık var.

THEAİTETOS: Muhakkak.

YABANCI: O halde, kötülüğün, ruhun bir uyumsuzluğu, bir hastalığı olduğunu söylersek doğru bir söz söylemiş oluruz.

THEAİTETOS: Kesinlikle. c

YABANCI: Öyleyse, hareket eden her şey, bir hedefe doğru yöneldiği ve her hamlesinde bu hedefe erişmeye çalıştığı halde, bu hedeften saptığı, ona erişemediği zaman, bu başarısızlığın o şeyle hedefi arasındaki simetriden mi, yoksa tam tersine simetrisizlikten mi ileri geldiğini söyliyeceğiz?

THEAİTETOS: Elbette, simetrisizlikten ileri geldiğini söyliyeceğiz.

YABANCI: Ama, biz biliyoruz ki, ruh için, her ruh için, bilgisizlik, onun iradesine bağlı olmayan bir şeydir.

THEAİTETOS: Evet, tamamen, irade dışıdır.

YABANCI: İmdi, bilmemek, hakikate doğru atılan, d ama aynı zamanda akla doğru olan bu atılış sırasında yolundan sapan[1] bir ruhun halidir: akılsızlıktan başka bir şey değildir bu.

THEAİTETOS: Kesinlikle.

YABANCI: Demek ki, akılsız ruhun çirkin ve ölçüsüz olduğunu söylememiz gerekiyor.

THEAİTETOS: Öyle görünüyor.

---

1. *Kratylos*'daki etimolojiler arasında *anlamak* (*sunienai*, birlikte gitmek) kelimesiyle karşılaştırınız: burada ruhun hareketi, eşyayın [şeylerin] hareketine benzetiliyor (412a).

YABANCI: Öyleyse, görünüşe göre, ruhun iki çeşit derdi vardır: bunlardan biri, açıkça ruhun bir hastalığıdır ki, halk buna kötülük diyor.

THEAİTETOS: Evet.

YABANCI: Ötekine ise, halk cahillik der, ama bu derdin ruhta başlıbaşına bir bozukluk olduğunu açıkça söylemeye yanaşmaz.

e *THEAİTETOS:* Evet. Az önce sana inanmakta tereddüt etmiştim, ama bunu kabul etmek lâzım. Ruhta iki türlü bozukluk vardır: korkaklık, ölçüsüzlük, adaletsizlik, hep bizlerde hastalık olarak görülmesi gereken şeylerdir[1]; cahillik denen çok ve çeşitli hastalığa gelince, bunu da bir çirkinlik olarak görmek gerekir.

YABANCI: Bu iki hastalığa karşı, hiç değilse beden için, bulunmuş iki sanat yok mu?

THEAİTETOS: Hangi sanatlar?

229a *YABANCI:* Çirkinliğe karşı jimnastik, hastalığa karşı da hekimlik[2].

THEAİTETOS: Öyle görünüyor.

YABANCI: Böylece, ölçüsüzlüğe, adaletsizliğe ve

---

1. *Timaios* (86d-87b) ile karşılaştırınız: ölçüsüz kişiye, istiyerek kötülük eden bir insan gözüyle bakmak, hemen her halde yanlıştır. O kişinin derdi, kısmen, mizacıyle birlikte tevarüs edilmiş; kısmen de, kötü eğitim ile azdırılmıştır. Bundan sorumlu sayılması gerekenler, daha çok, ana-babalar ve eğitimcilerdir. Böyle bir kişiyi lânetlemektense, ona acımak ve onu şifalı bir beden ve ruh bakımından geçirmek lâzımdır.

2. Karş. *Gorgias*, 464b. Platon'un, *ceza* ile *jimnastik*'i, *öğretim* ile *hekimlik*'i uyuşturmak için tanımlarını nasıl inşa ettiğine dikkat edilmelidir.

korkaklığa karşı, bütün teknikler içinde Adalet'e en uygun düşeni, cezadır.

THEAİTETOS: Herhalde öyledir; en azından, eğer insanların yaygın kanısına göre konuşmak istiyorsak...

YABANCI: Ne yani, bilgisizliğin her türlüsüne karşı öğretimden daha uygun bir sanat mı var?

THEAİTETOS: Hayır, hiç yok.

YABANCI: O zaman bir bakalım: öğretim tek bir cins midir, yoksa onda ikisi esas olmak üzere birden çok b cins mi ayırmamız gerekir? Meseleyi bir incele bakalım.

THEAİTETOS: Ben de öyle yapıyorum.

YABANCI: Bence, onu çözmenin en kısa yolu şu.

THEAİTETOS: Ne?

YABANCI: Bilgisizliğin iki bölüme ayrılmasını mümkün kılacak bir orta hattın bulunup bulunmadığına bakmak[1]. Çünkü, bilgisizlik tek değil de çift olunca, öğretimin de bu iki tür bilgisizliğin herbirine uygun düşecek şekilde iki bölümden oluşması kaçınılmaz olur.

THEAİTETOS: Peki, böyle yapınca, probleme bir çözüm yolunun belirdiğini görüyor musun?

YABANCI: Hiç değilse, çok büyük ve çok dik başlı c ve bütün öteki bilgisizlik türlerine bedel bir özel bilgisizlik şekli gördüğümü sanıyorum.

---

1. Bazı lâfzî imajlar: "tabiî geçişler" (*Phaidros*, 265c), objedeki "çerçöpler" (*Soph.*, 268a) –kara ve deniz avcılığına ait bütün imajlar gibi– bu mantığa canlılık vermektedir. "Enine ve boyuna" bölmeler gibi başka bazı imajlar (*ayn. es.*, 266a) ise, görsel nitelikte olup, Formel Mantık kitaplarımızdaki figürlerin, en azından Akademia dönemine kadar uzanmakta olduklarını bize gösteriyor. Karş. *Parmenides*, 159a.

THEAİTETOS: Neymiş o?

YABANCI: Hem bilmemek, hem de bilmediğini bilmemek: korkarım, bizim bütün düşünce hatâlarımızın kaynağı budur[1].

THEAİTETOS: Doğru.

YABANCI: Ve işte bilgisizliğin bu kendine özgü türünün adına kara cahillik denir.

THEAİTETOS: Çok doğru.

YABANCI: Peki, öğretimin, bizi kara cahillikten kurtarmakla görevli kısmına ne ad verilir?

d *THEAİTETOS:* Bana sorarsan, yabancı, öğretimin bunun dışında kalan kısmı, meslek öğretimidir; ama, bu sözünü ettiğin öğretime, biz burada eğitim diyoruz.

YABANCI: Gerçekten de, Theaitetos, hemen hemen bütün Hellenler, ona bu adı verirler. Ama, incelememiz gereken bir nokta daha var: acaba öğretim, bölünmez bir bütün müdür, yoksa onu, ayrı ayrı adlar verebileceğimiz başka bazı bölümlere ayırmak mümkün müdür?

THEAİTETOS: Bunu anlamak için, sözünü ettiğin incelemeyi yapmaktan başka çare yok.

YABANCI: Aslında, burada da ayrımın nereden yapılması gerektiğini bulduğumu sanıyorum.

THEAİTETOS: Nereden?

e *YABANCI:* Konuşarak verilen öğretimde izlenebilecek yollardan biri, daha engebeli görünüyor. Ama, ikincisi, ona göre daha düzgün.

---

1. Karş. *Sokrates'in savunması*, 21c/d, 23a, 29a; *Menon*, 84a/c; *Symposion*, 204a; *Phaidros*, 275b; *Theaitetos*, 210e, vs. ve Ksenophon, *Apomnemonumata Sokrates (Sokrates'ten anılar)*, IV, 2.

THEAİTETOS: Hangi yollardır bunlar?

YABANCI: Önce, dedelerimizin kadim tarzı var; yani onların, çocuklarına karşı kullanmayı yeğledikleri ve bugün bile birçok babanın, çocularının kabahat işlediklerini gördükleri zaman başvurdukları tarz: kâh yüksek ses- 230a
le azarlama, kâh tatlı dille öğüt verme. Bütünüyle alındığında, bu tarza, çok doğru olarak, uyarma denilebilir.

THEAİTETOS: Evet, gerçekten öyle.

YABANCI: Öteki metoda gelince, bazı kimseler, iyice düşünüp taşındıktan sonra, tam tersine, şu fikirlere varmış görünüyorlar: hiçbir bilgisizlik iradî değildir ve akıllı ve bilgili olduğuna inanan bir kimse, kendini usta saydığı konuda herhangi bir şey öğrenmekten daima kaçınacaktır. Dolayısıyle, uyarmaya ne kadar germi verilirse verilsin, bu eğitim şekli fazla etkili olamaz[1].

THEAİTETOS: Bu kimseler haklı.

YABANCI: Bu nedenle, böyle bir hamhayali bertaraf b
etmek için, bu kimseler, ona karşı yeni bir metot kullanıyorlar.

THEAİTETOS: Hangi metot bu?

YABANCI: Bu kimseler, eğittikleri kişiye bazı sorular sorarlar ve bu kişi bu sorulara, geçerli sandığı bazı cevaplar verir; oysa hiçbir geçerliliği olmayan cevaplardır bunlar. Bunun üzerine, sorgucular, böylesine birbirini tutmaz kanıların boşluğunu kolayca göstererek, bunları kendi eleştiri ağları içine alırlar; birbirleriyle karşılaştırarak, bunların aynı şeyler üzerinde, aynı görüş noktalarına göre ve aynı ilişkiler içinde birbirleriyle çeliştiklerini kanıtlar-

1. Karş. *Protagoras*, 324a-326e.

lar[1]. Bunu gören muhatapları, kendi kendilerine karşı hoşnutsuzluk duyarlar ve başkalarına karşı daha uzlaşmacı bir tutum içine girerler. Bu türlü bir tedavi ile bu kişiler, taşıdıkları bütün kibirli ve kırıcı kanılardan kurtulurlar. Hem dinleyenlere en büyük hazzı, hem de hastaya, en sürekli şifayı sağlayan bir ameliyattır bu[2]. Çünkü, genç dostum, bu arındırma metodunu uygulayanlar, esinlerini bir prensipten alırlar ki, vücut sağlığıyle ilgilenen hekimlerin ifadesiyle, bu prensip şudur: vücut, kendisine verilen gıdalardan, ancak iç engeller giderilmek şartıyle yararlanabilir[3]. İşte söz konusu metodun uygulayıcıları, ruh için de aynı fikre varmışlardır: ruh da, ancak bir eleştirerek çürütme işlemine tâbi tutulduktan ve onu kendi kendisinden utanır duruma getiren bu çürütme işlemiyle öğretime giden yolları tıkayan kanılardan kurtulup, iyice arınmış hale geldikten ve, yalnızca, bildiğini –daha fazlasını değil– bildiğine inandıktan sonradır ki, bilim nâmına kendisine verilebilecek şeylerden yararlanabilir.

THEAİTETOS: En iyi ve en akıllıca tutumun bu olduğuna şüphe yok.

YABANCI: İşte, Theaitetos, eleştirerek çürütmenin, arındırma işinde en önemli ve en etkili yol olduğunu söylememiz; ve bu sınamadan geçmemiş olmanın –isterse bu kişi Büyük Kral[4] olsun– en kötü kirlerden arınmamış ola-

1. Platon'un bütün diyaloglarında karşılaştığımız sokratik metottur bu.

2. Karş. *Theaitetos*, 168a, 210c; *Sokrates'in savunması*, 23c.

3. Karş. *Gorgias*, 504e/505a; Hippokrates, *Aphorismoi* 10 ve Plutarkhos, *De sanitate tuenda praecepta*, 128d/e.

4. Eski Yunanlılar'ın, Pers krallarına verdikleri ad. (T.Ç.)

rak kalmak; ve, keza, hakikî mutluluğa sahip olmak isteyen bir kimse için, nefsin en tam arınmışlığı ve en kusursuz güzelliği gerektiren kısımlarında eğitimsizliği ve çirkinliği muhafaza etmek olduğuna inanmamız için pek çok sebep bulunuyor[1].

THEAİTETOS: Evet, kesinlikle.

YABANCI: Öyleyse, bu sanatın uygulayıcılarına ne ad vereceğiz? Çünkü, bunlara sofist adını vermekten çe- 231a
kiniyorum.

THEAİTETOS: Çekiniyor musun, niye?

YABANCI: Böylesi, sofistleri fazlasıyle onurlandırmak olur diye.

THEAİTETOS: Ama, yine de, onların kişiliğiyle, bu sözünü ettiklerimizinki arasında bir benzerlik var.

YABANCI: Köpekle kurt, en vahşi hayvanla en insancıl hayvan arasındaki benzerlik gibi. Oysa, bir şeyden emin olmak için, her şeyden önce, benzerliklere karşı sürekli teyakkuzda olmak gerekir: çünkü, son derece kaypak bir cinstir bu. Ama, şimdilik bunların aynı olduklarını kabul edelim. Çünkü, bunlar kendilerini güçlü bir şekilde savunmaya başladıkları an, çıkacak çatışma hiç de öyle b
ufak tefek bir terim kavgası olmıyacaktır[2].

THEAİTETOS: Doğru görünüyor.

YABANCI: Şimdi, ayıklama sanatının bir bölümü olan arındırma sanatını alalım. Bu arındırma sanatının,

---

1. Karş. *Gorgias*, 458a, 471a (Arkhelaos örneği), *Sokrates'in savunması*, 38a.

2. Geçici bir tâviz (karş. *aşağ.*, 231e), çünkü arındırmacılar, kendi alanlarını sıkıca savunmaya başladıkları zaman, bir terim *(oros= kavram* ve *sınır)* çatışması çıkacaktır.

konusu ruh olan bölümünü ayıralım. Bu bölümde, öğretim sanatını ve öğretim sanatında da eğitim sanatını keza ayıralım. İşte, bu sonuncu sanat konusunda yürütmekte olduğumuz argümantasyon, boş bir bilgelik görüntüsü çevresinde cereyan ettiği bir sırada, tesadüfen, karşımıza eleştirerek çürütme metodu çıktı; ve biz, bu metotta hakikî ve gerçekten soylu sofistlikten başka bir şey görmüyoruz.

c *THEAİTETOS:* Peki, bu adı verelim ona. Ama, konunun bu çeşitli veçheleri karşısında ben, şimdi şaşırıp kaldım: doğru ve güvenilir bir şekilde ifade etmek istersem, sofisti nasıl tanımlaman gerekir?

YABANCI: Şaşırıp kalmanı anlıyorum. Fakat, inan ki, şu an yakasını argümantasyondan kurtarmak için bir çıkış yolu arayan onun, şaşkınlığı çok daha büyük. Atasözü boşuna demeniş: "her kapıtı savuşturmak kolay değildir" diye. Sonunda, işte onun üstüne yürümenin vakti geldi, hem de her zamankinden çok.

THEAİTETOS: Güzel söyledin.

YABANCI: Önce bir durup soluk alalım. Bu mola sı-
d rasında, birlikte bir durum değerlendirmesi yapalım. Bakalım: sofist bize kaç cepheden göründü? İlk olarak, onu zengin delikanlıların peşinde koşan çıkar avcısı olarak görmüştük[1].

THEAİTETOS: Evet.

YABANCI: İkinci olarak, ruhla ilgili bilimlerin büyük tüccarı idi.

THEAİTETOS: Tamam.

---

1. Karş. Ksen. (?), *Ta kunegetika*, 13.

YABANCI: Üçüncü veçhesiyle, o, yine bu bilimlerin perakende satıcısı olarak karşımıza çıkmadı mı?

THEAİTETOS: Evet. Ve bize gösterdiği dördüncü kişiliğiyle de, yine bu bilimlerin hem satıcısı, hem de üreticisi idi.

YABANCI: Sağlam hâfızan var. Onun beşinci rolüne gelince, bunu da ben hatırlamaya çalışayım. O, bir söy- e
lem atleti olarak güreş sanatına bağlanıyordu ve kendi özel alanı olarak eristik'i seçmişti[1].

THEAİTETOS: Doğru.

YABANCI: Onun altıncı veçhesi, tartışma götürür soydandı. Ama, biz, yine de, bilimlere engel oluşturan kanılardan ruhu onun arındırdığını söyleyerek, bu veçhesini de kabul etmiştik[2].

THEAİTETOS: Evet, etmiştik.

YABANCI: Bir kimse, çok çeşitli bilgilerle donanmış 232a
olarak karşımıza çıktığı, ama bizim onu tek bir sanatın adıyle tanımladığımız zaman, bu görünüşün hiç de sağlıklı bir görünüş olmadığını; ne var ki, bütün bu bilgilerin bir araya toplandığı bir merkez bulunamadığı ve, aksi halde, bu bilgilerin sahibine tek bir ad yerine, birçok ad

1. Karş. *yuk.*, 225a-226a. Söz yarışmasının, jimnastik yarışmasına benzetildiği yerler için bkz.: *Gorgias* (456d) ve, ayrıca, *Philebos* 41b, *Theaitetos* 167e ve bilhassa *Euthydemos*'un başlangıcı. Bu son diyalog, sofistlerde eristik'in rolünü gösteren en canlı örnektir.

2. Karş. *yuk.*, 231b ve *Kratylos* 396e. Burada, Sokrates, alıntı etimolojik bilgileri alaylı bir şekilde kullandıktan sonra, bu bilgiden arınmak amacıyle: "bu gibi arındırmaları yapanlara, yani bir rahibe, ya da bir sofiste" başvurmaya karar verir.

vermek gerekeceği için bu şekilde davranmak zorunda kaldığımızı düşünmez misin?

THEAİTETOS: En tabiî açıklama bu olsa gerek.

b *YABANCI:* Şimdi, hiç değilse, tembelliğe kapılıp, araştırmamızı yarı yolda bırakmamamız gerekiyor. Önce, sofist hakkındaki tanımlamalarımızı yeniden ele alalım. Bu tanımlardan biri, bana onun ne olduğunu en iyi ortaya çıkarabilecek tanım olarak görünüyor.

THEAİTETOS: Hangisi?

YABANCI: Sanırım, ona tartışmacı adını vermiştik.

THEAİTETOS: Evet.

YABANCI: Bundan, onun, başkalarına da aynı sanatı öğrettiği sonucu çıkmaz mı?

THEAİTETOS: Çıkmaz olur mu?

YABANCI: Öyleyse, bu adamların hangi konularda tartışmacı yetiştirmek iddiasında olduklarını inceliyelim. Bu incelemeye, aşağı yukarı, şu şekilde başlıyacağız. Bu
c adamlar, acaba sıradan kişilerin göremedikleri gizli tanrısal şeyler konusunda da böyle bir uzmanlık kazandırıyorlar mı?

THEAİTETOS: Hiç değilse, kazandırdıkları iddia ediliyor.

YABANCI: Ya peki, yerin, göğün ve bunlara ait olayların bütün görünen yanları konusunda?

THEAİTETOS: Elbette.

YABANCI: Ama, onları, özel toplantılarda oluş veya varlık hakkında genel nitelikte her türlü sorunu ustalıkla tartışırken ve kendi yeteneklerini başkalarına aşılarken görüyoruz, öyle değil mi?

THEAİTETOS: Kesinlikle öyle.

YABANCI: Şimdi de şunu söyle: onlar, yasalar ve d
bütün siyasî işler üzerine iyi tartışmacılar yetiştirmeyi
üstlenmiyorlar mı?

THEAİTETOS: Bunu üstlenmiyecek olsalardı, kimse onların konuşmalarını izlemeye kalkışmazdı herhalde[1].

YABANCI: Sanatların tümü ve tek tek herbiri üzerinde tartışmaya gelince, her sanatın uygulayıcısına karşı, onun kendi uzmanlık konusu hakkında ileri sürülecek kanıtlar, diyebilirim ki herkesin malûmudur. Çünkü, öğrenmek isteyen herkes, yazıya dökülmüş olan bu kanıtları kendi gözleriyle okuyabilirler.

THEAİTETOS: Sanırım, Protagoras'ın beden eğitimi ve başka sanatlar üzerine yazdıklarından sözetmek isti- e
yorsun[2].

YABANCI: Ve daha birçoklarından, sevgili dostum. Fakat, öyle görünüyor ki, bu tartışma sanatının özelliği –esas itibarıyle–, hangi konuda olursa olsun, her zaman tartışmaya hazır bir mizaca sahip olmak değil midir[3]?

THEAİTETOS: Görünüşe bakılırsa, hemen hemen hiçbir konu onun elinden kaçmıyor.

YABANCI: Lâkin, genç dostum, tanrılar aşkına söyle, sen bunun olabileceğine inanıyor musun? Kim

---

1. Sofistlerin vaatleri hakkında bkz. *Gorgias*, 456b/c.

2. Bkz. Diogenes Laertios, IX, 8, 55, H. Gomperz, *Sophistik u. Rhetorik*, s. 132 ve Th. Gomperz, *Les Penseurs de la Grèce*, I, s. 493.

3. Meselâ, *Euthydemos*'daki sofistler, her zaman, her söyleneni eleştirip çürütmeye hazırdırlar (272a/b); tıpkı, Molière'in *Hastalık hastası*'ndaki Thomas Diafoirus gibi. O da, okul münazaralarında müthiş bir performans sergiler: "bu münazaralarda geçen hiçbir tez yoktur ki, o, aksi tez lehine alabildiğine kanıtlar ileri sürmesin"

bilir, belki siz gençler bunu daha derin bir görüşle görmektesiniz, biz sığ görüşlülere oranla.

233a *THEAİTETOS:* Ne demek bu şimdi? Tam olarak düşündüğün ne? Sorduğun sorudan maksadını açıkça anlamış değilim?

YABANCI: Bir insanın her şeyi bilmesinin mümkün olup olmadığını soruyorum.

THEAİTETOS: Böyle bir şey olabilseydi, biz insanlar bahtiyar bir soy olurduk, yabancı dostum.

YABANCI: O halde, bilmeyen bir kimse, bilen bir kimseye karşı aksi iddiada bulunarak akla uygun bir şey söyleyebilir mi[1]?

THEAİTETOS: Hayır, hiçbir şekilde.

YABANCI: Öyleyse, sofistlik bu sihirli gücü nereden alıyor.

THEAİTETOS: Hangi sihirli gücü?

b *YABANCI:* Bu adamlar, nasıl ediyorlar da, gençleri, her konuda yalnız kendilerinin herkesten daha bilgili olduklarına inandırabiliyorlar? Çünkü, aşikâr olan bir şey var: eğer bu tartışmacılar, tartışmalarında haklı çıkmasalardı, ya da bu gençlere haklı görünmeselerdi; ve hattâ eğer tartışmacılıktaki ustalıkları, bilgeliklerine bir ölçüde parlaklık katmasaydı, senin dediğin gibi, kimse bu iki sanatta yetişmek için gönül rızasıyle onlara para vermeye gelmezdi[2].

---

1. *Gorgias* 459a/c ile karşılaştırınız: retorikçinin, *bilgi*'ye değil, sadece *söylemeyi bilme*'ye intiyacı vardır; ve bilgisiz olan o, bilmeyenlerin karşısında, meselâ, bilen hekimden daha ikna edici olur.

2. Karş. yok. 232d, ve buna benzer bir ifade için bkz. *Theaitetos*, 179a.

THEAİTETOS: Muhakkak.

YABANCI: Oysa, gönül rızasıyla gelip durmuyorlar mı?

THEAİTETOS: Hem de nasıl.

YABANCI: Bana öyle geliyor ki, bunun nedeni, on- c
ların, tartıştıkları bütün konularda, yalnız kendilerinde bulunan bir bilgiye sahipmiş gibi görünmeleridir.

THEAİTETOS: Herhalde.

YABANCI: İmdi, bizce, onlar bunu her konuda yapıyorlar değil mi?

THEAİTETOS: Evet.

YABANCI: Demek ki, onlar, öğrencileri üzerinde âlim-i mutlak oldukları izlenimini uyandırıyorlar[1].

THEAİTETOS: Nasıl yani?

YABANCI: Gerçekte öyle olmadıkları halde, tabiî; çünkü, daha önce de gördüğümüz gibi, her şeyi bilir olmak mümkün değildir.

THEAİTETOS: Nasıl mümkün olabilir ki?

YABANCI: Şu halde, gördüğümüz gibi, sofistin bilgisi, gerçek bir evrensel bilgi olmayıp, sadece bunun bir sözde benzeridir.

THEAİTETOS: Kesinlikle; ve bu adamlar hakkında d
verilebilecek en doğru tanım, belki de budur.

YABANCI: Şimdi, sofistler konusunda daha açık bir örnek alalım.

THEAİTETOS: Ne gibi.

YABANCI: Şöyle. Ama, sözlerimi dikkatle izle ki, bana cevap verebilesin.

---

1. Bkz. *Devlet*, 596a-605b. mim sanatı (mimetik) hakkındaki ekspoze.

THEAİTETOS: Neye cevap vereceğim?

YABANCI: Söz söylemeyi ve tartışmayı değil de, tek
e bir sanatla, kayıtsız şartsız her şeyi meydana getirmeyi ve yapmayı bildiğini iddia eden bir kimse...

THEAİTETOS: "Her şeyi" derken neyi kastediyorsun?

YABANCI: Açıklamamızın özü de bu zaten. Ve sen, işte hemen kaçırdın onu dikkatinden, çünkü benim "kayıtsız şartsız her şeyi" sözümden hiçbir şey anlamamış görünüyorsun.

THEAİTETOS: Gerçekten de hiçbir şey anlamadım.

YABANCI: "Her şey" dediğim zaman, bu, sen ve ben ve bizim dışımızda geri kalan her şey, hayvanlar ve ağaçlar demektir.

THEAİTETOS: Bununla ne söylemek istiyorsun?

YABANCI: Seni de, beni de, bizden gayrı yeryüzünde yetişen bütün şeyleri de meydana getirebilecek kadar güçlü bir kimse...

234a *THEAİTETOS:* Nasıl bir meydana getirmeden bahsediyorsun? Herhalde, bir çiftçiyi kastetmiyorsun, çünkü senin adamın canlılara varıncaya kadar her şeyi meydana getiriyor.

YABANCI: Evet, tastamam öyle; ve canlılarla birlikte denizi, yeri, göğü, tanrıları ve geri kalan her şeyi de[1]. Üstelik, o, bu eserlerden herhangi birini elçabukluğu ile

1. "Bu sözünü ettiğim zanaatkâr, yalnız her çeşit ev eşyasını yapmakla kalmaz, üstelik yerden biten her şeyi ve, kendisi de dahil olmak üzere, bütün canlıları da yapar; bundan başka, yeri, göğü, tanrıları ve gökte ve yerin altında, Hades'te ne varsa hepsini yapar" (*Devlet*, 596c).

meydana getiriverdikten sonra, az buçuk bir para karşılığında satıyor da.

THEAİTETOS: Ciddî olamazsın, oyun olsun diye söylüyorsun.

YABANCI: Ne sandın ya? Birisi çıkıp, herşeyi bildiğini ve her şeyi başkalarına hemen hiç karşılıksız ve âdeta göz açıp kapayıncaya kadar kısa bir zamanda öğreteceğini iddia ederse, bu işin içinde bir oyun olduğunu düşünmek gerekmez mi?

THEAİTETOS: Evet, mutlaka gerekir, sanırım.

YABANCI: Peki, oyunun, taklitten daha çok bilgiye b
dayanan, daha incelikli bir şeklini biliyor musun?

THEAİTETOS: Hayır, hiç bilmiyorum, çünkü bu söylediğin şekil, geri kalan bütün şekilleri içinde topladığın birlik olmak itibarıyle, çok karmaşıktır; aşağı yukarı, en çeşitli olanıdır.

YABANCI: Şu halde, artık biliyoruz ki, tek bir sanatla her şeyi meydana getirebileceğini söyleyen bir kimse, sonuçta, gerçeklerin ancak taklitlerini ve eş-adlarını meydana getirebilir. Meselâ, sahip olduğu resim tekniğinden aldığı güçle, delikanlılar arasında en mâsumlarına resimlerini uzaktan gösterip, onlara, her yapmak istediği şeyin hakikî realitesini mükemmelen yaratabileceği hamhayalini aşılayabilir.

THEAİTETOS: Hiç şüphesiz. c

YABANCI: Öyleyse, sözün de bir tekniği olduğunu ve bu teknik sayesinde, eşyanın [şeylerin] hakikatini bilmekten henüz çok uzak olan gençlerin kulaklarına afsunlayıcı sözler akıtılabileceğini ve böylelikle onlarda, duyduklarının doğru olduğu ve bu sözleri söyleyenlerin her

şeyi herkesten iyi bildikleri hamhayalini uyandırabileceğini tahmin etmemiz gerekmez mi[1]?

d *THEAİTETOS:* Niçin bu çeşit bir teknik de bulunmasın ki?

YABANCI: Bu yaşta, bu türlü konuşmaları dinleyenlerin büyük çoğunluğu için, yıllar yeterince geçip yaşları ilerlediği, her şeyle daha yakından ilgilendikleri, hayat tecrübelerinin zoruyle gerçeklerle apaçık temasa girdikleri zaman, eskiden edinmiş oldukları kanıların değişmesi, evvelce gözlerine büyük görünenin küçük, kolay görünenin zor görünmesi ve, böylece, kelimelerin taşıdıkları si-

e mülasyonların, canlı gerçekler karşısında uçup gitmesi kaçınılmaz değil midir, Theaitetos?

THEAİTETOS: Evet, hiç olmazsa ben yaşta birinin takdir edebileceği kadar öyle. Ama, ben, kendimi hâlâ "çok uzak olan"lardan[2] biri olarak görüyorum.

YABANCI: Onun içindir ki zaten, burada bulunan bizler, seni, hayatın zorlu tecrübelerinden geçmene gerek kalmadan, mümkün en yakın yere getirmeye gayret edeceğiz; ve hattâ şimdiden buna başlamış bulunuyoruz[3]. Tekrar sofistimize dönelim. Söyle bana: onun, gerçekleri

---

1. Bkz. taklit-oyun konusunda, *Devlet*, 602b; uzaktan gösterilen resimler konusunda, *Devlet*, 598b/c; sözle afsunlama konusunda, 598d.

2. Yani, "eşyanın hakikatını bilmekten çok uzak olan"lardan... Bkz. *yuk.* 234c.

3. Yaş ilerledikçe fikir ve kanıların değişmesi konusunda bkz. *Kanunlar*, 888a/b. Ayrıca, ifadenin ateşli tonuna ve eğitimciyi coşturan zihnî sevgiye dikkat edilmelidir. Eğitimcinin, genç adamı esirgemeye çalıştığı zorlu tecrübeler, *Phaidon*'da anlatılan hayal kırıklıklarıdır: tecrübesizlikten gelen güven, merdümgirizliğe yol açtığı gibi, iyi

taklit etmekten başa bir şey bilmeyen bir afsuncu olduğu artık iyice ortaya çıktı mı, yoksa onun tartışmaya ehliyetli 235a
göründüğü bütün konularda gerçekten bilgi sahibi olduğuna, bir nebze de olsa içimizde hâlâ bir inanma eğilimi bulunuyor mu?

THEAİTETOS: Tereddüte yer kaldı mı artık, Yabancı? Şu söylenenlerden, onun oyunbazlar sırasında yer aldığı yeterince açık bir şekilde görülüyor.

YABANCI: O halde, onu, hem afsuncu, hem de taklitçi olarak ele almamız gerekiyor.

THEAİTETOS: Hiç şüphesiz.

YABANCI: Haydi öyleyse artık hayvanımızın kaçıp b
kurtulmasına izin vermeyelim. Çünkü, görüyorsun işte, muhakemenin bu tür avları yakalamakta kullandığı ağ, onu iyice sarıp sarmalamış bulunuyor. Bizimki, hiç değilse, bundan bir daha yakasını kurtaramıyacaktır.

THEAİTETOS: Bundan mı? Neden?

YABANCI: Gözbağcılar cinsi içinde yer almaktan.

THEAİTETOS: Bu konuda seninle aynı fikirdeyim.

YABANCI: Öyleyse, karar verildi demektir: görüntüler üretme sanatı derhal bir ayrıma tâbi tutulacak ve bu inin içine giren sofist, rastlandığı yerde, eğer bize karşı koymaya kalkışacak olursa, kralın fermanı gereğince, c
derhal kıskıvrak yakalanacak ve tutsağımız olarak, hü-

---

bir mantık öğretiminin aydınlatmadığı muhakemelere güven de, mizolojiye [muhakemeleri hor görme] ve septisizme yol açar. "Antilojikler [mantık aleyhtarları], bu septisizmi kendilerine meslek edinirler; dürüst ruhlar ise, bundan azap duyar ve, sonunda, bilimden yüz çevirirler (89d-90d).

kümdara teslim edilecek[1]. Yok, eğer o, taklit sanatının öteki bölümlerinde kendine sığınacak bir yer bulursa, adım adım takip edilip, ele geçirilinceye kadar, sığındığı her köşe birbiri ardınca bölümlere ayrılacak. Gerek bütünde, gerekse ayrıntılarda böylesine metotlu bir şekilde yürütülen bir takipten ne o, ne de başka herhangi bir tür kurtulmakla övünebilir.

THEAİTETOS: Çok güzel söyledin; tam işte böyle davranmalıyız.

d *YABANCI:* Bölme işlemine şimdiye kadar olduğu gibi devam edince, taklit sanatının iki şekli olduğunu görür gibi oluyorum. Ama, onun asıl aradığımız veçhesini bu iki şekilden hangisinde bulabileceğimize gelince, işte bunu henüz keşfedebilmiş değilim.

THEAİTETOS: Sen, yine de, önce şu sözünü ettiğin iki şekli ayırıp, onların adlarını söyle lütfen.

YABANCI: Taklit sanatı içinde ayırdığım birinci sanat, kopya sanatıdır. Ama, yapılan taklidi kusursuz hale e getirmek için modelin uzunluk, genişlik ve derinlik oranlarını aynen alan ve üstelik her kısmı modelinkine uygun renkte boyayan kopya değil.

1. *Meneksinos*'da (240a/e) ve *Kanunlar*'da (698c/d) anlatıldığına göre, Dara, kumandanı Datis'e Eretrialılar'ı ve Atinalılar'ı esir edip getirmesini emretmişti. Bunun üzerine, Datis'in askerleri, Büyük Kral'a tek bir kişinin bile ellerinden kurtulmadığını bildirmek için bütün Eretria toprakları üzerinde dağdan dağa, denize kadar uzanan bir zincir oluşturdular. Karş. Herodotos, VI, 31, 94 ve dev. Apelt'in bütün itirazlarına rağmen, Campbell, *Basilikos logos* (kralın emri, fermanı) deyiminde bir kelime oyunu bulmakta haklıdır: savaş imajları, av imajları ve mantık terimleri, bütün diyalogda olduğu gibi, burada da birbirine karışıyor.

THEAİTETOS: Ya ne? Bütün taklit edenler, böyle yapmaya çalışmazlar mı?

YABANCI: Hayır, hiç değilse, büyük çapta bir eseri modeline uyduracak, ya da resmedecek olanlar değil. Çünkü, bu gibi güzellikleri hakikî oranlarıyla kopya edecek olurlarsa, bildiğin gibi, üst kısımlar bize daha küçük, 236a
alt kısımlar ise çok büyük görünürdü; çünkü, biz, bazı kısımları yakından, bazılarını da uzaktan görürüz[1].

THEAİTETOS: Çok doğru.

YABANCI: Acaba sanatçılar, gerçeği böyle boş vermekle, aslında, figürlerinde doğru oranları feda edip, bunların yerine galat görüntüler yaratan orantılar koymuş olmuyorlar mı?

THEAİTETOS: Tamamen öyle.

YABANCI: Öyleyse, bu ürünlerden birincisine, objeyi sadık bir şekilde kopyaladığı için, kopya demek doğru olmaz mı?

THEAİTETOS: Olur.

YABANCI: Ve de, taklit sanatının bu kısmına, az b
önce vermiş olduğumuz adı, yani kopya sanatı adını vermemiz gerekmez mi?

---

1. Bkz. *Philebos* 41c/42a ve, özellikle, *Devlet* 602b/d. Taklit sanatlarıyle hakikat arasındaki uzaklığı göstermek için, galat görüşler sayılıyor: değişik mesafelerden bakıldığında büyüklükler üzerinde yanılmalar; suya daldırılmış cisimlerin eğriliği ya da doğruluğu hakkında yanılmalar; ışıklandırmaya göre çukurluklar ve kabarıklıklar hakkında yanılmalar. "İşte, gözbağcıların sanatına olduğu gibi, perspektifli resme ve diğer bütün sun'î yaratışlara da sihirli gücünü veren şey, tabiatımızın bu zaafıdır." Bkz. *Phaidon* 69b, *Dev.* 523b, *Parm.* 165c, *Theait.* 208e, *Kritias*, 107c.

THEAİTETOS: Doğru.

YABANCI: Ya peki, uygun olmayan bir yerden bakan seyircilere güzelin kopyası gibi görünen, ama çok geniş orantıları tümüyle kucaklayabilen bakışlar için bu sözde sadık kopya olma özelliğini kaybeden şeye ne diyeceğiz? Böyle, kopya imiş gibi görünen, ama hiç de kopya olmayan şey, bir simülasyon değil midir?

THEAİTETOS: Olmaz mı?

c *YABANCI:* Peki, gerek resmin, gerekse bütünüyle taklidin çok büyük bir kısmı böyle değil midir?

THEAİTETOS: Kesinlikle böyledir.

YABANCI: Peki, kopya yerine simülasyon üreten sanata, simülasyon sanatı demek çok doğru olmaz mı?

THEAİTETOS: Çok doğru olur.

YABANCI: İşte, görüntüler meydana getiren sanatta, varlığından söz etmiş olduğunu iki şekil bunlardır: kopya sanatı ve simülasyon sanatı.

THEAİTETOS: Tamam.

YABANCI: Sofiste bu sanatlardan hangisinde yer vermek gerektiğine gelince, beni kararsızlık içinde bıra-
d kan bu meseleyi nasıl çözeceğimi hâlâ açıkça görebilmiş değilim. Gerçekten şaşılası bir adam bu sofist; ve onu derinden kavramak çok güç. Nitekim, işte bu sefer de sırrını çözmeye imkân olmayan bir şekle sığındı bir güzel.

THEAİTETOS: Gerçekten öyle görünüyor.

YABANCI: Sana bunu kabul ettiren, güçlüğün idraki mi, yoksa kanıtlama sürecinin akışı ve alışkanlığın sürükleyişi ile mi benim onayladığım şeyleri sen de böyle çarçabuk onaylıyorsun?

THEAİTETOS: Ne demek bu şimdi? Amacın ne bu sorudan?

YABANCI: Çünkü, mutlu delikanlı, hakikaten çok güç bir mesele karşısında bulunuyoruz; ve de var olmadan var gibi görünmek, doğruyu söylemeden bir şey söylemek, bütün bunlar dün olduğu gibi bugün de, her zaman için de, karışıklıklara ve zorluklara gebe formüllerdir. Öyle ya, yanlışın gerçek olduğunu çelişkiye düşmeden söylemek, ya da düşünmek için nasıl bir formül bulunabilir? Bu, hakikaten, son derece zor bir mesele, Theaitetos. e

THEAİTETOS: Ama niçin? 237a

YABANCI: Böyle bir iddianın cüreti, var-olmayanı var saymasındadır: yanlışlığın şartı budur, bu olmadan yanlışlık olmaz[1]. Nitekim, oğlum, büyük Parmenides, bizler henüz çocukken, nesir ya da nazım olarak[2], hiç durmadan bunu söylerdi bize:

Hayır, asla edemezsin zorla var-olmayan'ı var;
Sen bu araştırma yolundan uzak tut düşünceni[3].

Yani, bu konuda ilk tanıklık bize ondan geliyor. Fakat, en b

1. Fénelon, bunun nedenini şöyle açıklıyordu (*Existence de Dieu [Tanrının varlığı]*, 2. kısım, 13): "yalan bir yokluktur; yokluk ise, asla düşüncenin objesi olamaz. İnsan, ancak var-olan'ı ve doğru olanı düşünebilir, çünkü varlık ve hakikat aynı şeylerdir" ve daha ileride (23), "varlık, ancak doğru olana uygun düşer, çünkü tümüyle yanlış olan, hiçbir şey değildir; ve kısmen yanlış olan, ancak kısmen mevcuttur." Karş. *Kratylos*, 429d, *Euthydemos*, 184a-187a, *Theaitetos*, 188d.

2. "Nesir ya da nazım olarak", yani "her şekilde", ya da "gerek derslerinde, gerekse manzum yazılarında"

3. Bkz. Diels, *Fragmente der Vorsokratiker*, fragm. 7. Bu mısralar, Aristoteles tarafından da zikredilmiştir, *Metafizik*, 1089a, 2 ve dev.

açık itiraf, biraz sorgulandığında, iddianın kendisinden gelecektir[1]. Dolayısıyla, eğer bir itirazın yoksa, önce buna bir bakalım, diyorum.

THEAİTETOS: Bence, sen nasıl istersen öyle olsun. Tartışmaya gelince, sen önden gidip, bunu en iyi şekilde yönetmeye bak; ben, seçeceğin yolda seni izliyeceğim.

YABANCI: Peki öyleyse, başlayalım. Söyle bana: mutlak olarak var-olmayan'ı şu ya da bu şekilde telâffuz etmeye hiç kalkışır mıyız, yoksa kalkışmaz mıyız?

THEAİTETOS: Niçin kalkışamıyalım?

YABANCI: Öyleyse, diyelim ki, bizi dinleyenlerden
c biri, meseleyi ciddî bir şekilde tarttıktan sonra, herhangi bir çekişme ya da oyun düşüncesi taşımaksızın, bu "var-olmayan" adının hangi obje için kullanılması gerektiğini bize söyleyecek oldu. Bizce, o, bu adı nasıl kullanacaktır, hangi ve ne nitelikte obje için kullanacatır – kendi düşüncesinde olsun, buna dair yapacağı açıklamada olsun?

THEAİTETOS: Zor bir mesele bu seninkisi, hattâ diyebilirim ki benim seviyemde bir kafa için çözülmesi hemen hemen imkânsız bir mesele.

YABANCI: Ama, yine de şurası kesin: herhangi bir varlık'a, yokluk atfedilemez.

THEAİTETOS: Nasıl atfedilebilir ki?

YABANCI: İmdi, varlık'a yokluk atfedilemiyeceğine

---

1. Burada, hukukî kanıtlama veya soruşturma söz konusudur: incelenecek olan iddia veya tez, bir sanık gibi ele alınıyor. Parmenides, aleyhte tanıklık etmişti. Oysa, Sokrates, *Gorgias*'ta (471c-472d) tanıklıkların ve otoritelerin, ne kadar güçlü olursa olsunlar, kanıtlamanın yerini tutamıyacağını gösterir.

göre, onu "herhangi"ye atfetmek de aynı derecede yanlıştır[1].

THEAİTETOS: Niye?

YABANCI: Sanırım, bizim için yine apaçık olan bir d husus da, bu "herhangi" sözünün, bütün deyimlerimizde, varlık hakkında kullanıldığıdır. Onu yalnız başına söylemek, çıplak olarak, varlık sahibi her şeyden soyutlanmış olarak telâffuz etmek imkânsızdır, öyle değil mi?

THEAİTETOS: Evet, imkânsızdır.

YABANCI: Meseleyi bu bakımdan ele aldığımızda, muhakkak ki sen de benimle birlikte, bu "herhangi" sözünün, en azından, "herhangi bir" demek olduğunu söylersin.

THEAİTETOS: Evet.

YABANCI: Çünkü, sen de kabul edersin ki, bu "herhangi", özellikle, "bir" demektir; bunun çoğulu ise, ya iki, ya da daha fazlası anlamına gelir.

THEAİTETOS: Nasıl kabul etmem?

YABANCI: Ve herhangi bir şey söylemeyen, kesin- e likle ve mutlak surette, hiçbir şey söylemiş olmaz, sanırım[2].

THEAİTETOS: Kesinlikle.

YABANCI: Hattâ, hiçbir şey söylememeyi[3], söyle-

---

1. *Herhangi [bir] varlık*'a yokluk atfedilemez; çünkü, a) varlık'a yokluk atfedilemiyeceği, kendiliğinden anlaşılan bir şeydir; b) *herhangi*'ye de yokluk atfedilemez. Platon, tezini kanıtlamak için, onu parçalara ayırıyor.

2. *Herhangi, bir, varlık* hakkında benzer muhakemeler için bkz. *Devlet*, 478b; *Theaitetos*, 188e-189a.

3. Harfiyen: hiçbir şey söylemeyi. (T.Ç.)

mek kabul etmek bile, gereksiz bir tâviz sayımaz mı? Tam tersine, yokluk'u ifade etmeye kalkışmanın söylemek bile olmadığını kabul etmek gerekmez mi[1]?

THEAİTETOS: İşte bu, hiç değilse, meselenin güçlüklerini ortadan kaldıracaktır.

238a *YABANCI:* Dur hele, o kadar yüksekten konuşma. Geriye bir güçlük kalıyor, mutlu delikanlı, ve bu güçlük hepsinin en büyüğü, en başta geleni. Çünkü, bu, bizzat prensibin içinde yer alan bir güçlük.

THEAİTETOS: Ne demek istiyorsun? Sözü dolandırmadan açıkla.

YABANCI: Sanırım, varlık'a, herhangi bir başka varlık gelip katılabilir.

THEAİTETOS: Hiç şüphesiz.

YABANCI: Ama, herhangi bir varlık, hiçbir zaman Yokluk'a katılamaz. Böyle bir şeyin mümkün olduğunu söyleyebilir miyiz?

THEAİTETOS: Nasıl söyleyebiliriz ki?

YABANCI: İmdi, bize göre, sayı, bütünüyle alındığında, varlık'tandır.

b *THEAİTETOS:* Bu adı taşımaya lâyık bir şey varsa, o da sayıdır.

YABANCI: O halde, sayıdan olan herhangi bir şeyi, çokluk'u ya da birlik'i yokluk'a katmaya kalkışmaktan kesinlikle kaçınmalıyız.

---

1. Bkz. Malebranche, *Entretien d'un philosophe chrétien avec un philosophe chinois*: "Hiçi idrak etmekle, hiçbir şey idrak etmemek aynı şeydir... Hiçi düşünmekle, hiç düşünmemek aynı şeydir" ve Bergson, *L'Évolution créatrice*, 4. bas. s. 298-307.

THEAİTETOS: Anlaşıldığına göre, böyle bir şeye kalkışmamız hatâ olurdu zaten: yürüttüğümüz muhakeme, bunu yasaklıyor.

YABANCI: Öyleyse, yokluklar'ı, ya da yokluk'u, sayı kullanmadan ağzımızla nasıl söyleyebilir, düşüncemizle nasıl kavrayabiliriz?

THEAİTETOS: Merâmını açıkla.

YABANCI: Yokluklar'dan söz ettiğimizde, çokluk c
bildiren sayı kullanmıyor muyuz?

THEAİTETOS: Kullanıyoruz elbette.

YABANCI: Yokluk'tan söz ettiğimizde ise, birlik bildiren sayı kullanmıyor muyuz?

THEAİTETOS: Besbelli kullanıyoruz.

YABANCI: İmdi, varlık'la yokluk'u biraraya getirmenin, ne uygun, ne de doğru olduğunu söylüyoruz.

THEAİTETOS: Hakikatin ta kendisi bu.

YABANCI: Öyleyse, bizzat yokluk'un kendisini, haklı olarak, ne telâffuz edebilir, ne söyleyebilir, ne de düşünebiliriz; tam tersine, o, düşünülemez, söylenemez, telâffuz edilemez, ifade edilemez[1]. Anlıyorsun değil mi?

THEAİTETOS: Tamamıyle.

YABANCI: Bu durumda, az önce, onunla ilgili güç- d
lüklerin en büyüğünü söyliyeceğim derken, yanıldım mı acaba?

---

1. "Salt yokluk, zihnin objesi olamaz; hiçbir suretle kavranamaz, hakkında hiçbir fikir edinilemez, kendisini zihne sunamaz" (Fénelon, *Traité de l'Existence de Dieu*). Karş. *Parmenides*, 164a, ve Gorgias, *Peri Physeos e per Tu me Ontos (Doğa ve yokluk üzerine)* (in Sextum Empiricum, *adv. math.*, VII, 80).

THEAİTETOS: Ne? Yoksa, açıklamamız gereken, ondan da büyük bir güçlük daha mı var?

YABANCI: Ne sandın ya, hârika delikanlı, sırf az önceki sözlere bakmakla bile, yokluğun, onu reddedenleri ne gibi güçlüklere uğrattığın, onu reddetmeye kalkışmanın kaçınılması imkânsız çelişkilere yol açtığını tahmin edemiyor musun?

THEAİTETOS: Ne demek istiyorsun? Daha açık anlat.

YABANCI. Daha fazla açıklık arama bende. Ben, az
e önce bir prensip ortaya koydum: yokluk, ne birlik'te, ne de çokluk'ta yer alabilir. Şimdi de, onun bir olduğunu söylüyorum. Çünkü, ona, belli bir şeymiş gibi "yokluk" diyorum. Anlıyorsundur, şüphesiz.

THEAİTETOS: Evet, anlıyorum.

YABANCI: Ve yine az önce, onun, telâffuz edilemez, söylenemez ve ifade edilemez olduğunu söylemiştim. Takip ediyor musun?

THEAİTETOS: Ediyorum. Etmez olur muyum?

239a *YABANCI:* Onun "olduğunu" söylemekle, daha önceki ifadelerime ters düşmüş olmuyor muyum?

THEAİTETOS: Öyle görünüyor.

YABANCI: Ne yani? Onun için böyle demek, onu bir birlik olarak görmek değil midir?

THEAİTETOS: Öyledir.

YABANCI: Hem sonra, onun ifade edilemez, söylenemez, telâffuz edilemez olduğunu ileri sürerken, onu birlik olarak ifade etmiş oluyordum.

THEAİTETOS. Evet, öyle oluyordun.

YABANCI. Oysa, biz diyoruz ki, mantık kurallarına

sıkıca bağlı kalmak isteyen bir kimse için, *onu* ister bir tek, ister birçok olarak tanımlamak ve hattâ sadece *ondan* söz etmek kesinlikle yasaktır. Çünkü, onun adını anmak bile, ona birlik şekli vermek olur[1].

THEAİTETOS: Kesinlikle öyle.

YABANCI: Bu durumda, daha fazla konuşmam neye b
yarar ki? Her zaman olduğu gibi şimdi de, yokluk'a karşı yürüttüğüm bu argümantasyonda kendimi yenik düşmüş görmek için mi konuşacağım? Dediğim gibi, yokluk konusunda güzel konuşma'nın kurallarını benim konuşmamda aramamamız gerekiyor. Haydi bakalım, bundan böyle bu kuralları senin konuşmanda arayalım.

THEAİTETOS: Ne demek istiyorsun?

YABANCI: Haydi ileri! Gençsin, gençliğine yakışır şekilde güzel ve cesur ol. Olanca gücünü seferber et; yokluk'u ne varlık'a, ne birlik'e, ne de sayısal çokluk'a bağlayarak, onun doğru bir tanımını yapmaya çalış.

THEAİTETOS: Senin uğradığın başarısızlığı gör- c
dükten sonra, benim böyle bir işe kalkışmam, büyük bir cüretkârlık, pek çılgınca bir girişim olur.

YABANCI: Öyleyse, uygun görürsen, bu, artık ne se-

---

1. Yokluk'tan söz edilirken, *o* veya *o ifade edilemez*, vs. denilecek olursa, böyle bir cümlede yer alan bütün kelimeler tekil olacaktır. Condillac da, aynı şeyi biraz farklı bir şekilde söyler: "Bir şeyden bahsetmek için, ona bir ad vermek, ya da eşdeğerde birkaç kelimeyle onu belirtmek icap eder. Oysa, o şeye bir ad vermek, ya da onu birkaç kelimeyle belirtebilmek için, onun var olması, ya da bizim onu var saymamız gerekir. Çünkü, ne doğada, ne de görüş tarzımızda bulunan bir şey, zihnimizin bir objesi olamaz. Yokluk bile, ondan söz ettiğimiz zaman bir çeşit varlık kazanır" (*Grammaire*, I, 12).

nin, ne de benim için bir mesele olsun. Bu işi başarabilecek güçte bir kimseye rastlayıncaya kadar, evet o zamana kadar, sofistin, dünyada eşi bulunmaz bir kurnazlıkla içinden çıkılmaz bir ine girip saklandığını söyleyelim[1].

THEAİTETOS: Gerçekten de öyle görünüyor.

YABANCI: O halde, onun bir simülasyon sanatçısı
d olduğunu söyliyecek olursak, bu gibi formüller kullanmak, ancak onun bize kolayca karşılık vermesine yarayacaktır. O, bizim formüllerimizi kolayca bize karşı çevirecek ve biz ona görüntü üreticisi dediğimizde, sonunda, bize dönüp görüntü dediğimizin ne mene bir şey olduğunu soracaktır. Onun için, bu açıkgöze nasıl bir cevap verebileceğimizi araştırmalıyız, Theaitetos.

THEAİTETOS: Elbette, sulardaki, aynalardaki görüntüleri, resmedilmiş veya kazınmış görüntüleri ve bütün bu gibi başka şeyleri göstererek cevap vereceğiz[2].

e *YABANCI:* Besbelli, sen ömründe hiç sofist görmemişsin, Theaitetos.

THEAİTETOS: Niçin?

YABANCI: O, senin karşında gözleri kapalı, ya da hiç gözü olmayan bir kimse havasına girecektir.

THEAİTETOS: Nasıl yani?

---

1. Bkz. *yuk.*, 236d. Orada bir *şekil* söz konusu iken, burada içinden çıkılmaz bir *in*'den söz ediliyor. Mantıkî fikir ile avdan alınma imaj, sürekli birbirine karışıyor.

2. Bu gibi sıralamalara *Devlet*'te sık sık rastlanır: 510a (gölgeler, sulardaki ve aynalardaki görüntüler, v.s.) –515a (taştan veya tahtadan yontulmuş görüntüler)– 598a ve dev. (resmedilmiş görüntüler). Theaitetos'un yanlışı, bu çeşit bir sıralamayı, tanım yerine sunmasıdır. Karş. *Theaitetos*, 196e ve *Menon*, 72a.

YABANCI: Sen ona bu yolda cevap verdiğin zaman, yani aynalarda veya elle yapılan şeylerde kendini gösteren şeyden söz ettiğinde, o, senin ancak gören bir kimse için verilebilecek bu misallerine gülüp geçecektir. Ayna- 240a
yı, suyu ve hattâ görme'yi bile bilmezlikten gelecek ve sana sadece bu misallerden çıkartılması gereken sonucu soracaktır.

THEAİTETOS: Nedir o?

YABANCI: Pek çok olduklarını söylediğin halde, yine de tek bir ad –görüntü adı– altında topladığın ve bu adı, bir birlik oluşturacak şekilde onların hepsi üzerine yaydığın bütün objelerde ortak olarak bulunan şey[1]. Şimdi, konuş ve bir adım bile gerilemeden düşmanı püskürt.

THEAİTETOS: Görüntü hakkında, onun, hakikisi üzerinden kopya edilmiş ve hakikîsine benzer bir ikinci obje olduğunu söylemekten başka nasıl bir tanım verebiliriz, Yabancı?

YABANCI: Hakikîsinde "benzer ikinci obje" sözüyle b
hakikî bir objeyi mi kastediyorsun, ya da, öyle değilse, ne demek istiyorsun bu "benzer" sözüyle?

THEAİTETOS: Hiç de hakikî bir objeyi değil, şüphesiz, sadece ona benzeyen bir objeyi[2].

---

1. Tanımın ulaştığı, müşterek mahiyet hakkındaki bu formüllere, Platon'un bütün eserlerinde rastlanır. Bkz. özellikle, *Menon*, 74d-75a; *Phaidros*, 265d/e; *Theaitetos*, 148d.

2. Bkz. *Kratylos*, 432b/d: burada, görüntülerin, görüntü olmak için, katiyen objenin bütün karakterlerini haiz olmaması gerektiği gösterilir. Aksi halde, görüntü, objenin tam bir ikizi olurdu. Formüller için bkz. *Devlet*, 596d/e: aynanın bize gösterdiği obje, "görünür, ama asla var değildir"; ressamın resmettiği yatak, "hakikî bir yatak değil, görünüşte bir yatak"tır.

YABANCI: Ama, hakikî'den, "gerçek bir varlık"ı anlıyorsun, değil mi?

THEAİTETOS: Evet, elbette.

YABANCI: Peki, hakikî-olmayan'dan, hakikî'nin karşıtını anlamıyor musun?

THEAİTETOS: Şüphesiz onu anlıyorum.

YABANCI: Öyleyse, benzeyen, senin için, bir gerçekdışı yokluk'tur, çünkü benzeyen'in hakikî-olmayan olduğunu söylüyorsun.

THEAİTETOS: Ama, yine de, onun bir varlığı var.

YABANCI: Ama, her halükârda, hakikî bir varlık değil bu, sana göre.

THEAİTETOS: Elbette değil; gerçek bir benzer varlığa sahip olmasına rağmen.

YABANCI: Şu halde, bizim benzerlik dediğimiz şey, gerçek bir gerçek-dışı yokluk'tur, öyle mi?

c *THEAİTETOS:* Korkarım, varlık böyle yokluk'a dolanıp, pek garip bir şekilde, onunla iç içe geçmiş bulunuyor.

YABANCI: Evet, hakikaten pek garip bir şekilde. Ama, hiç değilse görüyorsun ki, bizim yüz başlı sofist, şimdi bir kere daha, böylesi bir iç içe geçişle, bizi, bize rağmen, yokluk'un şu ya da bu şekilde var olduğunu kabul etmek zorunda bırakıyor.

THEAİTETOS: Bunu çok iyi görüyorum.

YABANCI: Peki, şimdi onun sanatına ne diyeceğiz? Kendi kendimizle tutarlı kalmak istiyorsak, onu nasıl tanımlayabiliriz?

THEAİTETOS: Ne demek istiyorsun, korkun ne?

YABANCI: Sofistin faaliyet alanı simülasyon, işi in- d
sanları aldatma deyip, sanatının da gözboyama[1] sanatı olduğunu söyledikten sonra, onun sanatının etkisiyle ruhumuzda yanlış kanılar oluştuğunu mu söyliyeceğiz? Ya da, böyle demiyeceksek ne diyebiliriz?

THEAİTETOS: Böyle diyeceğiz elbet, başka ne diyebiliriz ki?

YABANCI: Bu durumda, yanlış kanı, var-olan'ın aksini düşünen kanı mıdır, yoksa başka bir şey midir?

THEAİTETOS: Var-olan'ın aksini düşünen kanıdır.

YABANCI: Demek, sana göre, yanlış kanı, var-olmayanlar'ı düşünen kanıdır[2].

THEAİTETOS: Zorunlu olarak.

YABANCI: Yani, yanlış kanı, var-olmayanlar'ı yok e
olarak mı düşünüyor, yoksa hiçbir şekilde var-olmayan'ı herhangi bir şekilde var gibi mi düşünüyor?

THEAİTETOS: Var-olmayanlar'ı herhangi bir şekilde var gibi düşünüyor; hatânın, en ufak bir şekilde de olsa mümkün olabilmesi için, bunun böyle olması gerekir.

YABANCI: Ne yani? O, mutlak surette var-olan'ı, mutlak surette yok olarak düşünemez mi hiç?

---

1. Bkz. *yuk.* 239d, ve "sofistlik, gözbağcılık sanatı" için Ksen. *Kuneg.* XIII, 4 ve 15.

2. "Yanlış düşünmek veya söylemek, var-olmayan'ı düşünmek veya söylemektir" formülü, çok geçer akçe bir formüldü (*Dev.*, 389c, 413a). Fakat, hatâ imkânını reddeden sofistler (bkz. İsokrates, *Helene*, 209a), var-olmayan'ın da düşünülebileceğini ya da söylenebileceğini reddediyorlardı (*Euthydemos*, 284a/c, *Kratylos*, 385b/c). Platon da, *Devlet*'teki (478b/e) ve *Theaitetos*'daki (188d-189b) diyalektik kanıtlamalarında, var-olmayan'ın düşünülebileceğini, ya da söylenebileceğini reddeder.

THEAİTETOS: Düşünür elbet.

YABANCI: Ve bu da yine yanlış olmaz mı?

THEAİTETOS: Bu da yine yanlış olur.

YABANCI: Bu hesapça, sanırım, söylem de aynı ne-
241a denden ötürü, yani var-olanlar'ın olmadıklarını, var-olmayanlar'ın da var-olduklar'ını söylediği için yanlış sayılacaktır[1]. Öyle değil mi?

THEAİTETOS: Başka hangi nedenle yanlış olabilir ki?

YABANCI: Ben de, başka bir neden göremiyorum. Ama, sofist, bunu kabul etmiyecektir. Gerçekten de, yokluk'un telâffuz edilemez, söylenemez, ifade edilemez, düşünülemez bir şey olduğuna daha önce kanaat getirmiş olan sağduyu sahibi bir kimseye bunu kabul ettirmenin yolu yoktur[2]. Sofistin ne diyeceğini tahmin edebiliyor muyuz, Theaitetos?

THEAİTETOS: Bizi, daha önce söylediğimizin, şimdi tam aksini söylemekle suçlayacağını tahmin etmemek mümkün mü? Biz ki, daha önce, söylemlerde olduğu gibi, kanılarda da yanlışlık olabileceğini onaylamak cüretini
b göstermiştik. Bu da, bizi, varlık'la yokluk'u birçok for-

1. Karş. Aristoteles, *Metafizik*, 1011b, 25 ve dev.

2. Elyazması metinde, "düşünülemez" kelimesinden sonra, "bundan önce kabul edilmiş olan, *ta pro touton omologethenta*" kelimeleri yer alıyor. Madvig [Danimarkalı filozof, 1804-1886], "telâffuz edilemez..., düşünülemez" ibaresini kaldırarak, metni şöyle veriyor: "bundan önce kabul edilen şey, peşinen benimsenmiş olduğu takdirde... *Ta pro touton omologetheuta* kelimeleri, *prodiomologemena* birleşik kelimesinin bir açıklaması olduğundan burada hazfedilmiştir. Cümlenin faili, *tauta*'dır. Platon, burada 238c'ye telmihte bulunuyor. Nitekim, Theaitetos'un cevabı da, aynı yere gönderme yapmaktadır.

mülde biraraya getirmek zorunda bıraktı. Oysa, şimdi bunun en mutlak imkânsızlık olduğunu kabul etmiş bulunuyoruz.

YABANCI: Doğru hatırlıyorsun. Ama, işte artık sofist konusunda ne yapacağız diye düşünmenin vakti gelip çattı. Çünkü, sofistin sanatının şarlatanlık, afsunculuk olduğunu söyliyerek onu daha iyi irdeleyebileceğimizi sanırken, gördüğün gibi, bir sürü itiraz ve güçlük başımıza üşüşüverdi.

THEAİTETOS: Evet, çok iyi görüyorum.

YABANCI: Oysa, biz bu itirazların ve güçlüklerin c henüz ancak pek küçük bir kısmını gözden geçirmiş bulunuyoruz: bunların saymakla bitmez oldukları söylenebilir.

THEAİTETOS: Bu durumda, sofisti ele geçirmemiz imkânsız gibi görünüyor.

YABANCI: Ne o? Şu an artık bu işten yan çizecek kadar cesaretimizi yitirdik mi yoksa?

THEAİTETOS: Adamımızı derdest etme şansımız ne kadar az olursa olsun, ben hiç de o fikirde değilim.

YABANCI: O halde, hoşgörüne güvenebilirim, demektir; ve sen de, söylediğin gibi, böylesine çetin bir tez üzerinde kaydedeceğimiz herhangi bir ilerlemeyle –bu ilerleme ne kadar küçük olursa olsun– yetineceksin, öyle mi?

THEAİTETOS: Bundan nasıl şüphe edebilirsin?

YABANCI: Öyleyse, senden önemli bir dilekte daha d bulunacağım.

THEAİTETOS: Nedir?

YABANCI Sakın bana bir baba katili gözüyle bakma.

THEAİTETOS: Bu da ne demek oluyor?

YABANCI: Demek istiyorum ki, kendimizi savunmak için, zorunlu olarak, Parmenides babamızın tezini tartışma konusu yapmamız; ve yokluk'un, belli bir bakımdan, var olduğunu ve varlık'ın da, yine belli bir bakımdan, var olmadığını mutlaka kanıtlamamız gerekiyor.

THEAİTETOS: Tartışmanın ağırlığını bu nokta üzerinde toplamamız gerektiği apaçık görülüyor.

YABANCI: Nasıl apaçık olmaz? Hattâ, denildiği gi-
e bi, bir kör için bile apaçık. Bu çürütme, ya da bu kanıtlama yapılmazsa, kaçınılmaz bir şekilde birtakım gülünç çelişkilere düşmeden, ne yanlış sözden, ne yanlış kanıdan, ne görüntüden, ne kopyadan, ne taklitten, ne simülasyondan, ne de bunlarla ilgili herhangi bir sanattan bahsedilebilir.

THEAİTETOS: Çok doğru.

242a *YABANCI:* İşte bu nedenle, artık vakit gelip çatmış bulunuyor: ya baba tezine karşı hücuma geçeceğiz ya da, eğer bazı endişeler bizi bundan alakoyuyorsa, meydanı kesin olarak ona bırakacağız.

THEAİTETOS: Ama, bu konuda, hiçbir şey, hiçbir şekilde bizi yolumuzdan alakoymamalıdır.

YABANCI: Bu durumda, üçüncü defa olarak, senden küçük bir ricada bulunacağım.

THEAİTETOS: Söyle yeter.

YABANCI: Az önce, baba'nın tezini çürütmenin, benim gücümü her zaman aşmış olduğunu kesin bir dille söylemiştim, sanırım. Nitekim, şimdi de aşmaktadır şüphesiz.

THEAİTETOS: Evet, söylemiştin.

YABANCI: Dolayısıyle, sözlerimin, beni, işine geldiği zaman evvelce söylediğinin tam tersini söyleyen kafadan sakat biri gözüyle görmene sebep olmasından korkuyorum. Oysa, aslında, o tezi çürütmeye kalkışacaksak, buna sırf seni memnun etmek için karar vereceğiz. b

THEAİTETOS: Sen bu çürütme ve kanıtlama işlemine giriştiğinde, hiç değilse benim, asla haddini aştığını düşünmiyeceğimden iyice emin olabilirsin. Eğer tasan bundan ibaretse, hiç korkma, yürü.

YABANCI: Yürüyelim bakalım. Böylesine tehlikeli bir argümantasyona nereden başlamalı acaba? Bence, genç dostum, izlememiz gereken yol şu olmalı.

THEAİTETOS: Hangisi?

YABANCI: İncelememizi, önce, halen bize açık görünen şey üzerinde toplamak. Aksi halde, henüz yer yer c fazlasıyle bulanık bir görüşe sahip olduğumuzdan, güzelce çözülüp hükme bağlanmış bir işte olduğu gibi, kolayca anlaşmaya varmamız tehlikesi vardır.

THEAİTETOS: Söylemek istediğini daha açık anlatır mısın?

YABANCI: Bence, Parmenides ve onunla birlikte, kaç türlü varlık bulunduğunu ve bunların neler olduğunu belirlemeye teşebbüs edenler, bunu, fazla özen göstermeksizin, basitçe anlatmaktalar bize.

THEAİTETOS: Nasıl?

YABANCI: Herbiri, bize, kendi uydurması olan bir mitosu anlatıyormuş gibi geliyor bana; tıpkı çocuklara anlatılan mitoslar gibi. Kimine göre üç tane varlık vardır. Bunlar, kâh şu ya da bu şekilde birbirleriyle savaşır, kâh d birbirleriyle dost olup evlenmelerine, çocuk yapmalarına,

zürriyetlerinin bakılıp beslenmesine bizleri tanık ederler. Kimisi, iki varlıkla yetinir: yaş ve kuru veya sıcak ve soğuk; ve bunları birarada barındırır ve usulünce evlendirir[1]. Bizde, Ksenophanes'ten ve daha eskilerden türeyen Elealılar soyu, Bütün denilen şeyde birlikten başka bir şey görmez ve mitoslarının anlatımını bu yönde sürdürür.
e Daha sonra, İonialı ve Sicilyalı bazı mousalar, düşünüp taşınıp, bu iki tezi birleştirmenin ve: varlık, aynı zamanda hem bir, hem de birçok'tur ve onu bir arada tutan kuvvet, sevgi ve nefrettir, demeyi daha doğru buldular. Onun uyumsuzluğu bile, ezelî-ebedî bir uyumdur: böyle diyordu işte, bu mousalar arasındaki en güçlü sesler[2]. Daha yumuşak seslerse, bu yasanın ezelî-ebedî dayanıklılığını gevşettiler: dönüşümlülüğü savunarak, böyle bir süreç içinde Bütün'ün bazen –Aphrodite tarafından korunan
243a sevgi sayesinde– bir; bazen de, kimbilir nasıl bir uyuşmazlığın etkisiyle, kendi kendisine düşman ve birçok ol-

1. İsokrates'in, *eski sofistler* hakkındaki şu sözleriyle karşılaştırınız: "Kimine göre, varlık sayısı sonsuzdur; Empedokles'e göre, dörttür ve bu dört varlık arasında nefret ve sevgi hüküm sürer. *İon*'a göre, sadece üç; *Alkmeon*'a göre, yalnızca iki; *Parmenides* ile *Melissos*'a göre, bir tek varlık mevcuttur. *Gorgias*'a göre ise, hiç varlık yoktur" (*Or.* XV, 268). Ksenophon da, bir cümlesinde, bir ve birçok, hareket ve sükûnet, mutlak oluş ve mutlak ayrılık arasındaki tarihî zıtlıkları hatırlatır (*Apòlnemoneumata [Anılar]* I, 1, 14). Platon, *Parmenides*, *Theaitetos*, *Sophistes [Sofist]* adlı diyaloglarını yazarken, bu âmiyane doksografi [eski filozofların metinlerinden parçaları bir araya toplayan Yunan kompilatörlerinin, bu suretle meydana getirmiş oldukları literatüre verilen ad (T.Ç.)] malzemesinden yararlanmıştır.

2. "Onun uyuşmazlığının, nasıl uyuşma olduğunu anlamazlar." Herakleitos, frag. 51.

duğunu söylediler[1]. Bütün bu söylenenler içinde, acaba hangileri doğru, hangileri yanlıştır? Bu konuda hüküm vermek güç. Ve de, şanlı ünlerinin ve kıdemlerinin koruması altındaki bu insanlara böylesine ağır eleştirilerde bulunmaya niyetlenmek, haddini aşmak olur. Ama, küstahlık etmeden şunu diyebiliriz.

THEAİTETOS: Neyi?

YABANCI: Şunu: bu insanlar, gözlerini bizlere, halk yığınına kadar indirmeyi çok ihmal ettiler[2]. Çünkü, düşüncelerini açıklamalarında bizlerin onları takip edip edemediğimize, ya da geride kalıp kalmadığımıza bakmak zahmetine hiç girmeden, herbiri kendi tezini alabildiğine b
geliştirdi durdu.

THEAİTETOS: Ne demek istiyorsun?

YABANCI: İçlerinden biri sesini yükseltip, varlık birçok'tur, ya da birçok idi, ya da birçok olmakta, ya da varlık tektir, ya da çifttir dediği; bir başkası ise, dağılmalar ve birleşmeler prensibini ortaya koyup, ardından sıcağın soğuğa karışmasından söz ettiği zaman, tanrılar aşkına, Theaitetos, bunların söylediklerinden bir şey anlıyor musun sen? Oysa, ben, henüz genç yaşta iken, şimdi bizim aklımızı karıştıran bu konudan, yani yokluk'tan söz edildiğinde, onu tastamam anladığımı sanırdım. Ama, şimdi bu konunun hâlâ aklımızı ne kadar karıştırdığını görüyorsun.

---

1. Empedokles, *Doğa üzerine*, frag. 17, mısra 7 ve 8, ve *passim* (Diels, *Vorsokratiker*. I[3], s. 229 ve dev.).

2. Aristoteles, *Metafizik*, 1000a, 822, bu pasajları olduğu gibi nakleder.

c *THEAİTETOS:* Görüyorum.

YABANCI: İmdi, varlıkla ilgili olarak da, ruhumuzun aynı derecede karışıklık dolu olması pekâla mümkündür. Ve, varlık hakkında son derece emin olduğumuzu, ondan söz edenleri anladığımızı, öteki terimden ise hiçbir şey anlamadığımızı ileri süren bizler, aslında her ikisi hakkında da aynı durumda bulunabiliriz.

THEAİTETOS: Olabilir.

YABANCI: Öyleyse, sözünü etmiş olduğumuz bütün terimler için aynı çekinceyi koyalım.

THEAİTETOS: Hay hay, koyalım.

d *YABANCI:* Eğer uygun görürsen, incelememizi bu topluluğun tümüne daha sonra yayarız. Ama, önce onun en büyüğünü, başta gelenini inceliyelim[1].

THEAİTETOS: Hangisini kastediyorsun? Besbelli, sana göre, bu işin her şeyden önce varlık için yapılması gerekir: varlıktan söz edenlerin ona verdikleri anlam ne olabilir? Önce bunu bulmak lâzım.

YABANCI: Düşüncemi hemencecik kavradın, Theaitetos. Bak şimdi, bence, araştırmamızda nasıl bir metot kullanmamız gerekiyor. Sanki onlar şahsen karşımızdaymış gibi düşünüp, kendilerine sorular soracağız: "Şimdi, siz hepiniz, Bütün için, soğuk ve sıcak'tır, ya da buna benzer bir çift'tir, diyorsunuz. Peki, gerek bu çift, gerekse
e onun hadlerinden herbirisi için "vardır" dediğiniz zaman, çift için kullandığınız bu kelimeden ne anlıyorsunuz? Bu

1. 242c/d'den 245e'ye kadar, doktrinlerin sergilenmesi ve özellikle tartışılması, yalnızca kantitatif (*posa*, 245c) bakımdan yapılmaktadır.

"vardır" kelimesiyle bize ne anlatmak istiyorsunuz? Öteki iki hadde katılmış üçüncü bir had olarak mı bakacağız ona; ve, sizce, Bütün'ü iki değil de üç olarak mı ele alacağız? Çünkü, sanırım, size göre bu ikisinden yalnız birine "varlık" adını vermek, her ikisinin de, aynı şekilde, var olması için yeterli değildir. Burada, gerektiğinde, bir'in var olmasını sağlamanın iki yolu olduğu halde, iki'nin var olmasını sağlamanın hiç yolu yoktur."

THEAİTETOS: Doğru söylüyorsun.

YABANCI: "Acaba, çift'e mi varlık demeyi düşünüyorsunuz?"

THEAİTETOS: Mümkündür.

YABANCI: "Ama, o zaman da, dostlar, açıkça iki'ye 244a
bir demek olur bu, diye karşılık veririz[1]."

THEAİTETOS: Çok doğru bir karşılık.

YABANCI: "Şimdi, biz, girişimimizde başarısızlığa uğradığımıza göre, "varlık" kelimesini ne anlamda kullandığınızı bize açıkça anlatmak size düşüyor demektir. Şüphesiz, sizlerin uzun zamandır uğraştığınız ve iyi bildiğiniz şeylerdir bütün bunlar. Biz de, bugüne kadar, bunları anladığımızı sanıyorduk, ama işte şimdi kafamız karıştı[2]. Bu nedenle, bize söyliyeceklerinizi anladığımızı sanıp,

---

1. Kavramlar, nicelikler olarak ele alınıyor. Eğer varlık (Z) herhangi bir ikilik (A, B) ise, üç şık söz konusudur: 1) Z≠A+B, yani varlık ikilikten fazla bir şeydir, bkz. *aşağ.* 250a. - 2) Z=A ya da Z=B'dir. Bu durumda, ya A *vardır*, ya da B *vardır*, ama ikilik (A+B) *yoktur* - 3) Z=A+B. Bu durumda, *ikilik* (A ve B) *bir birlik* (Z)'*tir*.

2. "Geçmişte de, şimdi de tartışılan ve her zaman tartışılacak, ama asla çözülemiyecek sorun: varlık nedir? sorunudur." (Aristoteles, *Metafizik*, 1028b, 2).

daha sonra hiçbir şey anlamadığımızın ortaya çıkmasını önlemek için, önce bizi bu konuda bilgilendirmekle işe
b başlayınız." İşte, bu adamlara ve Bütün'ün bir'den fazla bir şey olduğunu söyleyen herkese bu soruları ve bu istekleri yönelteceğiz. Bunda, herhangi bir falsolu taraf görüyor musun, oğlum?

THEAİTETOS: Hayır, hiç görmüyorum.

YABANCI Öyle ya, Bütün'ün bir olduğunu söyleyenlerin, varlık'tan ne anladıklarını öğrenmek için elimizden gelen çabayı göstermiyecek miyiz, yani?

THEAİTETOS: Göstermez olur muyuz?

YABANCI: Öyleyse, onlardan şu sorunun cevabını isteyelim: "Sanırım, siz, tek bir varlık bulunduğunu söylüyorsunuz, değil mi?" – "Evet, öyle söylüyoruz", cevapları bu olacaktır, değil mi?

THEAİTETOS. Evet.

YABANCI: "Peki, varlık adından herhangi bir şey anlıyor musunuz?"

THEAİTETOS: Evet.

c *YABANCI* "Bir'le aynı şeyi mi anlıyorsunuz?" Eğer böyle ise, tek ve aynı bir şey için iki ad kullanıyorsunuz demektir. Yoksa başka ne?

THEAİTETOS: Buna ne cevap verirlerdi, Yabancı?

YABANCI Şurası muhakkak ki, Theaitetos, bu hipotezi koyan bir kimse için, bu ve bunun gibi başka herhangi bir soru hiç de öyle kolayca cevaplandırılabilecek soydan değildir[1].

THEAİTETOS: Neden?

1. Birlikçi doktrin, önce "Varlık'ın birliği" formülü ele alınarak tartışıldı. Eğer Varlık bir tek ise: 1) Varlık diye Bir olana demir; oysa

YABANCI: Var olanın bir olduğunu kabul ettikten sonra, onun iki adı olduğunu söylemek, biraz gülünç kaçıyor.

THEAİTETOS: Nasıl gülünç kaçmaz?

YABANCI: Sonra, mutlak anlamda söylemek gerekirse, her ne türlü olursa olsun, bir adın varlığından söz etmek akla uygun olmaz. d

THEAİTETOS: Niçin?

YABANCI: Çünkü, şeyin kendisinden başka bir ad kabul eden, sonuç olarak, iki şey kabul etmiş demektir.

THEAİTETOS: Evet.

YABANCI: Dahası, adın şeyle aynı olduğunu kabul etmek, ya –zorunlu olarak– onun hiçbir şeyin adı olmadığını söylemektir, ya da bir şeyin adı olduğunu söyleyip, şu sonucu kabul etmektir: ad, ancak bir adın adıdır, yoksa başka bir şeyin değil.

THEAİTETOS: Kesinlikle.

YABANCI: Ve, hiç şüphesiz, yalnız kendi kendisinin birliği olan[1] Bir'e gelince, bu durumda, o da ancak bir adın birliği olacaktır.

---

bu, tek bir şey için iki ad demektir; ve böylece bir ikilik'e varlık izafe edilmiş olur; 2) kaldı ki, herhangi bir adın varlığını kabul etmek, insanın kendi kendisini nakzetmesi demektir. Çünkü; a) eğer ad, şeyden başka ise, yine bir ikilik'e vücut verilmiş olur; b) yok, eğer ad şeyle aynı ise, şeyin kendisi bir addan ibaret kalır. Şu halde, ad, aslında ancak bir kelimeye tekabül eder; c) Bir'in adı Bir'le özdeş olduğundan, birliğini kendi kendisinden alan bu mutlak Bir, ancak "Bir" kelimesinin birliği olabilir.

1. İki manüskrinin (BW) çevirisi: "yalnız kendisinin birliği olan" şeklindedir. Diğer iki manüskri de aynı anlamı vermekle beraber, "birlik" *(en)* kelimesi, bunlarda meskût bırakıldığından, iki cümle arasındaki paralellik bozulmaktadır.

THEAİTETOS: Zorunlu olarak.

e *YABANCI:* Peki, Bütün için ne diyecekler? Onun, var olan Bir'den[1] başka olduğunu mu, yoksa onunla aynı olduğunu mu söyliyecekler?

THEAİTETOS: Açıkça görülmüyor mu? Aynı olduğunu söyliyecekler, söylüyorlar da zaten.

YABANCI: Eğer o, Parmenides'in dediği gibi Bütün'se,

> *Her yandan, iyice yuvarlak bir küre yığını gibi,*
> *Ortadan dışa her yanda bir-ağırlıkta. Çünkü ne*
> *daha büyük*
> *Ne de daha küçük olmaması zorunlu burada yahut*
> *orada*[2],

böyle olan varlığın, ortası ve uç noktaları ve, dolayısıyle, zorunlu olarak, parçaları vardır. Doğru değil mi?

THEAİTETOS: Elbette doğru.

245a *YABANCI:* İmdi, bu şekilde bölünmüş bir şeyi, üstelik, parçalarının tümünden oluşan bir bütün olmaktan ve, dolayısıyle, bütün ve total olmakla kalmayıp; aynı zamanda bir olmaktan hiçbir şey alakoyamaz[3].

THEAİTETOS: Kim alakoyabilir ki?

---

1. "Bütün'ün birliği" formülüne dayanan birlikçi doktrin tartışma konusu yapılıyor.

2. Bkz. Diels, *Vorsokratiker* I[3], s. 156 (frag. 8, 43). Türkçesi, Suat Y. Baydur, *Antik Felsefe metinleri ve açıklamaları*, W. Kranz, Sosyal Yayınlar, İstanbul, 1994.

3. Bkz. *İkinci Hipotez*: eğer Bir varsa, onun bütün yüklemleri de var demektir. O, hem bir, hem de birçok olacaktır; hem parçaları bulunacak, hem de bir bütün olacaktır (*Parmenides*, 145a).

YABANCI: Ama, bu durumda olan bir şey, bizzat bir'in kendisi, bizatihi BİR olamaz, değil mi?

THEAİTETOS: Niçin?

YABANCI: Çünkü, hakikî, doğru tanımlanmış Bir, mutlak surette bölünmezdir, böyle olabilir o ancak.

THEAİTETOS: Zorunlu olarak.

YABANCI: Ve, böyle birçok parçadan oluşan bir Bir, b
bu tanıma hiç uymaz[1].

THEAİTETOS: Anlıyorum.

YABANCI: Öyleyse, böyle bir birlik karakterine sahip varlık, Bir ve Bütün olabilir mi, yoksa Varlık'ın Bütün olduğunu söylemekten kesinlikle vazgeçmemiz mi gerekiyor?

THEAİTETOS: Güç bir seçim öneriyorsun.

YABANCI: Evet, gerçeten çok doğru dedin. Çünkü, kendisine böyle rölatif bir birlik atfedilen Varlık, artık Bir'le özdeş görünmiyecek ve, dolayısıyle, totalite bir'-den büyük olacaktır.

THEAİTETOS: Evet.

YABANCI: Şimdi, Bir'in ona verdiği bu rölatif bir- c
likten dolayı varlık'ın Bütün olmadığını ve, öte yandan, Bütün'ün bizatihen var olduğunu kabul edelim. Bu durumda, varlık, varlıksız kalacaktır.

---

1. *Parmenides*'in *Birinci hipotez*'inde olduğu gibi, kanıtlama burada *via negationis* bir yol izliyor. Mevcudiyet *(ousia)*, burada oluş'un *(genesis)* karşıtı olarak alınıyor. "Eğer Bir, bir tek ise, onun parçaları olamaz ve, dolayısıyle, o bir bütün de olamaz (*Parmenides*, 137c). Karş. Fénelon, *Existence de Dieu [Tanrı'nın varlığı]*, II, böl. 1ıl *(Spinozacılığın reddiyesi)*: "Gerçekten birbirinden ayrı kısımlardan oluşan bir topluluk, asla fikrini taşıdığım o yüce birlik olamaz."

THEAİTETOS: Tamamen öyle olacaktır.

YABANCI: Ve bu muhakeme tarzına göre, kendi kendisinden yoksun kalan varlık, varlık olmıyacaktır.

THEAİTETOS: Doğru.

YABANCI: Böylece, totalite, bu kez de, birden büyük olmaktadır, çünkü bir yanda varlık'la, öbür yanda Bütün'den herbirinin, şimdi kendine özgü ayrı bir doğası bulunmaktadır.

THEAİTETOS: Evet.

YABANCI: Şimdi de Bütün'ü tamamen yok sayalım:
d aynı sonuçlar varlık için de geçerli olur; ve varlık, varlık olmadıktan başka, hiçbir zaman varlık haline de gelemez.

THEAİTETOS: Niçin?

YABANCI: Var olan hiçbir şey, bütünüyle oluşmadan var olmamıştır. Dolayısıyle, Bir'i ve Bütün'ü varlıklar sırasına koymadan, ne varlık'ın, ne de oluş'un gerçekliğinden söz edebiliriz.

THEAİTETOS: Şüpheye yer bırakmıyacak şekilde öyle görünüyor.

YABANCI: Üstelik, Bütün olmayanın, hiçbir niceliği olamaz; çünkü, herhangi bir niceliği olanın, ne kadar olursa olsun, bu niceliğe bütünüyle sahip olması gerekir.

THEAİTETOS: Kesinlikle.

e *YABANCI:* Bu nedenle, varlık'ı, ister bir çift olarak, ister kesinkes bir tek olarak tanımlayan bir kimse, her iki halde de binlerce ve binlerce güçlükle karşılaşacaktır.

THEAİTETOS: Nitekim, şimdi şu karşımızda beliren güçlüklere bakıldığında, bunun böyle olduğu tahmin edilebilir. Çünkü, bu güçlükler, birbiri ardınca uzayıp gidiyor; ve getirilen her çözümün üstüne, gittikçe daha bü-

yük, gittikçe daha kaygı verici bir şüphe gölgesi salıyorlar.

YABANCI: Böylece, varlık ve yokluk'un ne olduğunu bize kesin ve ayrıntılı bir şekilde anlatanları gözden geçirmiş olduk. Bu, hiç de tam bir gözden geçirme olmamakla birlikte, bu kadarını yeterli sayabiliriz. Başka bazıları ise, açıklamalarında farklı iddialar ileri sürüyorlar. Şimdi, bir de bunları gözden geçirmemiz gerekiyor. Ta ki, bütün hepsinin iddiaları aksine olarak, Varlık'ın da, yokluk'un da ne olduğunu söylemenin kolay bir iş olmadığı- 246a
nı görelim.

THEAİTETOS: Haydi öyleyse, şimdi de bunları ele alalım.

YABANCI: Bunların var-olma konusundaki tartışmaları o kadar şiddetlidir ki, insan, sanki aralarında bir devler savaşı oluyor sanır[1].

THEAİTETOS: Nasıl yani?

YABANCI: Kimileri, kayaları ve meşeleri kavradıkları gibi, göğe, görünmezliğe ait her şeyi yere çalmaya kalkışırlar. Çünkü, güçlerini ancak bu şekilde kavrayabildikleri şeylerden aldıklarından, olanca gayretleriyle yal-

1. "Devler savaşı" konusunda bkz. Hesiodos, *Theogonia*, 675-715. Burada mevcudiyet *(ousia)* oluş'un *(genesis)* karşıtıdır; tıpkı, başka bir yerde (*Timaios*, 27a), *var-olan*'ın veya *varlık*'ın *(to on)*, *olmakta-olan*'ın *(to gignomenon)* karşıtı olduğu gibi. Diyalogumuz, *mevcudiyet* ile *varlık* arasında derin bir metafizik ayrım yapmıyor: bir şey *vardır*, çünkü *mevcudiyet*'e (*ousia*, *Soph.*, 250b, 251e, *Krat* 401c), katılmaktadır, ya da çünkü *varlık*'tan (*on*, *Soph.*, 256a/e, 259a) pay almaktadır. Dolayısıyle, soyuttan somuta geçiş kesintisiz bir süreçtir.

nız ve yalnız direnç ve temas gösteren şeylerin var olduğunu iddia ederler; cismi ve mevcudiyeti özdeş olarak ta-
b nımlarlar ve ötekilerin hiçbir cismi olmayan bir şeye varlık izafe ettiklerini gördüklerinde, aşağılayıcı bir tavırla cevap verir, sonra da söylenenlere kulak tıkarlar.

THEAİTETOS: Pek berbat adamlar, bu söylediklerin! Çünkü, bir haylisine rastladım ben de.

YABANCI: Onların hasımları da bu tartışmada sürekli teyakkuzda olmaya bakar; ve kendilerini görünmez bir bölgenin doruğundan savunarak, bazı aklî ve gayricismanî şekillerin, hakikî mevcudiyeti oluşturduğunu kanıtlamaya çalışırlar. Berikilerin baştacı ettikleri cisimlere,
c onların "biricik Hakikat"ine gelince, bunlar bunu argümantasyonlarında parçalayıp un ufak ederek ve buna mevcudiyet adını vermekten kaçınarak, bunu yalnızca hareketli bir oluş olarak görürler. İşte, Theaitetos, bu iki kamp arasında, ezelden beri, hangi doktrinler çevresinde bitmez tükenmez bir savaş verildiğini görüyorsun.

THEAİTETOS: Doğru.

YABANCI: Öyleyse, bu iki hasım soydan, savundukları mevcudiyetin ne tür bir şey olduğunu, sırayla, bize açıklamalarını isteyelim.

THEAİTETOS: Nasıl elde edeceğiz onlardan bu açıklamayı?

YABANCI: Varlığı formlarda görenlerden, bunu daha kolay elde edebiliriz, çünkü bunlar daha yumuşak huylu-
d durlar. Her şeyi zorla cisme indirgemek isteyenlere gelince, bu iş onlarla daha zor ve hattâ belki de hemen hemen imkânsızdır. Ama, ben, onlara karşı nasıl davranmamız gerektiğini sanırım biliyorum.

THEAİTETOS: Nasıl?

YABANCI: En iyisi, eğer mümkünse, onları gerçekten daha uysal hale getirmektir. Ama, eğer bu elimizde değilse, o zaman onların böyle olduklarını farzedip, bizi şimdi olduğundan daha kibarca cevaplandırmaya razı olduklarını düşünebiliriz. Çünkü, dürüst insanların onayı, başkalarınınkinden –deyim yerindeyse– daha ağır basar. Ama, onların kişiliği bizi zerrece ilgilendirmez: biz, yalnızca hakikati arıyoruz.

THEAİTETOS: Çok doğru. e

YABANCI: Haydi bakalım öyleyse, artık kabilihitap kimseler olduklarına göre, onlardan, sana cevap vermelerini iste, söyliyeceklerine tercüman ol.

THEAİTETOS: Olur, öyle yaparım.

YABANCI: Öyleyse, onların, ölümlü bir canlıdan söz ettikleri zaman, bununla herhangi bir realiteyi kastedip etmediklerini bir bilelim.

THEAİTETOS: Pek tabiidir ki, bunu kastediyorlar.

YABANCI: Bu realite, onların açıkça söyledikleri gibi, bir canlı cisimdir değil mi?

THEAİTETOS: Elbette.

YABANCI: Böylece, ruhu varlıklar sırasına koymuş olmuyorlar mı?

THEAİTETOS: Oluyorlar. 247a

YABANCI: Ve de ruhun bazen adaletli, bazen adaletsiz, bazen akıllı, bazen akılsız olduğunu söylemiyorlar mı?

THEAİTETOS: Söylemez olurlar mı!

YABANCI: İmdi, her ruh, âdilliği kendi içinde taşıdığı, buna sahip olduğu için adaletli; bunun aksine sahip olduğu için ise, adaletsiz olmuyor mu?

THEAİTETOS: Evet: bu söylediğini de kabul ediyorlar.

b *YABANCI:* Fakat, herhangi bir şeyde bulunmaya başlayabilen, ya da bulunur olmaktan çıkabilen her şey, onların kendi ifadelerine göre, tam anlamıyle bir varlık olmak gerekir.

THEAİTETOS: Bunu kabul ettikleri bir gerçek.

YABANCI: Adalete, bilgeliğe, erdemle ilgili her şeye ve bunların aksine ve, nihayet, bunların makamı olan ruha böylece varlık izafe edildikten sonra, onlara göre bu realiteler içinde acaba gözle görülüp, elle tutulabilen herhangi biri var mıdır, yoksa onlar bütün bunların görünmez olduklarını mı söylüyorlar?

THEAİTETOS: Bunların hemen hiçbirinin gözle görülebilir olduğunu söylemiyorlar.

YABANCI: Peki, ya bu görünmez realiteler? Bunların cismi olduğunu söylüyorlar mı?

THEAİTETOS: Buna genel bir cevap vermiyorlar artık. Onlara göre, ruhun cisimsel olduğu şüphe götürmez. Ama, bilgeliğe ve sorduğun bütün öteki realitelere gelince, bunların varlığını mutlak olarak inkâr etmeye, ya
c da hepsinin cisim olduklarını kesinkes iddia etmeye, utançlarından olsa gerek, cesaret edemiyorlar.

YABANCI: İşte, adamlarımızın daha kabilihitap hale geldiklerinin açık kanıtı, Theaitetos. Çünkü, aksi takdirde, bu cüretkârlıkların hiçbiri, onların –hiç değilse toprağa ekilip, oradan bitmiş olanlarının– gözünü korkutamazdı. Bunlar, tam tersine, elleriyle kavrıyamadıkları şeylerin, bütün bu şeylerin, bu yüzden, mutlak surette var olmadığını sonuna kadar iddia edip dururlardı.

THEAİTETOS: Onların düşüncesini neredeyse kelimesi kelimesine dile getiriyorsun.

YABANCI: Öyleyse, onları sorgulamaya devam ede-
d lim; çünkü, pek küçük de olsa, bazı realitelerin cisimsel

olmadığını itiraf etmeleri bile bize yeter. O halde, cisimsel olmayan realitelerle, cisimsel realiteler arasında mahiyetçe ne gibi ortak bir yan görüyorlar ki, her ikisinin de var olduğunu söyliyebiliyorlar? Bunu bize açıklamaları gerekir. Belki, bu onları zor durumda bırakacaktır. Bunun onlara gerçekten biraz zor geleceğini farzederek, varlık hakkında önereceğimiz şu tanımı kabule yanaşıp yanaşmıyacaklarına bir bak, bakalım.

THEAİTETOS: Hangi tanım o? Sen hele bir öner: belki bilebiliriz.

YABANCI: Öyleyse tanım şu: herhangi bir başka şey üzerinde etkili olmak, ya da en önemsiz bir etkileyicinin e
en küçük bir etkisini bile kendinde duymak gücüne, tabiatı gereği sahip olan her şey –isterse bu gücü bir kez kullanmış olsun– hakikaten vardır; çünkü, varlıkları tanımlayan tanımı şöyle koyuyorum: varlıklar, güçten başka bir şey değildirler[1].

THEAİTETOS: Şimdilik ortaya koyacak daha iyi bir formülleri olmadığına göre, bunu kabul edeceklerdir.

YABANCI: Pekâlâ: belki daha sonra biz, ya da onlar fikrimizi değiştiriz. Ama, şimdilik bu formül üzerinde an- 248a
laşmış olalım aramızda.

THEAİTETOS: Tamam.

YABANCI: Şimdi de, ötekilere, Form Dostları'na geçelim. Sen, yine onların cevaplarına tercüman ol.

THEAİTETOS: Olurum.

---

1. Bunun çağdaş dilde karşılığı: *varlık ilişkidir*, olamaz; çünkü, Platon, ilişkinin bir substratum'u [dayanağı] olması gerektiğine inanır; ancak, *varlık ilişki gücüdür* olabilir bu karşılık: ancak aktif, ya da pasif had olarak bir ilişkiye girebilen şey, *vardır*. Bu itibarla, *bir düşünce objesi olamıyan şey, yok demektir* (*aşağ.*, 248a); ve *tamamen varlık olan, tamamen objedir* (*Dev.*, 477a) ve *Phaidon*, 78d-79a.

YABANCI: Oluş ve bundan tamamen ayrı olarak mevcudiyet: bunları birbirinden ayırıyorsunuz değil mi?

THEAİTETOS: Evet.

YABANCI: Ve cisim, duyum vasıtasıyle, bizi oluş'a; ruh da, aklî muhakeme vasıtasıyle, gerçek mevcudiyete ortak ettirir. Ayrıca, gerçek mevcudiyetin hiç değişmeden, hep kendi kendisinin aynı kaldığını, oluş'un ise her an değiştiğini söylüyorsunuz.

b *THEAİTETOS:* Evet, öyle söylüyoruz.

YABANCI: İyi ama, pek saygıdeğer efendiler, sizin bu ortak etme işine, bu çifte görevinde nasıl bir anlam verdiğinizi söyliyeceğiz? Acaba az önce belirttiğimiz anlamı mı veriyorsunuz ona?

THEAİTETOS: Neydi o?

YABANCI: İki şeyin karşılaşmasından doğan bir gücün ürünü: etkilenme, ya da etkileme. Theaitetos, sen belki onların bu açıklamaya verdikleri cevabı tam olarak anlıyamazsın, ama ben anlarım, çünkü alışkınım.

THEAİTETOS: Nedir bu cevap?

c *YABANCI:* Onlar, mevcudiyet konusunda Toprağın Çocukları'na söylediklerimizi kabul etmezler.

THEAİTETOS: Neyi yani?

YABANCI: Şu ileri sürdüğümüz tanım, bir şekilde, varlıkları tanımlamaya yetmiyor muydu: "kendisinde, en küçük ölçüde de olsa, etkileme ya da etkilenme gücü bulunan şey"?

THEAİTETOS: Yetiyordu.

YABANCI: Öyleyse, buna verdikleri cevaba bak: oluş, etkileme ve etkilenme gücüyle birlikte bulunur;

ama, mevcudiyete gelince, onlara göre, bu güçlerden ne biri, ne de diğeri onda yer alır.

THEAİTETOS: Onların bu söylediklerinde dişe gelir bir şey var mıdır, dersin?

YABANCI: Yine de bir şey var ve buna cevap olarak bizim şöyle bir dilekte bulunmamız gerekiyor: bu kişiler, d
ruhun bildiğini ve mevcudiyetin bilindiğini kabul ediyorlar mı, etmiyorlar mı? Bunu bize daha açık bir şekilde bildirsinler.

THEAİTETOS: Şüphesiz, bunu kabul ederler.

YABANCI: Öyleyse, bilmek ve bilinmek sizce etki midir, etkilenme midir; her ikisi birden midir? Yoksa, biri etkilenme, diğeri etkileme midir? Ya da ne biri, ne de diğeri midir, yani ne biriyle, ne de diğeriyle hiçbir ilişkisi yok mudur?

THEAİTETOS: Elbette, ne biri, ne de diğeridir; ne biriyle, ne de diğeriyle ilişkilidir. Yoksa, onlar, eski iddialarıyle ters düşmüş olurlar.

YABANCI: Anlıyorum; ama, hiç olmazsa şunu itiraf edeceklerdir: eğer bilmenin etkileme olduğu kabul edilir- e
se, bundan, zorunlu olarak, bilinme olgusu içinde objenin etkilendiği sonucu çıkar. Aynı nedenle, mevcudiyet de, bilme fiili tarafından bilinme olgusu içinde ve bilindiği ölçüde –bu ölçü içinde– hareket edecektir, çünkü edilgendir ve yine çünkü sükûnet halindeki şeyde etkilenme olamaz, diyoruz[1].

1. Bkz. *Gorgias*, 476b ve devamı: "Eğer etkileyen bir varlık varsa, onun tarafından etkilenen bir varlık da, zorunlu olarak, vardır... Ve bu etkilenen, etkileyenin yaptığı etkiye, bu etki ölçüsünde, mâruz

THEAİTETOS: Doğru.

YABANCI: Ne yani, Zeus hakkı için! Hareketin, hayatın, ruhun, düşüncenin, gerçekten, evrensel varlık'ta yeri olmadığına; onun yaşamadığına, düşünmediğine,
249a muhteşem ve kutsal ve akıldan yoksun olarak, olduğu yerde çakılıp kalmış, hiç kıpırdayamaz bir halde durup durduğuna böyle kolaycacık inanacak mıyız?

THEAİTETOS: O zaman, korkunç bir doktrini benimsemiş oluruz, Yabancı[1].

YABANCI: Öyleyse, onun, hayatı olmadığı, ama aklı olduğunu mu kabul edeceğiz?

THEAİTETOS: Nasıl kabul ederiz?

YABANCI: Öyleyse, onda hem hayatın, hem de aklın bulunduğunu kabul edip, buna rağmen, onun bunlara bir ruhun içinde sahip olduğunu inkâr mı edeceğiz?

THEAİTETOS: O, bunlara başka türlü nasıl sahip olabilir?

YABANCI: O halde, evrensel varlık'ın aklı da, hayatı da, ruhu da olacak, ama o, canlı olduğu halde, hiç hareket etmeden, olduğu yerde duracak, öyle mi[2]?

b *THEAİTETOS:* Bana kalırsa, bu hepten saçma olurdu.

---

kalır." *Etkilenme*'nin, *sükûnet*'e karşıtlığı, yukarıda (248b/c) örtülü bir şekilde, *Theaitetos*'da ise (156a) açıkça ifade edilmektedir.

1. "Korkunç doktrin", çünkü evrensel varlık (yani varlığın genel bütünü) Platon için kutsaldır; tıpkı *varlığın evrenselliği*'nin Fénelon için (*Lettres sur la Religion*, IV, 1) ve *kayıtsız ve şartsız varlık*'ın Malebranche için (*Entretiens sur la Métaphysique*, 2 ve 8) *–mutatis mutandis–* kutsal olduğu gibi.

2. Karş. Malebranche: "Tanrı, kollarını kavuşturup durmaz" (*Konuşma*, No. 4) ve *Kratylos*, 431b/c, Phaidros, 275c ve keza *Mezmur*, 113, âyet 12 ve dev. (Yetmişler çevirisi).

YABANCI: Öyleyse, hareket-eden'in ve hareket'in varlığını kabul etmemiz gerekiyor.

THEAİTETOS: Nasıl kabul etmeyiz ki?

YABANCI: O halde, şu sonuca varıyoruz, Theaitetos: önce, eğer hareketsizlikten başka bir şey yoksa, hiçbir yerde, hiçbir süjede, hiçbir obje için akıl yoktur, demektir.

THEAİTETOS: Kesinlikle.

YABANCI: Buna karşılık, eğer her şeyde intikal ve hareket bulunduğunu kabul edersek, bu da yine akıl'ı varlıklar sırasından silmemiz anlamına gelir.

THEAİTETOS: Nasıl?

YABANCI: Sence, sükûnetin olmadığı yerde, hal'de devamlılık, tavır'da devamlılık, obje'de devamlılık c gerçekleşebilir mi hiç?

THEAİTETOS: Hayır, asla.

YABANCI: Ne yani? Bu şartar ortada yokken, herhangi bir yerde aklın mevcut olduğunu, ya da gerçekleştiğini hiç gördün mü?

THEAİTETOS: Hiç görmedim.

YABANCI: İmdi, olanca muhakeme gücümüzle kendisiyle mücadele etmemiz gereken biri varsa, o da doğruluğunu kanıtlamak iddiasında olduğu herhangi bir tez uğruna bilimi, açık düşünceyi ya da akıl'ı inkâr eden kimsedir.

THEAİTETOS: Buna hiç şüphe yok.

YABANCI: Bu durumda, öyle görünüyor ki, filozofun ve bu değerleri başka bütün değerlerin üstünde tutan herkesin uyması gereken mutlak bir kural bulunuyor: ister Bir'i, ister Formlar'ın çokluğunu savunanların, Bü- d

tün'ün hareketsizliğini kabul ettirmeye çalışmalarına asla müsaade etmemek; öte yandan varlık'ı her yönde hareket eder göstermeye çalışanlara hiç kulak asmamak; buna karşılık –tıpkı her şeyi birden isteyen çocuklar gibi yapıp– ister hareketsiz, ister hareketli olsun, her şeyi benimsemek ve varlık'ın ve Bütün'ün aynı zamanda hem öyle, hem de böyle olduğunu söylemek lâzımdır[1].

THEAİTETOS: İşte, hakikatin ta kendisi.

YABANCI: Ne dersin? Şimdi artık varlık'ı, tanımımızla iyice sarıp sarmalamış görünmüyor muyuz?

THEAİTETOS: Hem de mükemmelen.

YABANCI: Ama, dur hele Theaitetos, sakın elimizden kaçmaya kalkışmasın; çünkü, bence onu incelemenin ne kadar kafa karıştırıcı bir iş olduğunu bilmenin zamanı geldi.

e *THEAİTETOS:* Gene ne var? Ne demek istiyorsun?

YABANCI: Ey, mutlu delikanlı, şu an varlık hakkında en koyu bilgisizlik içinde bulunduğumuzun farkında değil misin? Oysa biz, tanımlarımızla onun hakkında açık bir görüşe vardığımızı sanıyoruz.

THEAİTETOS: Ben, kendi hesabıma, buna inanıyordum ve hangi noktada yanıldığımızı pek iyi göremiyorum.

YABANCI: Öyleyse, bizim evvelce Bütün'ü sıcak ve
250a soğuk'la tanımlamaya çalışanlara sorduğumuz soruların, haklı olarak, bize de aynen sorulup sorulamıyacağını daha açık bir şekilde incele bakalım.

---

1. Karş. Aristoteles, *Metafizik*, 1012b, 23 ve dev.

THEAİTETOS: Hangi sorulardı onlar? Bir hatırlat bana.

YABANCI: Hay hay. Hattâ, seni de evvelce o kimseleri sorguladığım gibi sorgulayarak yapmaya çalışacağım bunu. Bu, aynı zamanda, araştırmamızda biraz daha ilerleme imkânını sağlıyacaktır bize.

THEAİTETOS: Güzel.

YABANCI: Haydi bakalım: sükûnet ve hareket, sence, mutlak olarak birbirinin karşıtı değil midir?

THEAİTETOS: Aksi iddia edilemez.

YABANCI: Ama, sen yine de hem onun, hem de bunun ve ikisinin de aynı derecede var olduklarını[1] kabul ediyorsun, değil mi?

THEAİTETOS: Şüphesiz, kabul ediyorum. b

YABANCI: Peki, sen onların var olduklarını kabul ederken, hem birinin, hem de diğerinin ve her ikisinin de aynı derecede hareketli olduklarını mı söylüyorsun?

THEAİTETOS: Hiç de değil.

YABANCI: Öyleyse, her ikisinin de var olduklarını söylediğinde, onların sükûnet halinde olduklarını mı söylüyorsun?

THEAİTETOS: Nasıl söyleyebilirim?

YABANCI: O halde, sen, varlık'ı harekete ve sükûnete katılan üçüncü bir şey olarak ruha koyuyorsun; ve sükûnetle hareketi âdeta dışarıdan kucaklıyan varlık'ın içinde toplıyarak ve onların varlık'la biraradalığına baka-

1. Burada bütün tartışma, sükûnet ve hareketin varlığının kabulü dolayısıyle, *hareket, sükûnet* ve *varlık* arasında kurulduğu görülen denklem ekseni çevresinde dönüyor.

rak, her ikisinin de var olduklarını söylüyorsun. Öyle değil mi?

THEAİTETOS: Sükûnetle hareketten birer varlık
c olarak söz ettiğimiz zaman, korkarım, varlık hakikaten üçüncü bir şey olarak ortaya çıkıyor.

YABANCI: O halde, varlık, "hareket ve sükûnet"in bütünü değildir; onlardan başka bir şeydir.

THEAİTETOS: Öyle olsa gerek.

YABANCI: Demek ki, varlık, kendi öz tabiatı itibarıyle, ne sükûnet, ne de hareket halindedir.

THEAİTETOS: Buna şüphe yok.

YABANCI: Öyleyse, varlık hakkında sağlam ve apaçık bir fikir edinmek istediğimizde, hangi yeni görüş noktasına çevirmemiz gerekiyor düşüncemizi?

THEAİTETOS: Gerçekten, hangisine?

d *YABANCI:* Bundan sonra, artık yeni bir görüş noktası bulmak kolay olmıyacaktır sanırım. Çünkü, hareket etmeyenin, sükûnet halinde olmaması mümkün mü? Ya da, hiçbir şekilde sükûnet halinde olmayanın, hareket halinde olmaması? Oysa, varlık, halen bize bu alternatifin dışında görünüyor açıkça. Böyle bir şey mümkün olabilir mi?

THEAİTETOS: Bundan daha imkânsız bir şey olamaz.

YABANCI: Bu konuda bir anıyı hatırlamamızda yarar var.

THEAİTETOS: Hangi anıyı?

YABANCI: Bizi yokluk konusunda sorguya çekip, bu adı hangi obje için kullandığımızı sorduklarında, ne

büyük bir kafa karışıklığına uğramıştık[1]. Hatırlıyor musun?

THEAİTETOS: Hatırlamaz olur muyum.

YABANCI: Peki, varlık konusunda şimdi uğradığımız kafa karışıklığı, o zamankinden daha mı küçük? e

THEAİTETOS: Gördüğüm kadarıyle, yabancı, bu seferki daha büyük, diyebilirim.

YABANCI: Öyleyse, şimdilik, zorlu sorunumuzun bu açıklamasıyle yetinelim. Ama, varlık ve yokluk bizi aynı derecede zora soktuğuna göre, belki ileride bunlardan birinin açık bir şekilde kendisini gösterip, ötekinin de aynı şekilde aydınlanmasına yol açacağını ümit edebiliriz. Yok, eğer her ikisi de kendini bize göstermiyecek olursa, 251a
o zaman, hiç olmazsa, argümantasyonumuza bu iki kör kaya arasından en elverişli geçidi açmaya çalışırız.

THEAİTETOS: Tamam.

YABANCI: O halde, şimdi şunu açıklayalım: nasıl oluyor da, tek ve aynı bir şeyi birden çok adla belirtiyoruz?

THEAİTETOS: Bir örnek gösterir misin?

YABANCI: Bildiğin gibi, "insan"dan söz ettiğimiz zaman, ona birçok ad vererek yaparız bunu[2]. Ona renk, şekil, boy, kusur, erdem atfederiz. İmdi, bütün bu ve buna benzer binlerce başka yüklemde, biz, yalnızca insanın b
varlığını onaylamakla kalmayız, aynı zamanda, iyinin ve sınırsız sayıda başka sıfatların varlığını da onaylarız. Bü-

1. Bkz. *yuk.*, 237c.

2. Bkz. Aristoteles, *Fizik*, 185b, 25 ve dev. ve Simplikios *ad loc* (Diels, s. 80-102).

tün başka şeyler için de bu böyledir: bunların herbirini bir tek olarak vaz'edip, hemen arkasından birçok olduğunu söyler ve onu birçok adla adlandırırız.

THEAİTETOS: Doğru söylüyorsun.

YABANCI: Gençlerin, ya da okul sıralarına geç oturmuş bazı yaşlıların, buna iştah açıcı bir lokma gözüyle bakacaklarını düşünüyorum. Öyle ya, ilk çıkagelen, hemen verilecek karşılığı önünde hazırlop bulacaktır: bir-
c çok, bir olamaz ve bir de, birçok olamaz[1]. Ve bunlar, bittabi, insan iyidir denmesini büyük bir zevkle yasaklayıp, yalnızca iyiye iyi ve insana insan denmesine cevaz verirler. Sanırım, sen de bu konuda gemi azıya almış gayretkeşlere sık sık rastlamaktasındır, Theaitetos: bazen, yaşını başını almış, bilgi dağarcıklarının tırıllığı yüzünden bu gibi şeyler karşısında coşup taşan ve, şüphesiz, büyük bilgelik eseri bir keşifte bulunduklarına inanan kimselerdir bunlar.

THEAİTETOS: Kesinlikle öyle.

YABANCI: Argümantasyonumuzun, her ne zaman, her ne görüşte olursa olsun, varlık üzerine ileri geri konuşanların hepsini kapsamına alması için, yalnız bizim son
d tartıştıklarımıza değil, fakat kendileriyle diyaloga girdiğimiz bütün herkese de şu soruları sorduğumuzu farzedelim.

---

1. Aristoteles'e göre, Lykophron gibi bazıları, *dır*'ı kaldırıyorlardı. Başka bazıları ise "insan beyazdır" diyecek yerde, "insan beyazlaştı" diyorlardı. Platon, *dır* kopülüne [koşaç] aşırı bir bağlılık göstermez (bkz. aş. 262d). O, Reuouvier'nin (*Logique*, I, s. 91) anladığından farklı bir anlamda olmak üzere, *ilişki ifade eden her işareti* ya da, daha doğrusu, kendi deyişiyle her *katılım*'ı kabul eder.

THEAİTETOS: Hangi soruları?

YABANCI: Herhangi bir şeyi başka bir şeyle birleştirmemiz yasak olduğu gibi, varlık'ı sükûnet ve hareketle birleştirmemiz de yasak mı olacak; ve biz, tam tersine, bunları birbirleriyle birleşemez, karşılıklı olarak birbirlerine katılamaz diye görüp, onlardan böyle mi söz edeceğiz? Yoksa, onların birbirleriyle birleşebileceklerini kabul edip, hepsini birbirine mi katacağız? Ya da, nihayet, on- e
lardan bazılarının buna kabiliyetli olup, diğerlerinin olmadığını mı söyliyeceğiz? Şu bizim adamların tercihinin, bu olabilirliklerden hangisine yöneldiğini söyleyebilir miyiz, Theaitetos?

THEAİTETOS: Doğrusu, ben bu konuda onlar adına verilebilecek bir cevap bulamıyorum.

YABANCI: Öyleyse, bu hipotezlerden herbirinin ne gibi sonuçlara yol açtığını görmek için, neden bu meseleleri birer birer çözmek istemiyorsun?

THEAİTETOS: Mükemmel bir fikir bu.

YABANCI: Dilersen, hiç değilse bir hipotez olarak, onların birinci iddiasının şu olduğunu kabul edelim: hiçbir şeyde, hiçbir şeyle, hiçbir bakımdan, hiçbir birleşme gücü yoktur. Böylece, gerek hareketin, gerekse sükûnetin mevcudiyete her türlü katılımı dışlanmış olmuyor mu?

THEAİTETOS: Kesinlikle. 252a

YABANCI: İyi ama, bunlardan herhangi biri, mevcudiyete hiçbir katılımı olmadan, var olabilir mi?

THEAİTETOS: Olamaz.

YABANCI: İşte, en azından, her şeyi bir anda tersyüz eder görünen bir sonuç: hem Bütün'ü hareketli sayanla-

rın, hem onun bir ve hareketsiz olduğunu iddia edenlerin, hem de varlıkları Formlar'a göre sıralayıp, onların ezelden ebede aynı kaldıklarını ileri sürenlerin tezlerini... Çünkü, bütün bu kimseler, ister gerçekten hareketli varlıktan, ister gerçekten hareketsiz varlıktan söz etsinler, daima bu yüklemi varlık'a zıt sayarlar.

THEAİTETOS: Orası muhakkak.

b *YABANCI:* Bundan başka, bütün'ü bazen bir yapan, bazen de onu parçalara bölenler, bunu ister sayıca sonsuzluğu birlik'e indirgeyerek, ya da birlikten sonsuzluk çıkararak, ister birliği sonlu sayıda unsurlara bölerek, ya da sonlu sayıda unsurları biraraya getirerek yapsınlar; ister bu ikili oluş'u bir gel-git olarak, ya da ezelî ve ebedî bir birarada-var-olma olarak takdim etsinler, bu hiç önemli değildir: eğer ortada birleştirilebilecek bir şey yoksa, bütün bunlardan söz etmek, hiçbir şeyden söz etmemek demektir.

THEAİTETOS: Doğru.

YABANCI: Fakat, bütün bu kişiler içinde, tezleri en gülünç olanlar, başkasıyle birlikte bulunan varlık'ın, bu birliktelik dolayısıyle, asla kendi adından başka bir ad alamıyacağını ileri sürenlerdir[1].

c *THEAİTETOS:* Nasıl?

YABANCI: Şöyle ki, onlar, her konuda, "varlık" kelimesini kullanmak zorundadırlar; hem yalnız onu değil, "ayrı", "başka", "kendisi" ve bunun gibi daha binlerce

1. Platon, burada, üç zıtlığı birbirine bağlıyor: *hareket ve sükûnet, bir ve birçok, başka ve aynı*, bkz. *Theaitetos* (180d/c), *Parmenides* ve *Sofist*

determinasyonu[1]... Bunları bir yana atmaya, konuşmalarında bunlara yer vermemeye güçleri yetmeyen bu kimselerin, başkaları tarafından çürütülmelerine gerek yoktur. Denildiği gibi, onlar kendi düşmanlarını, kendi çürütücülerini kendi içlerinde taşırlar; ve kendilerini, kendi içlerinden yeren bu sesi, tıpkı şu garip Eurykles gibi, her gittikleri yere birlikte götürürler.

THEAİTETOS: Benzetmen çok çarpıcı, çok da doğ- d ru.

YABANCI: Buna karşılık, bütün şeylere birbirleriyle birarada bulunabilme kabiliyeti verirsek ne olur?

THEAİTETOS: Bak işte bu soruyu ben de çözebilirim.

YABANCI: Nasıl?

THEAİTETOS: Şöyle: bu takdirde, hareket ve sükûnet birleşeceklerinden, hareket mutlak sükûnete dönüşür, sükûnet de hareketlenirdi[2].

YABANCI: Oysa, hareketin hareketsiz, sükûnetin de hareketli olması tamamen imkânsızdır, zorunlu olarak imkânsızdır, sanırım.

THEAİTETOS: Hiç şüphesiz.

YABANCI: Bu durumda, geriye üçüncü hipotez kalıyor.

THEAİTETOS: Öyle.

---

1. Gerçekten de, onlar, şeyler arasında her türlü yüklem ilişkisini dışlamak için, şöyle demek mecburiyetindedirler: "her şey kendi kendisidir, başka bütün şeylerden ayrıdır"; ve böyle demekle de ona birçok nitelikler yüklemiş olurlar. Eurykles, bir vantrilok idi (bkz. Aristophanes, *Yabanarıları*, mm. 1017-1020).

2. Karş. Plotinos, *Enneades*, VI, 11, 7, *ad fin.*

e *YABANCI.* İmdi, şu hipotezlerden birinin mutlaka doğru olması gerekir: ya her şey birbiriyle birleşebilir, ya hiçbir şey hiçbir şeyle birleşmez, ya da bazı şeyler birbirleriyle birleşir, bazıları birleşmez.

THEAİTETOS: Başka türlü olamaz.

YABANCI: Ama, ilk iki hipotezin imkânsız olduğunu gördük.

THEAİTETOS: Evet.

YABANCI: Demek ki, doğru cevap vermek isteyen bir kimse, ancak sonuncusunu ileri sürebilir.

THEAİTETOS: Kesinlikle.

253a *YABANCI:* İmdi, birleşme bazen kabul, bazen reddedildiğine göre, durumu aşağı yukarı harflerinkiyle aynıdır. Çünkü, harflerin de bazıları birbirine uyar, bazıları uymaz[1].

THEAİTETOS: Çok doğru.

YABANCI: Ama, sesliler, bütün öteki harfler arasında bir bağ gibi tedavül ettiklerinden, diğerlerinden farklı durumdadırlar, şüphesiz. Hattâ, onlardan biri olmadan, ötekilerin birbirleriyle birleşmesi imkânsızdır denilebilir.

THEAİTETOS: Elbette.

YABANCI: Peki, hangi harflerin biraraya gelebileceğini, her önüne gelen bilebilir mi; yoksa, bu işi ustaca yapmak isteyene bir sanat mı gerekir?

THEAİTETOS: Evet, bir sanat gerekir.

---

1. Atomculardan sonra, harflerin bu şekilde örnek gösterilmesi konusunda (Aristoteles, *Metaf.* 985b, 15 ve dev.; *Peri geneseos kai phtoras*, 315b, 6 ve dev.); bkz. diyaloglardan *Kratylos* 393d, 424c-426d, *Dev* 368d, *Philebos* (17a-18e, vs. harfler ve sesler).

YABANCI: Hangi sanat?

THEAİTETOS: Gramer.

YABANCI: Tiz ve pes perdeler için de öyle değil mi- b
dir? Bunlardan hangilerinin uyumlu, hangilerinin uyumsuz olduğunu bilmek sanatına sahip olan müzisyen; bu sanattan hiç bir şey anlamayan ise müziğe yabancı değil midir?

THEAİTETOS: Elbette öyledir.

YABANCI: Başka her alanda da, işi bilmekle bilmemek arasında aynı farkları görürüz.

THEAİTETOS: Pek tabiî olarak.

YABANCI: O halde, cinsler de –kabul etmiş olduğumuz gibi– karşılıklı olarak bu tür karışımlara elverişli olduklarına göre, söylemlerin akışı içinde bize kılavuzluk edecek bir bilime –yani hangi cinslerin karşılıklı olarak iyi uyumlu ve hangilerinin uyuma yanaşmaz olduğunu; bütün c
cinsler arasında sürekliliği sağlıyarak, bunların çeşitli kombinezonlarını mümkün kılan ya da, aksine, bölünmeler söz konusu ise, kümeler arasında bu bölünmelere neden olan başka cinsler bulunup bulunmadığını doğru olarak gösteren bir bilime– mutlaka ihtiyacımız yok mudur?

THEAİTETOS: Böyle bir bilime, hattâ belki bilimlerin en yücesi diyebileceğim bir bilime nasıl ihtiyacımız olmaz?

YABANCI: Öyleyse, şimdi bu bilime ne ad vereceğiz, Theaitetos? Sakın, Zeus bizi, haberimiz olmadan, özgür insanların bilimi üzerine düşürmüş olmasın; sofisti ararken, onu bulmadan önce filozofu bulmuş olmayalım?

THEAİTETOS: Ne demek istiyorsun?

YABANCI. Böyle cinslere ayırmak ve aynı bir formu d

başka biri yerine, başka bir formu da aynı biri yerine asla almamak: diyalektik biliminin işi demez miyiz buna biz?

THEAİTETOS: Evet, öyle deriz.

YABANCI: Bunu yapabilecek güçte olan bir kimse, herbiri diğerlerinden ayrı bir formlar çokluğu arasından her istikamette yayılmış tek bir form; birbirlerinden farklı bir formlar çokluğunu dıştan kaplayan bir form; kendi birliğini kaybetmeksizin bir kümeler çokluğu içinde yayılmış tek bir form; ve nihayet, mutlak bir yalnızlık içinde olan birçok form bulunduğunu görebilecek kadar nü-
e fuzlu görüşe sahip demektir. İmdi, bunu yapabilecek güçte olmak, cinsleri birbirinden teker teker ayırmak ve herbiri için hangi birleşmelerin mümkün olup, hangilerinin olmadığını bilmektir.

THEAİTETOS: Kesinlikle öyle.

YABANCI: İmdi, bu yeteneği, bu diyalektik yeteneğini, sanırım, ancak tam bir sâfiyet ve adaletle felsefe yapan kişiye, yalnız ona, lâyık görürsün.

THEAİTETOS: Başka kime lâyık görülebilir ki?

254a *YABANCI:* İşte, filozofu arayacak olursak, onu, şimdi ya da şimdiden sonra, nerede bulabileceğimizi böylece görmüş olduk. Gerçi, onu da ayan beyan görmek kolay değildir. Ama, onu görmenin güçlüğü, hiç de sofisti görmenin güçlüğüyle aynı türden değildir.

THEAİTETOS: Ya nasıldır?

YABANCI: Sofist, yokluk'un karanlığında barınır, orada yaşaya yaşaya karanlığa uyum sağlamıştır, tam olarak ele geçirilebilmesinin güçlüğünü, sığınağının karanlık olmasına borçludur. Doğru değil mi?

THEAİTETOS: Öyle görünüyor.

YABANCI: Oysa, filozof sürekli olarak varlığın formu üzerinde düşünür ve bu bölgenin gözalıcı parlaklığı dolayısıyle onun görülmesi de hiç kolay olmaz. Çünkü, sıradan bir ruhun gözleri, bakışlarını sürekli olarak ulûhi- b
yet üzerinde toplıyabilecek güçte değildir.

THEAİTETOS: Bu da, önceki kadar doğru görünen bir açıklama.

YABANCI: Eğer istersek, az sonra onun hakkında daha etraflı bir araştırma yaparız. Ama, sofiste gelince, onu adamakıllı incelemeden asla bırakmıyacağımız açıkça ortada, sanırım.

THEAİTETOS: İyi söyledin.

YABANCI: Demek ki, cinslerden bazıları karşılıklı olarak birleşmeye yatkın, bazıları ise değil; bazıları, bunu ancak başka birkaçıyle kabul ederken, bazıları bunu birçoğu ile kabul etmekte; ve, nihayet, bazıları da, her yere c
nüfuz edebildiklerinden, hiçbir engelle karşılaşmadan hepsiyle birleşebilmektedirler. Bu konuda anlaşmış olduğumuza göre, şimdi artık bize yapacak tek bir şey kalıyor: argümantasyonumuzun gidişatına uyarak, incelememizi sürdürmek. Gerçi, incelememizi formların evrensel toplamını kapsarcasına geniş tutmayacağız, yoksa bu çokluğun içinde ipin ucunu kaçırmamız tehlikesi vardır. Fakat, en önemli sayılanlarından birkaçını ele alıp, önce herbirinin tek başına ne olduğunu, sonra da karşılıklı birleşmeye ne ölçüde yatkın olduklarını göreceğiz. Böylece, varlık'ı, ya da yokluk'u tam bir açıklıkla kavramaya güç yetiremesek bile, eğer tesadüfen bir yolunu bulup, yokluk'un gerçekten yokluk olduğunu söyleyerek, işin içinden zararsızca çıkabilirsek, hiç olmazsa, şu araştırmamız d

elverdiği ölçüde, meseleye bir açıklama getirememiş olmaktan kurtuluruz.

THEAİTETOS: Evet, böyle yapmak gerek.

YABANCI: İmdi, cinslerin en büyükleri, bizim gözden geçirdiklerimizden başkası değildir: yani varlık'ın kendisi, sükûnet ve hareket.

THEAİTETOS: Hem de, çok çok büyükleri.

YABANCI: Öte yandan, bunlardan son ikisinin, birbirleriyle karışamıyacaklarını söyledik.

THEAİTETOS: Orası muhakkak.

YABANCI: Fakat, varlık, her ikisiyle de karışabilir[1], çünkü netice itibarıyle her ikisi de vardır.

THEAİTETOS: Hiç şüphesiz.

YABANCI: Öyleyse, toplam üç eder.

THEAİTETOS: Apaçık bir şey.

YABANCI: Demek, bunların herbiri, öteki ikisinden başka ve kendi kendisinin aynıdır.

e *THEAİTETOS:* Evet.

YABANCI: Biz, "aynı" ve "başka" derken, ne demiş oluyoruz? Bunlar, ilk üçünden farklı iki cins midirler – her zaman, zorunlu olarak, onlarla karışmış durumda olmalarına rağmen? Ve, dolayısıyle, onları üç değil de beş varlık olarak mı görmemiz gerekir? Yoksa, bu "aynı" ile
255a "başka", sakın bizim, önceki terimlerin bazılarına, bilmeden, verdiğimiz başka adlar olmasın?

---

1. Varlık, var olan her şeye olduğu gibi, sükûnet ve hareket'e de *katılır*, yani bunlarla birleşir veya bunların *yüklemi* olabilir. Varlık'ın sükûnet'le hareket'in bir *karması*, bir kompozisyonu olduğu fikri ise, Platon'un şiddetle karşı çıktığı bir modern yanlış anlamadır (bkz. *yuk.* 250c).

THEAİTETOS: Olabilir.

YABANCI: Ama, burada, "başka" ya da "aynı" olanın, hareket - sükûnet çifti olmadığı kesindir.

THEAİTETOS: Neden o?

YABANCI: Çünkü, bunları, hareket ve sükûnet'e ortaklaşa ne kadar yüklersek yükleyelim, bu yüklemin onlardan biri ya da diğeri olması mümkün değildir.

THEAİTETOS: Niçin?

YABANCI: Çünkü, o an, hem hareket hareketsizleşecek, hem de sükûnet hareketlenecektir. Öyle ya, onlardan biri bu çifte katıldığı gibi, çiftlerden birini, kendi öz doğasını karşıt doğaya dönüştürmek zorunda bırakacaktır, b
çünkü onu kendi karşıtına katmış olacaktır.

THEAİTETOS: Muhakkak.

YABANCI: Ama, hareket ve sükûnet, hem "aynı"ya, hem de "başka"ya katılırlar.

THEAİTETOS: Evet.

YABANCI: Şu halde, hareket'in "aynı", ya da "başka" olduğunu söylemekten kaçınmalıyız; keza, sükûnet'in de öyle.

THEAİTETOS: Gerçekten de, bundan kaçınmalıyız.

YABANCI: Peki öyleyse, varlık'la "aynı"ya tek bir şey gözüyle mi bakmamız gerekiyor?

THEAİTETOS: Belki.

YABANCI: Ama, varlık'la "aynı" arasında eğer hiçbir fark yoksa, bu sefer de hareket ve sükûnet'ten bahse- c
derken, bunların var olduklarını söylediğimiz zaman, birer varlık olmaları itibarıyle, aynı olduklarını söylemiş oluruz.

THEAİTETOS: Oysa, büsbütün imkânsız bu.

YABANCI: O halde, aynı ile varlık'ın bir olmaları da imkânsızdır.

THEAİTETOS: Evet, sonuçta öyle.

YABANCI: Öyleyse, önceki üç şekle, dördüncü olarak "aynı"ya da katacak mıyız?

THEAİTETOS: Elbette.

YABANCI: Peki, ya "başka"yı? Onu da beşinci cins olarak mı, alacağız? Yoksa, "başka"yı ve varlık'ı tek bir cinse ait iki ad olarak mı görmemiz gerekiyor?

THEAİTETOS: Belki.

d *YABANCI:* Ama, bazı varlıkların kendi başlarına, bazılarının ise ancak bazı ilişkiler içinde var olduklarını, kabul edersin sanırım[1].

THEAİTETOS: Elbette.

YABANCI: Oysa, ancak başka bir şeye nispetle bir şeye "başka" denir, öyle değil mi?

THEAİTETOS: Şüphesiz öyle.

YABANCI: Eğer varlık ve "başka" tamamen farklı olmasalardı, bu olamazdı. "Başka"nın, tıpkı varlık gibi, iki form'a birden katıldığını farzedersek, o zaman, herhangi bir "başka", başka bir şeye katılmadan da "başka" e olabilir. Oysa, şunu kesin olarak belirlemiş bulunuyoruz: başka olan her şey, zorunlu olarak, ancak başka bir şeye nispetle başkadır.

THEAİTETOS: Doğru söylüyorsun.

YABANCI: O halde, "başka"nın doğasını da, belirlemiş olduğumuz formlar arasında, beşinci olarak saymamız gerekiyor.

---

1. Bu ayrımın, yüklemleme problemi bakımından taşıdığı önem konusunda bkz. Simplikios tarafından nakledilen Eudemos'a ait fragmanlar (in Aristoteles *Fizik*., Diels, 97/8 ve 120).

THEAİTETOS: Evet.

YABANCI: Ve de, onun bütün bu formlara yayılmış durumda olduğunu kabul edeceğiz. Çünkü, söz konusu formların herbiri, geri kalanlarına göre başka'dır; ama öz doğasından dolayı değil, "başka" formu'na katıldığı için.

THEAİTETOS: Elbette.

YABANCI: Şimdi, bu beş formu birer birer ele alarak, onlar hakkında şunları söyleyebiliriz.

THEAİTETOS: Neleri?

YABANCI: Önce hareketi alalım: o, sükûnet'ten mutlak olarak başkadır. Böyle diyor muyuz, demiyor muyuz?

THEAİTETOS: Böyle diyoruz.

YABANCI: Öyleyse, hareket, sükûnet değildir.

THEAİTETOS: Kesinlikle değildir.

YABANCI: Ama, o, yine de vardır, çünkü varlık'a 256a katılır.

THEAİTETOS: Evet, vardır.

YABANCI: Şunu da ekliyelim: hareket, "aynı"dan başkadır.

THEAİTETOS: Öyledir.

YABANCI: Öyleyse, o, "aynı" değildir.

THEAİTETOS: Elbette değildir.

YABANCI: Ama, o, yine de aynıdır, çünkü daha önce de söylediğimiz gibi, her şey aynı'ya katılır[1].

THEAİTETOS: Muhakkak.

---

1. Bkz. *yuk.* 254d. Her varlığın kendi kendisiyle bu aynılığı, onun öz determinasyonunun ve başkasıyle her türlü karışıma direncinin temelini teşkil eder. Hegel'in *kendisi-için-varlık*'ı (*Mantık*, I) gibi bir şeydir bu, ama Platon'da daha açıktır.

YABANCI: O halde, hareket, hem aynı'dır, hem de aynı değildir: bunu kabul etmek ve bundan hiç rahatsız olmamak gerekir dediğimiz zaman, bunu aynı nispetlere
b göre demiyoruz. Ona, aynı dediğimizde, bize böyle dedirten, onun, kendi kendisine nispetle "aynı"ya katılmasıdır. Onun aynı olduğunu reddettiğimizde ise, onun "başka" ile birlikteliğiden dolayı böyle yapıyoruz; çünkü, bu birliktelik, onu "aynı"dan ayırıp, aynı-değil, yani başka yapmıştır. Dolayısıyle, bu durumda ona, haklı olarak, "aynı değil" diyoruz.

THEAİTETOS: Çok haklı olarak.

YABANCI: O halde, hareket, herhangi bir surette sükûnet'e katılabilseydi, ona durağan demekte hiçbir gariplik olmazdı, öyle değil mi?

THEAİTETOS: Eğer cinsler arasında bazılarının birbirleriyle karışmaya yatkın olup, bazılarının öyle olmadığını kabul etmemiz gerekiyorsa, bu bilâkis, tamamen doğru olurdu.

c *YABANCI:* Bunun kanıtlamasını, şimdiki kanıtlamadan önce yapmıştık zaten; cinslerin doğasının böyle olduğunu ispatlamıştık.

THEAİTETOS: Apaçık ortada bu.

YABANCI Öyleyse, devam edelim: hareket, aynı'dan ve sükûnet'ten başka olduğu gibi, "başka"dan da başka mıdır?

THEAİTETOS: Zorunlu olarak.

YABANCI: Demek ki, hareket, bir bakıma göre başka-değil, şimdi yürüttüğümüz muhakemeye göre ise başka'dır.

THEAİTETOS: Doğru.

YABANCI: Peki, sonra? İncelemeye aldığımız cinslerin beş ayrı cins olduğu üzerinde mutabık olduğumuza d göre, hareket'in ilk üç cinsten başka olduğunu kabul edip, dördüncüsünden başka olmadığını mı iddia edeceğiz?

THEAİTETOS: Öyleyse, çare? Sayıyı, az önce elde etmiş olduğumuz rakamın altına indirmeyi kesinlikle kabul edemeyiz.

YABANCI: Çare, hiç yılmadan, bütün gücümüzle, şu formülü savunmamızdadır: hareket, varlık'tan başka'dır.

THEAİTETOS: Buna şek şüphe yok.

YABANCI: Şu halde, besbelli ki hareket, aslında yokluk'tur. O, ancak varlık'a katılmakla varlık kazanır.

THEAİTETOS: Evet, besbelli.

YABANCI: Öyleyse, yalnız hareket'te değil, bütün cinslerde de yokluk'un bir varlık'ı vardır. Çünkü, bütün cinslerde, başka'nın doğası, onların herbirini varlık'tan e başka yapar ve, böyle yapmakla da, onları yokluk'a dönüştürür. Böylece, evrendeki bütün cinslerin hem yokluk; hem de, bunun aksine, varlık'a katıldıkları için, varlık olduklarını söyleyebiliriz ve onlara varlık diyebiliriz.

THEAİTETOS: İkisi de mümkün.

YABANCI: Her şeklin çevresinde, bir sürü varlık ve sonsuz miktarda yokluk vardır[1].

THEAİTETOS: Öyle görünüyor.

YABANCI: Öyleyse, varlık'ın kendisinin, geri kalan 257a bütün cinslerden başka olduğunu söylememiz gerekiyor.

---

1. "Benim elim, başım değildir; iskemlem, odam... değildir. Elim, sonsuz sayıda yokluğu, olmadığı her şeyin yokluğunu içerir." (Malebranche, *Entretien avec un philosophe chinois*).

THEAİTETOS: Zorunlu olarak.

YABANCI: Gördüğümüz gibi, ne kadar çok başka varsa, varlık da o kadar yoktur. Varlık, başkalar değildir; o, biricik kendi kendisidir. Başkalar'a gelince, onlar, sayılarının olanca sonsuzluğu içinde, yokturlar.

THEAİTETOS: Son tahlilde öyle.

YABANCI: Cinslerin doğası karşılıklı birlikteliği şart koştuğuna göre, burada da rahatsız olmamızı gerektiren bir şey yoktur. Bu konuda bize hak vermek istemiyen kimsenin, daha önceki argümantasyonlarımızın sonuçlarını kendi dâvasından yana çevirmeye kalkışmadan önce, bizzat bu argümantasyonları dâvasından yana çevirmesi icap eder.

THEAİTETOS: Çok haklı bir istekte bulunuyorsun.

b *YABANCI:* Şu noktayı da göz önünde bulundurmalıyız.

THEAİTETOS: Nedir o?

YABANCI: Biz, yokluk'tan söz ettiğimiz zaman, hiç de, sanılabileceği gibi, varlık'ın karşıtı bir şeyi kastetmiyoruz, yalnızca varlık'tan başka bir şeyden söz ediyoruz.

THEAİTETOS: Nasıl?

YABANCI: Meselâ, "büyük-olmayan" bir şey dediğimiz zaman, sen, bu deyimle, eşit olan bir şeyi değil de, küçük olan bir şeyi kastettiğimizi mi düşünürsün[1]?

THEAİTETOS: Neden bunu kastedelim ki?

YABANCI: Öyleyse, inkâr'ın karşıtlık demek olduğu

---

1. Beyaz-olmayan demek, siyah, kırmızı, yeşil, vs. demektir. Beyaz ve kırmızı farklıdırlar, ama karşıt değildirler (Goblot, *Logique*, s. 94.

iddia edilecek olursa, bunu asla kabul etmiyeceğiz ve şunu savunmakla yetineceğiz: inkârdan önce gelen kelimeleri ya da, daha doğrusu, bu kelimelerin delâlet ettikleri c
şeyleri izleyen "olmayan" veya "değil" gibi inkâr deyimleri, ancak "-den başka bir şeydir" anlamına gelir, o kadar[1].

THEAİTETOS: Kesinlikle öyle.

YABANCI: İzin verirsen bir noktayı daha belirtmek istiyorum.

THEAİTETOS: Hangisi?

YABANCI: Başka'nın doğası, bilimle aynı şekilde parçalara bölünüyormuş gibi görünüyor bana.

THEAİTETOS: Nasıl yani?

YABANCI: Bilim de birdir, şüphesiz. Ama, belirli bir konu ile uğraşmak üzere ondan ayrılan parçaların herbiri, kendine özgü bir ad alır: nitekim, bu nedenledir ki, biz, d
birçok sanattan ve bilimden söz etmekteyiz.

THEAİTETOS: Çok doğru.

YABANCI: İşte, başka'nın doğası olan bu birliğin parçaları da, aynı şekilde spesifikleşir.

THEAİTETOS: Belki; ama, açık seçik ne şekilde?

YABANCI: Başka'nın, güzel'e karşıt bir parçası var mıdır?

THEAİTETOS: Vardır.

1, "Bir ilişkiyi tasdik etmeden, başka bir ilişkiyi inkâr etmek mümkün değildir; ve az çok, ya da zımnen ifade edilmiş olan bu tasdik, süjeyi az ya da çok sınırlar. Fakat, mantık gereği olarak, *A-olmayan* formülü, *A'dan başka her şey* demektir ve başka hiçbir anlama gelmez" (Renouvier, *Logique*, s. 149).

YABANCI: Bu parçaya adsızdır mı diyeceğiz, yoksa özel bir adı vardır mı diyeceğiz?

THEAİTETOS: Bir adı vardır: çünkü, bizim güzel-olmayan dediğimiz şey, ancak güzel'in doğasma nispetle başka'dır.

YABANCI: Peki öyleyse, şimdi sana sorum şu.

e *THEAİTETOS:* Ne?

YABANCI: Güzel-olmayan, netice itibarıyle, belirli bir cinsten alınarak[1], başka bir varlık'la karşıtlaştırılmış bir varlık değil midir?

THEAİTETOS: Öyledir.

YABANCI: O halde, öyle görünüyor ki, güzel-olmayan, varlık'ın varlık'a belirli bir karşıtlığından ibarettir.

THEAİTETOS: Çok doğru.

YABANCI: Ne yani? bu hesapça, güzel daha çok var, güzel-olmayan daha az var mı olacak?

THEAİTETOS: Ne münasebet.

258a *YABANCI:* Öyleyse, büyük-olmayan ile büyük'ün kendisinin aynı derecede var olduklarını söylememiz gerekiyor.

THEAİTETOS: Evet, aynı derecede.

YABANCI: Öyleyse, doğru-olmayan'ı da doğru ile aynı sıraya koymalıyız, çünkü bunların hiçbiri, hiçbir şekilde, diğerinden daha çok var değildir, öyle mi?

THEAİTETOS: Elbette.

---

1. Düşünce gayet açık: *güzel-olmayan, herhangi bir cinsten* (*ab uno quopiam genere*, Apelt) değil, *belirli bir cinsten (tinos enos genous)* ayrılmıştır. Çünkü, söylendiği gibi, o, *başka* cinsinden ayrılmış bir türdür; nasıl ki, *bilimler* de *bilim*'in türleridir. Metin sağlamdır, yapılacak herhangi bir düzeltme bir hatâ oluşturur.

YABANCI: O halde, geri kalan her şeye de aynı formülü uygulayabiliriz demektir, çünkü başka'nın doğası –gördüğümüz gibi– varlıklar arasında yer almaktadır; ve eğer o, varlık ise, onun parçaları da, zorunlu olarak herhangi bir şekilde kendilerini varlık olarak vaz'etmek hakkına sahiptirler.

THEAİTETOS: Hiç şüphesiz.

YABANCI: İmdi, görünen o ki, başka'nın doğasının bir parçası ile varlık'ın bir parçası birbirleriyle karşılaştıkları zaman, bu karşıtlık, denilebilir ki varlık'ın kendi- b
sinden daha az varlık değildir[1]; çünkü, bu karşıtlık asla varlık'ın aksini ifade etmez; yalnızca, varlık'tan başka bir şeyi ifade eder. Öyle değil mi?

THEAİTETOS: Besbelli öyle.

YABANCI: Öyleyse, ne ad vereceğiz ona?

THEAİTETOS: Onun, düpedüz, yokluk olduğu açıkça görülüyor: sofist dolayısıyle aramakta olduğumuz yokluk.

YABANCI: Yani o da, senin dediğin gibi, var olmaktan yana başka hiçbir şeyden aşağı değil mi? Öyleyse, tıpkı büyük'ün büyük, güzel'in güzel, büyük-olmayan'ın büyük-olmayan, güzel-olmayan'ın güzel-olmayan olduğu gibi, var-olmayan'ın [yokluk'un] da, sarsılmazcasına, kendi öz doğasına sahip olduğunu; ve keza yokluk'un da c

1. Karş. *Parmenides: Var olmayan Bir* de, tıpkı *var olan Bir* kadar bilinebilir ve teşhis edilebilir, "çünkü, biz, bu var olmama'nın süjesinin ne olduğunu ve onun Başkalar'dan farklı bulunduğunu daha az biliyor değiliz" (160e). Burada, ters yönde, ama temelde benzer bir muhakemeyle, yokluk'un içeriğinin belirli olduğu ve bunun *pozitif bir fark (: varlıktan başka olan)* oluşturduğu gösteriliyor.

yokluk olup, formlar çokluğunun oluşturduğu topluluğun bir cüz'ünü teşkil ettiğini[1], hiç çekinmeden, ilân edecek miyiz, yoksa yokluk hakkında hâlâ bazı çekincelerimiz bulunuyor mu? Ne dersin, Theaitetos?

THEAİTETOS: Hayır, hiçbir çekincemiz bulunmuyor.

YABANCI: Farkında mısın, bu konuda Parmenides'e meydan okumamız, bizi, onun aşılmasını yasaladığı sınırların ötesine götürmüş bulunuyor.

THEAİTETOS: Hangi hususta?

YABANCI: Araştırmamızı, onun, girmemizi yasakladığından çok daha geniş bir alanda ilerlettik ve ona karşı ispatlamalar yaptık.

THEAİTETOS: Nasıl?

d *YABANCI:* Hatırladığıma göre, o, şöyle diyordu[2].

Hayır, asla edemezsin zorla var-olmayan'ı var;
Sen bu araştırma yolundan uzak tut düşünceni.

THEAİTETOS: Evet, gerçekten, o, böyle diyordu.

YABANCI: Oysa, biz, yalnız var-olmayanlar'ın var

---

1. "Büyük'ün büyük, vs. olduğu" sözü, yukarıda (258a) büyük'ün de büyük-olmayan kadar var olduğuna dair söylenenleri hatırlatmaya mâtuf bir göndermedir. "Yokluk'un da yokluk olduğu" sözüne gelince, bu da daha önceki kanıtlamalar (256d/e) hatırlandığında doğruluk kazanıyor. "Var-olmayan, yokluk'tur" formülü, daha önce Gorgias tarafından kullanılmıştır (*Peri Physeos e per Tu Me Ontos [Doğa ve Yokluk Üzerine]*, in Sekstos o Empeirikos, *Pros Dogmatikus kai pros Mathematikus [Dogmatiklere ve matematiğe karşı]*, 6). Aynı formül, *Parmenides*'de, var-olmayan Bir, yok-olan'dır (162a/b) tezini kanıtlamak için kullanılır. *Sofist*'te, bu ustalıklı diyalektikler, metafizik ispatlamaya dönüştürülüyor.

2. Bkz. *yuk.*, 237a.

olduğunu göstermekle kalmadık, yokluk şeklinin kendisini de tümüyle gün ışığına çıkardık. Çünkü, hem bir "başka" doğası bulunduğunu, hem de bunun, kendini e
bütün varlıkların karşılıklı ilişkilerine yaydığını gösterdik ve sonra da varlık'a karşı olan başka'nın her parçası için, hiç yılmadan: işte, gerçekte yokluk budur, dedik.

THEAİTETOS: Bana kalırsa, bu söylediğimiz, mutlak hakikatin ta kendisi, yabancı.

YABANCI: O halde, tam da yokluk'un, varlık'ın aksi olduğunu açıkça ortaya koyduğumuz sırada, onun var olduğunu ileri sürmeye kalkıştığımız söylenmesin bize. Biz, varlık'ın, o ne idüğü belirsiz aksine çoktan elveda demiş bulunuyoruz, çünkü onun var olup olmadığını, aklî 259a
ya da gayriaklî olduğunu bilmek umurumuzda değil. Yokluk hakkındaki tanımımıza gelince, muarızlarımız, ya onu çürüterek bizi onun yanlışlığına ikna etmeli, ya da –eğer buna güçleri yetmiyorsa– bizim dediklerimizi demeyi kabul etmelidirler[1]. Cinsler arasında karışım vardır. Varlık ve "başka" bunların hepsine dühul eder ve karşılıklı olarak iç içe geçerler. Böylece, varlık'a katılan "başka", bu katılım dolayısıyle, vardır. Ancak, o, asla, katıldığı şey değildir, ondan başka'dır; ve varlık'tan başka olduğu içindir ki, apaçık bir zorunlulukla, yokluk'tur. Varlık'a gelince, o da başka'ya katıldığı için, geri kalan cinslerin b
tümünden başka olacaktır. Cinslerin tümünden başka olan varlık, böylece, ne onlardan tek başına alman herhangi biridir, ne de kendisi eksik bütün başkalar'ın toplamıdır. Öyle ki, varlık yine şüphe götürmez bir şekilde, binlerce

1. Aşağıdaki satırlar, 251a'dan itibaren bütün tartışmayı özetliyor.

ve binlerce defa yok olduğu gibi, "başkalar" da, tek tek ya da genel toplamlarıyle, hem vardırlar, hem de birçok bakımdan yokturlar.

THEAİTETOS: Doğru.

YABANCI: Bu zıtlıklara inanmayı reddedenler, konuyu araştırmalı ve bizim söylediklerimizin daha iyisini
c bulup söylemelidirler. Ama, kanıtları çeşitli yönlere çekip, keyfince eğip büktükten sonra, zor bir icatta bulunduğunu sanmak, çabaya değmez şeyler için çaba harcamak demektir[1]. Şu an ileri sürdüğümüz kanıtlar, bunu doğruluyor. Gerçekten de, bunlarda ne gösterişli bir icat, ne de zorlu bir keşif var. Oysa, güzel olduğu kadar güç olan şey asıl şudur.

THEAİTETOS: Nedir?

YABANCI: Daha önce de söyledim[2]: her önüne gelenin yürütebileceği o sözüm ona incelikli muhakemeleri bir yana bırakıp, bilâkis, bir argümantasyonun gidişini adım adım ve eleştire eleştire takip edebilmek; ve o, ister
d başka olanın belli bir bakımdan aynı, ister aynı olanın yine belli bir bakımdan başka olduğunu iddia etsin, onu, bizzat bu belli bakıma ve her iki iddiada da benimsediği görüş noktasına göre tartışabilmek gerekir[3]. Yoksa, her-

1. Muhtemelen İsokrates'ten alınma olan buna benzer bir kelime oyunu için bkz. *Euthydemos*, 304e.

2. Bir ve birçok üzerine sözümona incelikli muhakemelere (251b) gönderme yapılıyor. İlk çıkagelen, bunları önünde hazırlop *(panti prokseiron)* bulur ve kendini "büyük bilgelik eseri bir keşif" yapmış sanır.

3. Renouvier'nin observasyonlarıyle karşılaştırınız (*Traité de Logique*, I, s. 72).

hangi bir tarzda aynı'nın başka; büyük'ün küçük; benzer'in farklı olduğunu göstermek ve bu zıtlıkları argümantasyonlarda sürekli olarak sergilemekten zevk almak, katiyen hakikî eleştiri değildir: bunun, gerçekle ilk temasta alelacele devrişilmiş bir meyveden başka bir şey olmadığı açıkça bellidir.

THEAİTETOS: Şüphesiz.

YABANCI: Gerçekten de, sevgili dostum, her şeyi her şeyden ayırmaya kalkışmak, yalnız âhengi bozmak e değil, aynı zamanda, Mousalar'dan da tümüyle habersiz olmak demektir.

THEAİTETOS: Neden o?

YABANCI: Herbir şeyi, bütün geri kalan şeylerden soyutlamak, her türlü söylemi yok etmenin en radikal yoludur da ondan. Çünkü, formların karşılıklı kombinezonuyle doğar bizde söylem.

THEAİTETOS: Doğru.

YABANCI: Az önce, bu kişilere karşı mücadele 260a vermemizin ve onları karşılıklı karışımı kabule zorlamamızın ne kadar yerinde bir iş olduğunu gör işte.

THEAİTETOS: Yerinde mi? Niçin?

YABANCI: Söylemi, varlık'ın cinsleri sırasında tutabilmek için[1]. Çünkü, bizi ondan yoksun kılmak, her şeyden önce, bizim için en büyük kayıp olurdu, bizi felsefe-

1. Böylece, söylem, kanı, hayal, varlık'ın *cinsler*'i, *türler*'i, ya da *formlar*'ıdır (bkz. *aşağ.* 260b, 264b). Formlar âleminin vüsatini takdir edebilmek ve bunların doğası hakkında bir fikir edinebilmek için, bu gibi ifadeleri, *Parmenides* 150e (insan, ateş, su, saç, çamur, vs.) ve klasik sıralamalar (eşitlik, büyüklük, adalet, güzellik, vs.) ile karşılaştırmakta yarar vardır.

den yoksun bırakırdı. Fakat, bunun ötesinde, bizim, hemen şu an, beraberce, söylem'in bir tanımını yapmamız gerekiyor. Eğer onun varlığı mutlak olarak reddedilip, bizler ondan yoksun bırakılacak olursak, sonuçta, herhangi bir şey üzerinde konuşma imkânı elimizden alınmış olur. İmdi, hiçbir şeyin hiçbir şeyle mutlak olarak karışamıyacağını kabul etmemiz, kendimizi söylemden yoksun bırakmamız demektir.

THEAİTETOS: Bu noktada haklısın. Ama, şimdi niçin beraberce söylemi tanımlamamız gerektiğini anlamıyorum.

YABANCI: Eğer beni takip etmek istersen, şu düşünceler, belki senin beni daha kolay anlamanı sağlıyacaktır.

THEAİTETOS: Hangi düşünceler?

YABANCI: Yokluk'un, başka cinsler arasında belirli bir cins olduğunu ve bütün varlıklar'a dağıldığını keşfettik.

THEAİTETOS: Doğru.

YABANCI: O halde, şimdi artık onun kanı ve söylem ile de karışıp karışmadığını incelemek kalıyor bize.

THEAİTETOS: İyi ama, niçin?

YABANCI: Eğer karışmıyorsa, her şeyin doğru olması kaçınılmazdır; ama, eğer karışıyorsa, o zaman, hem yanlış kanı, hem de yanlış söylem ortaya çıkar. Gerek düşüncede, gerekse söylemde yanlışı oluşturan, netice itibarıyle, var-olmayan şeylerin tasavvur edilmesi ve söylenmesidir.

THEAİTETOS: Gerçekten öyle.

YABANCI: İmdi, yanlışın bulunduğu yerde, aldatma vardır.

THEAİTETOS: Evet.

YABANCI: Ve de, aldatma olunca, her şey kaçınılmaz bir şekilde, görüntülerle, kopyalarla, hamhayallerle dolar.

THEAİTETOS: Tabiî.

YABANCI: Oysa, daha önce de söylediğimiz gibi, sofist, sonuçta, işte bu sığınakta barınır ve yanlışın varlığını mutlak surette inkâr etmekte inatla direnir. Ona göre, hiç kimse yokluk'u kavrayamaz ve ifade edemez, çünkü yokluk'un varlık'a hiçbir bakımdan, hiçbir katılımı yoktur.

THEAİTETOS: Gerçekten de, onun tavrı böyleydi.

YABANCI: Oysa, şimdi, yokluk'un varlık'a katıldığı ortaya çıkmış bulunuyor ve bu artık onun bir daha kullanamıyacağı bir kanıt. Ama, o, buna karşı belki yalnızca bazı formlar'ın varlık'a katılıp, bazılarının katılmadığını ve söylem'le kanı'nın işte bu varlık'a katılmayan formlar'dan olduklarını söyleyerek itiraz edecektir. Yani bu kez de, o, kanı'nın ve söylem'in yokluk'la hiçbir ortak yanı bulunmadığını söyleyerek, mensubu olduğunu ileri sürdüğümüz görüntüler ve simülasyonlar üretme sanatının varlığını bütün gücüyle ve kesin olarak reddedecektir. Çünkü, bu ortaklık olmadığı takdirde, yanlış da olamaz. İşte bu nedenlerledir ki[1], söylem'in, kanı'nın ve hayal'in ne olduklarını esaslı bir şekilde incelemekle işe başlamamız gerekiyor. Bu konuda aydınlığa kavuştuktan sonra, artık onların yokluk'la ortak yanlarını keşfedebilir; bunu kefşedince, yanlış'ın varlığını kanıtlayabilir; bunu kanıt-

1. Bkz. Apelt'in kritiği, *Platonische Aufsätze*, s. 270ff.

layınca da sofisti ona bağlıyabiliriz; tabiî eğer o, bu suçlamayı hak ediyorsa, yoksa sofisti temize çıkarıp, onu başka bir cinste aramaya yöneliriz.

THEAİTETOS: Öyle görünüyor ki, Yabancı, bu durum sofist hakkında başlangıçta söylediğimiz şeyi kesinlikle doğrulamakta: sofist, avlanması güç bir cinstir. Gerçekten de, o, problem çıkarmaktan yana pek verimli görünüyor[1]: karşımıza çıkardığı her problem, ona erişebilmek için, zor gücüyle aşmamız gereken bir savunma hattı oluşturuyor. Yokluk'u inkâr ederek karşımıza koyduğu problemin tam üstesinden geldiğimiz sırada, bir başkasını
b çıkarıyor karşımıza: şimdi de söylem'de ve kanı'da yanlış'ın varlığını kanıtlamamız gerekiyor. Belki bundan sonra da yeni bir problemle karşılaşacağız ve arkadan bir yenisi daha çıkacak ve galiba hiçbir zaman işin sonuna varamıyacağız.

YABANCI: İlerleme yolunda attığımız her adım, ne kadar küçük olursa olsun, bize cesaret vermelidir, Theaitetos. Bu ilk engeller karşısında cesaretimizi kaybetmek, ikinciler karşısında bir adım bile ilerleyememekten, ya da hattâ geriye püskürtülmekten başka ne kazandırır ki bize? Atasözünün dediği gibi, cesaretle saldıran, şehri aldığı za-
c man hava mutlaka güzel olur. Şimdi artık o dediğin kanıtlamanın sonuna geldiğimize göre, dostum, en güçlü suru aşmışız demektir: bundan sonrası, daha kolay ve daha az önemli olacaktır.

---

1. Platon, burada, *problema* kelimesinin iki anlamına (1. savunma düzeni; 2. karşılaşılan güçlük, problem) dayanarak, bir kelime oyunu yapıyor.

THEAİTETOS: Güzel konuştun.

YABANCI: Öyleyse, az önce dediğimiz gibi, evvelâ söylem'le kanı'yı alalım ve yokluk'un bunlarla bağlantısı olup olmadığını, ya da her ikisinin de mutlak olarak doğru olup, asla yanlış olmadıklarını daha açık bir şekilde belirlemeye çalışalım.

THEAİTETOS: Peki.

YABANCI: Aynen formlar'dan ve harfler'den söz et- d
tiğimiz tarzda, ama bu kez adlar'ı konu alarak araştırmamız tekrarlıyalım. Bu görüş noktasından baktığımızda, aradığımız çözümü görür gibi oluyorum.

THEAİTETOS: Peki, adlar hakkında ne soracaksın bana?

YABANCI: Bütün adlar birbirleriyle uyuşur mu, yoksa hiçbiri başkalarıyle uyuşmaz mı; ya da bazıları birbirleriyle uyuşup, başkalarıyle uyuşmaz mı, diye soracaktım.

THEAİTETOS: Son hipotezin doğru olduğu apaçık: bazı adlar birbirleriyle uyuşur, bazıları uyuşmaz.

YABANCI: Bu sözünle, şunu demek istiyorsun her- e
halde: art arda sıralandıklarında, bir anlam oluşturan adlar, birbirleriyle uyuşur; art arda geldiklerinde hiçbir anlam oluşturmayan adlar, birbirleriyle uyuşmazlar.

THEAİTETOS: Ne demek istiyorsun bununla?

YABANCI: Bana katılırken düşündüğün şeyin bu olduğunu sanıyordum. Varlık'ı sesle ifade etmek[1] için, âdeta iki cins işaretten yararlanırız.

---

1. Platon, Condillac'ın *aksiyon dili* adını verdiği şeyi biliyordu. Bk. *Kratylos*, 422e-423e: sesimiz de, dilimiz de olmasaydı, biz de tıpkı dilsizlerin yaptıkları gibi, şeyleri ellerimizle, başımızla ve bedenimizin geri kalan kısmıyle *işaretler* yaparak anlatmaya çalışacaktık; ve

THEAİTETOS: Nedir onlar?

262a *YABANCI:* Onlara adlar ve fiiller denir[1].

THEAİTETOS: Yaptığın ayrımı açıklar mısın?

YABANCI: Eylemleri ifade eden işaretlere, biz, fiil diyoruz.

THEAİTETOS: Evet.

YABANCI: Bu eylemleri yapanlar için kullandığımız sesli işaret ise, addır.

THEAİTETOS: Tamam.

YABANCI: Tek başlarına yan yana dizilen adlar, hiçbir zaman bir söylem meydana getirmezler; bir adın eşliğinde ifade edilmeyen fiiller de öyle[2].

THEAİTETOS: Bak işte bunu bilmiyordum.

b *YABANCI:* Demin beni onaylarken başka bir şeyi göz önünde bulundurduğun açıkça anlaşılıyor; çünkü, ben işte bunu söylemek istiyordum: adlar bir dizi halinde art arda sıralanmakla, asla bir söylem meydana getirmezler.

THEAİTETOS: Nasıl bir dizi halinde?

YABANCI: Meselâ, *yürü, koş, uyu* ve eylemleri ifade eden bütün başka fiiller. Bunlar, art arda ne kadar dizilirse dizilsinler, yine de bir söylem teşkil etmezler.

THEAİTETOS: Elbette.

YABANCI: Keza, *aslan, geyik, at* ve eylemleri yapan

---

işaretlerle anlatmak için de, onların şekillerini, duruşlarını, hareketlerini –hattâ doğasını, diyor Platon– taklit edecektik. Fakat, şeylerin varlığını, her şeyden çok telâffuzlu bir taklit eder.

1. Karş. *Kratylos*, 425a, 431b/c ve Aristoteles, *Hermeneuein*, böl. 2 ve 3.

2. Bkz. Aristoteles, *Kateg.*, 1a, 16-19; *Hermen.*, böl. 1, 4 ve 5.

faillere verilen bütün başka adlar da, art arda istendiği ka- c
dar söylensin, bu diziden de hiçbir zaman hiçbir söylem çıkmaz. Çünkü, ne bu dizide, ne de bundan öncekinde çıkarılan sesler, ne eylemi, ne eylemsizliği, ne de varlık'ı –bir varlık'ı, ya da bir yokluk'u– işaret ederler; meğer ki, adlara fiiller karıştırılsın[1]. Ancak o zaman uyum hasıl olur ve ilk birleşme hemen söylem halini alır. Bu, bütün söylemlerin âdeta ilki ve en kısasıdır.

THEAİTETOS: Ne demek istediğini açıklar mısın?

YABANCI: Meselâ, *insan öğrenir* dediğimiz zaman, d
sence, burada bir söylem, en basit bir söylem, bir ilk söylem yok mudur?

THEAİTETOS: Evet, bence vardır.

YABANCI: Çünkü, bu söz söylendiği an, onda, olan ya da olmakta olan, ya da olmuş olan, ya da olacak olan bazı şeylere dair bir işaret vardır; o, artık sadece adlandırmakla kalmayıp, fiillerle adları sarmaşdolaş ederek tam bir inşa yapmaktadır. Bu nedenledir ki, biz, onun yalnızca adlandırmakla yetinmeyip, bir söz söylediğini söyledik ve onun meydana getirdiği kombinezona söylem adını verdik.

---

1. *Rema* kelimesi, diyaloglarda çoğunlukla geniş bir anlamda *–kelime, formül, hüküm–* kullanılır. Fakat, bu kelime, aynı zamanda, bir süjeyi nitelendirme işini, buna verilen sıfatı veya, genel olarak bir süje hakkında söylenen her şeyi, ifade eder (bkz. *Kratylos*, 399b, *Kanunlar*, 838b/c, vs.; karş. İsokrates, *Or.*, XV, 166). Dolayısıyle, *rema* bir yüklemdir. Onun *kopül* [koşaç] ve *sıfat-fiil* olarak bölünmesini (Aristoteles, *Metafizik*, 1017a, 28, *Birinci Analitikler*, 516, 13 ve dev.), Platon burada yapmıyor, Platon'un sözünü ettiği *varlık*, egzistansiyel hükümlerin varlığıdır.

THEAİTETOS: Haklı olarak.

YABANCI: Demek oluyor ki, nasıl bazı şeyler karşılıklı olarak birbirleriyle uyuşuyor, başka bazıları uyuşmuyor idiyse; tıpkı bunun gibi, sesli işaretlerin de bazıları
e birbirleriyle uyuşamaz, başka bazıları ise birbirleriyle karşılıklı uyuşarak söylemler meydana getirirler.

THEAİTETOS: Kesinlikle doğru.

YABANCI: Bir nokta daha var.

THEAİTETOS: Nedir o?

YABANCI: Söylem, ancak bir süje üzerine olmak şartıyle vardır[1]; yoksa, onun bir hiç üzerine var olması imkânsızdır.

THEAİTETOS: Şüphesiz.

YABANCI: Onun belirli bir niteliği olması da gerekmez mi?

THEAİTETOS: Başka türlü nasıl düşünebiliriz ki onu?

YABANCI: Öyleyse, dikkatimizi kendi üzerimize çevirelim.

THEAİTETOS: Çevirelim.

YABANCI: Şimdi sana, şey'le eylemi, ad ve fiil vasıtasıyle birleştirerek, bir söylem meydana getireceğim; sen de bana bu söylemin kimin üzerine olduğunu söyliyeceksin.

---

1. *Söylem*, burada bir kategorik hükümdür. Modern mantıkçılar, böyle bir hükmün süjesinin *gerçek bir süje* olması, yani onun hakkında bir yüklemin gerçekten tasdik ya da inkâr edilebilmesi gerektiğini söylemektedirler. Soyut, ancak gerçekten tekil olduğu, bir şey olduğu takdirde, süje olabilir (Goblot, § 118). Platon, bu eğitim amaçlı diyaloğunda, açıkça somut süjeler kullanıyor.

THEAİTETOS: Elimden geldiğince söylemeye çalışırım. 263a

YABANCI: Theaitetos oturuyor. Uzun bir söylem mi oldu?

THEAİTETOS: Hayır, kısa bir söylem.

YABANCI: Öyleyse, söyle bana, kimin hakkında, kimin üzerine bu söylem?

THEAİTETOS: Elbette benim hakkımda, benim üzerime.

YABANCI: Ya şu?

THEAİTETOS: Hangisi?

YABANCI: Kendisiyle konuşmakta olduğum Theaitetos, uçuyor.

THEAİTETOS: Buna da verilebilecek bir tek cevap var: benim hakkımda, benim üzerime.

YABANCI: Fakat, bu söylemlerden herbirinin zorunlu olarak bir niteliği bulunduğunu söylüyoruz.

THEAİTETOS: Evet. b

YABANCI: O halde, herbirine hangi niteliği[1] yüklememiz gerekiyor?

THEAİTETOS: Birine yanlış, ötekine doğru diyebiliriz.

YABANCI: Bu söylemlerden doğru olanı, senin hakkında var olanı olduğu gibi söyleyendir.

THEAİTETOS: Muhakkak!

---

1. Modern mantıkçıların, Aristoteles'den sonra, hükmün *niteliği* (tasdik ya da inkâr) adını verdikleri şeyden yukarıda söz edilmişti (262c).

YABANCI: Ve yanlış olan da, var olandan başka şey söyleyendir.

THEAİTETOS: Evet.

YABANCI: Demek ki, o, var olmayana var diyor.

THEAİTETOS: Öyle gibi.

YABANCI: Demek ki, o, var olan şeyleri söylüyor, ama senin hakkında, var olan şeylerden başka şeyleri söylüyor. Daha önce de demiştik: her reailetenin çevresinde birçok varlık ve birçok yokluk bulunur.

THEAİTETOS: Muhakkak.

c *YABANCI:* Böylece, senin hakkındaki ikinci söylemimin –söylemin mahiyeti hakkındaki tanımımıza göre–, önce, zorunlu olarak, çok kısa bir söylem olması gerekiyor.

THEAİTETOS: Hiç değilse, az önce vardığımız sonuçlardan bu çıkıyor.

YABANCI: Sonra da, onun, bir kimse hakkında olması icap ediyor.

THEAİTETOS: Elbette.

YABANCI: Öyleyse, o, senin hakkında değilse, besbelli, başka hiç kimse hakkında değildir.

THEAİTETOS: Apaçık bir şey.

YABANCI: Hiç kimse hakkında olmayan söylem, söylem bile olmaz zaten. Nitekim, daha önce göstermiştik: hiçbir süje üzerine olmayan bir söylemin var olması mümkün değildir.

THEAİTETOS: Tamamen doğru.

d *YABANCI:* Şu halde, senin hakkında, aynı olanı başka, ve hiç var olmayanı var olarak ifade eden bir fiil ve ad

kombinezonu, gerçekten ve hakikaten yanlış söylem teşkil eden bir kombinezon türü olarak görünüyor[1].

THEAİTETOS: Tamamen doğru.

YABANCI: Öyle ya! düşünce, kanı, sanı, artık apaçık görüldüğü gibi, ruhumuzdaki, hakikate olduğu kadar yanlışa da istidatlı cinsler değil midir?

THEAİTETOS: Nasıl yani?

YABANCI: Bunların ne olduklarını ve hangi hususlarda birbirlerinden ayrıldıklarını açıklamama izin verir- e
sen, nasıl olduğunu kolayca anlarsın.

THEAİTETOS: Açıkla öyleyse.

YABANCI: Düşünce ve söylem, aynı şeydir. Ancak, ruhun, kendi kendisiyle içinden ve sessiz konuşmasına, biz düşünce adını vermişiz[2].

THEAİTETOS: Orası muhakkak.

YABANCI: Fakat, ruhtan kaynaklanarak sesli yayın halinde ağızdan çıkan akıma, söylem deniliyor.

THEAİTETOS: Doğru.

YABANCI: Öte yandan, söylemde bir şeyin daha bulunduğunu biliyoruz.

THEAİTETOS: Nedir o?

YABANCI: Tasdik ve inkâr.

THEAİTETOS: Evet, bunu biliyoruz.

YABANCI: İşte, tasdik ya da inkâr, düşüncede ses- 264a
sizce meydana geldiği zaman, kanı kelimesinden başka hangi kelimeyle belirtebilirsin bunu?

---

1. Bu gibi kelime ittifakları için bkz. *yuk.* 240b, 254d, ve *Theaitetos*, 189c/d.

2. Düşünce ve kanı'nın bu tanımı için bkz. *Theaitetos*, 189e-190a.

THEAİTETOS: Başka hangi kelimeyle belirtebilirim ki?

YABANCI: Aksine olarak, kanı, kendiliğinden değil de, duyum yoluyle doğacak olursa[1], böyle bir duygusal hale, sanı'dan başka ne gibi bir doğru ad verilebilir?

THEAİTETOS: Başka hiçbir ad verilemez.

YABANCI: İmdi, doğru söylem ve yanlış söylem olduğunu gördük ve söylem'de düşünce, yani ruhun kendi kendisiyle konuşması; kanı, yani düşüncenin bir sonuca b varması; ve "sanırım" kelimesiyle belirttiğimiz bir duygusal hal, yani duyumla kanı birleşimi bulunduğunu belirledik. Böyle olduğuna göre, söylemle akraba olan bu sonrakilerden bazılarının bazen yanlış olmaları kaçınılmazdır.

THEAİTETOS: Tabiî.

YABANCI: Kanı ile söylem'in yanlışlığını, umduğumuzdan çok daha çabuk ortaya çıkarmış olduğumuzun farkında mısın? Oysa, az önce, bunu araştırmaya kalkışmanın, boşuna girişilmiş bir zahmet olmasından korkuyorduk.

THEAİTETOS: Evet, farkındayım.

YABANCI: Öyleyse, geri kalan şeyler için de asla cesaretimizi kaybetmeyelim. Bu noktayı böylece aydınlattığımıza göre, şimdi, evvelce formlar itibarıyle yapmış c olduğumuz ayrımları hatırlıyalım.

---

1. Bu konuda *Philebos*'daki (38b-39c) canlı anlatıma bkz. Adamın biri uzaktan belli belirsiz bir heykel görüyor (duyum), bunun ne olabileceğini kendi kendine soruyor (kanı) ve bir insan gördüğünü *sanıyor*.

THEAİTETOS: Neydi o ayrımlar?

YABANCI: Görüntüler üretme sanatını, iki form'a bölmüştük: biri kopya, öteki de simülasyon üretiyordu.

THEAİTETOS: Evet.

YABANCI: Sofisti, bu iki form'dan hangisine koyacağımız konusunda şaşırmış haldeydik[1].

THEAİTETOS: Gerçekten öyleydik.

YABANCI: Ve biz bu şaşkınlık içindeyken, ortaya çıkan yeni bir argüman, zihnimizi büsbütün esrarlı bir karışıklık içine sokmuştu. Bu argüman, herkese karşı ve herkesin aksine, kopya, görüntü, simülasyon diye bir şeyin var olmadığını, çünkü hiçbir şekilde, hiçbir zaman, hiçbir yerde yanlış diye bir şeyin bulunmadığını savunuyordu. d

THEAİTETOS: Doğru söylüyorsun.

YABANCI: Ama şimdi, hiç değilse, hem yanlış söylemin, hem de yanlış kanının varlığını keşfetmiş olduğumuza göre, varlıkların taklitleri yapılabilir ve bu taklitleri yapabilme yeteneğinden, bir aldatmaca sanatı doğabilir, demektir.

THEAİTETOS: Bu gerçekten mümkündür.

---

1. Sofistin tanımı ve bu tanıma götüren metot konusunda bkz. *aşağ*. 264e, ve E. Goblot'nun (*Logique*, § 75) mükemmel değerlendirmesi: Platon, sofisti "durmadan biraz daha daralıp sıkışan bir ağ içine alır; tâ ki, ağın içinde avdan başka bir şey kalmayıncaya kadar. Sonunda, iki terimli bir tanım vermekle yetinmiyerek... herbiri bir öncekinin farkı ve bir sonrakinin cinsi olan bütün ara terimler dizisinin özet tekrarını içeren bir formül ortaya koyar. Bu formül, hem son derece artistik –çünkü, bütün diyalogu özetlemektedir–, hem de son derece satiriktir – çünkü, aldatmacanın bütün inceliklerini tek bir kişi üzerinde toplar"

YABANCI: Ve, eninde sonunda, sofistin şu yukarıdaki şekillerden birine girmesi gerektiği sonucu üzerinde daha önce anlaşmıştık.

THEAİTETOS: Evet.

YABANCI: Haydi öyleyse, yeniden yola koyulalım
e ve veri olan cinsi ikiye ayırıp, ayrımlarımızın daima sağ tarafını takip ederek ve bunların sofistle ortak yanlarına bağlı kalarak ilerliyelim – ta ki, sofisti bütün bu ortak yanlarından soyutlayıp, onda kendi öz doğasından başka bir şey bırakmayıncaya kadar. Böylece, sofistin doğasını, önce kendimize, sonra da böyle bir metot dolayısıyla ona
265a en yakın akrabalık ilişkisi içinde olanlara açıkça gösterebiliriz.

THEAİTETOS: Pekâlâ.

YABANCI: Bölümlemelerimize, meydana getirme [üretme] ve sahiplenme sanatlarıyla başlamamış mıydık?

THEAİTETOS: Evet, öyle başlamıştık.

YABANCI: Ve, sahiplenme sanatında, av, mücadele, ticaret ve bu çeşit başka şekiller, bize sofisti gösterir gibi olmamış mıydı?

THEAİTETOS: Çok doğru.

YABANCI: İşte şimdi onu, taklit sanatı içine kapatmış olduğumuza göre, ilk önce ikiye bölmemiz gereken şey, şüphesiz, meydana getirme sanatıdır. Çünkü, taklit,
b meydana getirmeye benzer bir şeydir. Görüntüler meydana getirmekten söz ediyoruz tabiî, yoksa realitelerin kendisini meydana getirmekten değil. Doğru değil mi?

THEAİTETOS: Kesinlikle doğru.

YABANCI: Öyleyse, meydana getirmeyi iki bölüme ayırmakla işe başlayalım.

THEAİTETOS: Hangi bölümler onlar?

YABANCI: Biri tanrısal bölüm, öteki insansal bölüm.

THEAİTETOS: Henüz bir şey anlamış değilim.

YABANCI: Başlangıçta ne dediğimizi hatırlıyalım[1]. O zaman: daha önce var olmayan bir şeyin, daha sonra var olmasına neden olan her güç, meydana getiricidir demiştik.

THEAİTETOS: Hatırlamış olduk.

YABANCI: O halde, bütün ölümlü hayvanlar ve yine c yeryüzünde tohumlardan ve köklerden çıkan bütün bitkiler ve, nihayet, eriyebilen ve erimeyen cansız cisimler halinde toprağın içinde topluca yatan her şeyin, önce yokken, sonra sırf bir tanrısal işlemle var olduklarını söylemiyecek miyiz? Yoksa, avamın inanıp söylediğine mi uyacağız?

THEAİTETOS: Yani?

YABANCI: Yani doğanın, onları kendiliğinden işleyen ve hiçbir düşüncenin yardımı olmaksızın gelişen bir nedensellikle meydana getirdiğini mi söyleyeceğiz, yoksa aklın, Tanrı'dan sudur eden bir tanrısal bilimin meydana getirdiğini mi[2]?

---

1. Bkz. *yuk.* 219b.

2. Karş. *Philebos*, 28d/c: "evren, rastgele ve keyfî bir şekilde davranan akılsız bir kudretin elinde midir, yoksa hayran olunası bir İntellekt, bir Akıl tarafından mı düzenlenip yönetilmektedir?" ve *Kanunlar* (888a ve dev.). Bu sonraki eserde, elementlerin ve evrenin "bir İntellekt'in, ya da herhangi bir tanrının, ya da sanatın değil, doğanın ve tesadüfün" ürünü olduğunu söyleyen doktrin uzun uzun çürütülmeye çalışılır. Platon, bu inançsızlığı, teogonilerin zararlı etkisine atfeder (888c).

d *THEAİTETOS:* Ben, kendi hesabıma, belki yaşımdan ötürü olacak, sık sık bir kanıdan ötekine geçerim. Ama, şu an, sırf sana bakarak, bu meydana gelişlerin, sence, mutlaka bir tanrısal nedeni olması gerektiğini düşünüyorum ve bu inancı benimsiyorum.

YABANCI: Güzel bir düşünce bu, Theaitetos. Eğer seni de ileride başka kanılara dönebilecek kimseler arasına koymamız gerekseydi, bu ispatlamaya, senin onayını almayı sağlıyacak zorlu kanıtlar koymaya çalışmanın, şu
e an tam sırasıydı. Ama, ben senin tabiatını çok iyi tanıyorum. Senin tabiatın, ispatlamalarımıza gerek kalmadan, –açıkça söylediğin gibi,– şu an seni kendine çeken yana doğru kendiliğinden meylediyor. Dolayısıyle, bu gibi ispatlamalara girişmekten sarfınazar ediyorum; boşuna zaman kaybı olur bu. Yalnız şunu belirteceğim: doğanın eserleri denen şeyler, tanrısal bir sanatın eserleridir[1]. İnsanların, bunlardan yararlanarak meydana getirdikleri eserler ise, insansal bir sanatın eseridirler. Öyleyse, bu prensibe göre: biri insansal meydana getirme, diğeri de tanrısal meydana getirme olmak üzere iki cins meydana getirme vardır.

THEAİTETOS: Tamam.

YABANCI: Öyleyse, bunların da herbirini ikiye böl.

266a *THEAİTETOS:* Nasıl?

YABANCI: Meselâ, meydana getirmeyi enine doğru

1. Doğadaki kör nedenselliğin karşısına, görüntüler, sanatlar, kanunlar ve tanrılar yaratıcısı insan dehasını koyan tezin bu tersyüz edilişi *Kanunlar*'da da tekrarlanır ve doğrulanır (889b/c ve 892e ve dev.). Karş. Voltaire *Diyaloglar*, XXIX, 2.

ikiye böldükten sonra, şimdi de onu boyuna doğru ikiye böl.

THEAİTETOS: Bölelim.

YABANCI: Böylece, dört kısım elde etmiş oluyoruz: ikisi bize ait, yani insansal; ikisi de tanrılara ait, yani tanrısal.

THEAİTETOS: Evet.

YABANCI: İmdi, birinci doğrultudaki bölmeyi ele alırsak, her esas bölümde gerçekler üreten bir bölüm ortaya çıkacaktır. Geri kalan iki bölüme gelince, bunlara görüntüler üreten bölümler adını vermemiz, mutlak bir gerekliliktir diyebiliriz. Böylece, meydana getirme yeniden b
ikileşmiş oluyor işte.

THEAİTETOS: Bu yeni ikileşmeyi bana açıklayıver.

YABANCI: Bence, biz insanlar ve bütün öteki canlılar ve de bunları oluşturan elementler, ateş, su ve bu cinsten cevherler, bildiğimiz gibi, hep bireysel realitelerini Tanrı'nın meydana getirdiği, Tanrı eseri şeylerdir. Doğru değil mi?

THEAİTETOS: Doğru.

YABANCI: Daha sonra, bu saydıklarımdan herbirinin yanında onların, artık realiteleri değil de, görüntüleri yer alır. Bu görüntüleri kotarma işi de yine tanrı icadıdır.

THEAİTETOS: Hangi görüntüler?

YABANCI: Uykuda gördüğümüz görüntüler ile gündüzün kendiliğinden –öyle deniyor– oluşan bütün simü- c
lasyonlar: ateşin, karanlık bastığında saldığı gölge; ve, nihayet, parlak ve düz yüzeylerde iki ışığın, yani bu yüzeylerin kendi ışığı ile yabancı bir ışığın, aynı bir noktada

birleşmesinden doğan görüntü ki, alışılmış görüşün tersi bir duyum meydana getirir[1].

THEAİTETOS: İşte, tanrısal üretimin iki eseri: bir yanda şey'in kendisi, öbür yanda her şey'e eşlik eden görüntü.

YABANCI: İyi ama, bizim insansal sanatımıza ne diyeceğiz? Bu sanatın, duvarcının sanatıyle gerçek bir ev; ressamın sanatıyle de başka bir ev –insan eliyle uyanık gözlere sunulan bir çeşit rüya– yarattığını söylemiyecek miyiz?

d *THEAİTETOS:* Elbette öyle söyliyeceğiz.

YABANCI: Demek ki, üretici faaliyetimizin eserlerindeki bu ikilik, bir çifte çizgi üzerinde sonuna kadar böylece devam edip gidiyor: dediğimiz gibi, bir yanda şey ve şey'in üretimi; öbür yanda görüntü ve görüntünün üretimi.

THEAİTETOS: Şimdi daha iyi anlıyorum ve meydana getirme sanatının iki şekli bulunduğunu ve bu şekillerden herbirinin çift olduğunu kabul ediyorum: bir yanda, tanrısal meydana getirme ve insansal meydana getirme; öbür yanda, şeyler'in yaratılması veya bazı benzerliklerin yaratılması.

YABANCI: Bu durumda, yanlış'ın, yanlış olarak, gerçek bir varlığa sahip olduğu ve, tabiatı gereği, bir varlık birimi olarak varlıklar arasında yer aldığı kanıtlanacak
e olursa, hatırlıyacağımız gibi, bu görüntüler yapımının da, kopyalar üretimi ve simülasyonlar üretimi olmak üzere, iki cinsi bulunması icap eder.

---

1. Bkz. *Theaitetos*, 193c/d ve, özellikle, *Timaios*, 46a/c. Burada, yansıtıcı yüzeyin kendi ışığı ile gözün ışığının rastlaşması ve görüntünün objeye ters düşen simetrisi anlatılmaktadır.

THEAİTETOS: Nitekim, yürüttüğümüz muhakeme bunu gösteriyordu.

YABANCI: İmdi, bunu kanıtlamış bulunduğumuza göre, bu ürünleri iki ayrı form saymaya kesinlikle hakkımız var demektir.

THEAİTETOS: Evet.

YABANCI: O halde, simülasyonu da ikiye bölelim. 267a

THEAİTETOS: Nasıl?

YABANCI: Bir yana âletlerle yapılan simülasyonu; öbür yana da, kişinin kendi kendisini âlet gibi kullanarak yaptığı simülasyonu koyarak.

THEAİTETOS: Ne demek istiyorsun?

YABANCI: Meselâ, bir kimsenin, bedenini aynı senin duruş biçimine soktuğunu, sesiyle senin sesini çıkardığını düşünüyorum: bu türlü simülasyonu üretmeye mim yapmak[1] deniyor, sanırım.

THEAİTETOS: Evet.

YABANCI: Öyleyse, bu bölümü, mim sanatı adı altında bir yana ayıralım. Ötekine gelince, bu kadar tembelliği kendimize hoş görüp, onu büsbütün boşverelim; ve onun birliğe indirgenmesi ve uygun bir adla adlandırılması b
işini başkalarına bırakalım.

THEAİTETOS: Peki, birini alakoyup, ötekini boşverelim.

YABANCI: Ama, Theaitetos, bu birinci bölümü de çift olarak görmemiz gerekiyor. Bak, neden?

THEAİTETOS: Söyle.

---

1. Spontane dilde bu çeşit bir mimiğin rolü konusunda bkz. *Kratylos*, 423a/b.

YABANCI: Taklit yapanların kimisi, taklit ettikleri şeyi bilerek yaparlar bunu; kimisi ise, bilmeden. İmdi, bilgisizlikten ve bilgiden daha kapsamlı bir bölme nedeni olabilir mi?

THEAİTETOS: Olamaz.

YABANCI: Demek ki, az önce sözünü ettiğimiz taklit, bilen kimselerce yapılan taklit idi. Çünkü, senin vücut biçimin ve kişiliğin, bunları taklit etmek isteyen kimse tarafından bilinebilir.

THEAİTETOS: Elbette.

c *YABANCI:* Peki, ya adaletin ve, genel olarak, bütün erdemin ne biçim bir şey olduğu? Erdemin ne biçim bir şey olduğunu bilmedikleri halde, her nasılsa ona dair bir kanı edinip, kafalarında uydurdukları sahte benzerlik üzerinde oynayarak, davranışları ve sözleriyle ellerinden geldiğince onu taklit etmeye ve kendilerinde sanki gerçekten varmış gibi göstermeye çalışan çok insan yok mudur?

THEAİTETOS: Hem de pek çok vardır.

YABANCI: Peki, hiç âdil olmadıkları halde, âdilmiş gibi görünmek isteyenlerin hepsi bu yolda başarılı olabilirler mi, yoksa bunun aksi mi olur?

THEAİTETOS: Aksi olur.

d *YABANCI:* Öyleyse, burada birbirinden farklı iki taklitçi bulunduğunu söylememiz gerekiyor, sanırım: biri bilen taklitçi, öteki bilmeyen taklitçi.

THEAİTETOS: Evet.

YABANCI: Peki, bunların herbiri için uygun adı nereden bulmalı? Bunun güç bir iş olduğu apaçık; çünkü, bu cinslere ve formlara bölme işinde, bizden önce gelenler, öyle görünüyor ki pek sicilli tembellermiş; bu konuda

o kadar az fikir sahibiymişler ki, böyle bir şeyi herhangi bir yerde denemeye bile teşebbüs etmemişler. Bu yüzden, elimizdeki kaynaklar, zorunlu olarak, pek kıt. Fakat, iki taklidi birbirinden iyice ayırmak için, deyimimiz fazla cüretkârca görünse de, kanıya dayanan taklide doksomi- e
metik[1], bilgiye dayanan taklide de bilgince taklit adını vereceğiz.

THEAİTETOS: Kabul.

YABANCI: İmdi, bizim kullanmamız gereken ad, birincisidir; çünkü, sofist bilenlerden değil, taklitle yetinenlerdendir.

THEAİTETOS: Muhakkak.

YABANCI: Öyleyse, tıpkı bir demir parçasını inceler gibi, doksomimetikçiyi inceliyelim. Bakalım, o, hâlis mi, yoksa içinde hâlâ bazı çöpler bulunuyor mu?

THEAİTETOS: İnceliyelim.

YABANCI: O, gerçekten de çöplüdür, hem de birçok 268a
yerinden. Çünkü, doksomimetikçilerin bir cinsi safdildir; yalnızca kanısında olduğu bir şeyin, bilimine sahip olduğunu sanır. Öteki cinsi ise, kanıtları ağzında o kadar evirip çevirir ki, böylece, bunlara kuvvetli bir güvensizlik dozu katmış olur; başkalarına karşı bilgin geçindiği konularda bile, bilgisiz olduğuna dair çok büyük bir kuşku uyandırır.

---

1. Platon, cüretkârca bulduğu *doksomimetik* deyimi için mâzeret beyan etmesine rağmen, sahte güzellik'e (*doksokallos*, *Philebos*, 49d), sahte öğretim'e (*doksopaideutikos*, *Sofist*, 233b), sahte bilim'e (*doksosophia*, 231b) duyduğu horgörüyü dile getirmekte bu çeşit terkiplere başvurmaktan hoşlanır.

THEAİTETOS: Gerçekten, bu iki cins de var ve tıpkı senin söylediğin gibi.

YABANCI: Öyleyse, bunlardan birine basit taklitçi, ötekine de ironik[1] taklitçi diyebilir miyiz?

THEAİTETOS: Herhalde diyebiliriz.

YABANCI: Peki, bu sonrakinin ait olduğu cinsin tek mi, yoksa çift mi olduğunu söyliyeceğiz?

THEAİTETOS: Sen kendin bir bak, bakalım.

b *YABANCI:* Bakıyorum ve iki çeşit insan görüyorum. Bunlardan biri, ironiyi halk toplantılarında, kalabalıklar önünde uzun uzun konuşarak yapar. Öteki ise, özel toplantılarda, konuşmasını kısa kanıtlamalar halinde bölerek, muhatabını kendi kendisini nakzetmek zorunda bırakır.

THEAİTETOS: Çok doğru söyledin.

YABANCI: Peki, uzun konuşmalar yapan kimse, sence kimdir? Siyaset adamı mı, halk hatibi mi?

THEAİTETOS: Halk hatibi.

YABANCI: Öyleyse, ötekine ne diyeceğiz? Bilge mi, yoksa sofist mi?

c *THEAİTETOS:* Doğrusu, onun bilge olması imkânsız, çünkü bir şey bilmediğini ortaya koymuştuk. Ama, bilgenin taklitçisi olarak, şüphesiz, bilgeninkine biraz benzer bir ad takınacaktır. Ve ben artık: işte mutlak gerçekliği içinde bizim mâhut sofistimiz diye kime dememiz gerektiğini çok iyi anladığımı sanıyorum.

YABANCI: O halde, daha önce de yaptığımız gibi, sofistin adının unsurlarını geriye doğru birbirine bağlayarak, zinciri burada kapatacağız.

THEAİTETOS: Ben de öyle yapalım derim.

YABANCI: Demek ki, sırf kanıya dayanan bir sanatın ironi bölümüyle mim sanatına giren ve simülasyonlar üreten cins vasıtasıyle de görüntüler yaratma sanatına d bağlanan bu tartışma sanatı; meydana getirme sanatının, tanrısallıkla hiçbir ilişkisi bulunmayıp, tamamen insansal olan ve öz alanı söylem olup, itibarını buradan sağlayan bu kısmı, otantik sofistin "soyunun ve kanının" kaynağıdır, diyebiliriz; ve böyle demekle, sanırım, en katıksız hakikati söylemiş oluruz.

THEAİTETOS: Kesinlikle.

PLATON

Sofist

ΣΟΦΙΣΤΗΣ

Türkçesi
Cenap Karakaya

Platon, onu okuyanlar için büyük bir zevk, hattâ büyük bir neşe kaynağıdır. Onun, eşsiz bir şekil mükemmelliği ile yine eşsiz bir düşünce derinliğinin birleşmesinden oluşan diyalogları, zaman aşımına kafa tutarcasına günümüze kadar gelmişlerdir. Platon'un eserleri hiç yaşlanmamış, tazeliğini ve canlılığını —uzak bir geçmişte ilk yazıldıkları günlerdeki gibi— korumuşlardır. Sokrates'in yurttaşlarını rahatsız eden, hattâ sabırlarını taşırtıp öfkelendiren soruları: Erdem nedir? Cesaret nedir? Dindarlık nedir? Ne demeye gelir bu deyimler ve bunlar gibi daha birçokları? Günümüz insanları için de aynı derecede rahatsız edici ve akıl karıştırıcı sorulardır.

Alexandre Koyré

DÜNYA KLASİKLERİ KÜLTÜR DİZİSİ